

КРАТКА ИСТОРИЈА НА ЧОВЕКА

Институт Мизес посвещава тази книга на всички свои щедри дарители
и иска да благодари на тези покровители, по-специално:

Адам Дж. Багби
Дъглас Е. Френч и Деана Л. Форбуш
Джинг Джин и Уай Чан
Чарлз и Ан-Лизбет Sebrell
Elijah Joel Smith
John Tate
Anonymous
John Bartel
Richard Beverly Bleiberg
Herbert Borbe
Jorge Carlos Borlandelli Zeballos
Mary E. Braum
Dietmar Georg
Hunter Hastings
Albert L. Hillman, Jr.
Richard J. Kossmann, MD
David Kramer
Arthur L. Loeb
The Morgan Report
R. Нелсън и Мери Неш
Хорхе Рока Артета
Мортен Рустад
Реджиналд Тачър
Джоузеф Виера

КРАТКА ИСТОРИЯ НА ЧОВЕКА

ПРОГРЕС И ПАДЕНИЕ

АВСТРО-ЛИБЕРТАРИАНСКА РЕКОНСТРУКЦИЯ

Ханс-Херман Хопа

Институт Мизес

„За произхода на частната собственост и семейството“ и „От Малтусианския капан“ се появява за първи път в творбата на Hans-Hermann Hoppe, *The Great Fiction: Property, Economy, Society, и Политика на Упадъка* (2012); препечатано с разрешение на Laissez Books (Балтимор, Мериленд).

„От аристокрация през монархия към демокрация“ е издадена като брошура от Института Мизес (2014 г.).

Дизайн на корицата от Chad Parish, включващ древни тенджери за готвене и съхранение и историческите и древни къщи с кошери в Шанлъурфа, Турция.

Публикувано през 2015 г. от Института Мизес и лицензирано под международен лиценз Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0.

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Институт Мизес

518 West Magnolia Avenue

Auburn, Алабама 36832

mises.org

ISBN: 978-1-61016-591-4

eISBN: 978-1-61016- 640-9

На
Гюлчин

СЪДЪРЖАНИЕ

[Предговор от Llewellyn H. Rockwell, Jr](#)

[Въведение: Австро-либертарианска реконструкция](#)

[1: За произхода на частната собственост и семейството](#)

[2: От капана на Малтус до индустриалната революция: Размисли върху социалната еволюция](#)

[3: От Аристокрация през Монархия към Демокрация](#)

[Индекс](#)

[За автора](#)

ПРЕДГОВОР

Ханс-Херман Хопа е един от най-забележителните либертариански учени на нашето време. Започва като награден студент при Юрген Хабермас, известният немски философ и социален теоретик. Хабермас беше и остава до ден днешен отдаден марксист. Той е лидер на прословутата франкфуртска школа.

Хабермас беше силно впечатлен от Ханс и под патронажа на този виден марксист Ханс имаше всички основания да очаква звездна академична кариера в родната си Германия. Скоро обаче възниква проблем, който доведе до щастливи резултати за всички онези, които обичат свободата. Ханс скоро разбира, че левичарството и социализмът, с които е израснал, са интелектуално безплодни и морално фалирали. Той сам открива великите произведения на Лудвиг фон Мизес и Мъри Н. Ротбард.

Австрийската икономика и анархизмът на Мъри не бяха това, което Хабермас е имал в предвид. Като стана либертарианец, Ханс ефективно сложи край на шансовете си за катедра в голям германски университет, въпреки че интелектуалните му постижения лесно го квалифицираха за такъв. Подобно на Мъри обаче, Ханс е учен с пълна интелектуална почтеност. Той нямаше да се откаже от това, което бе осъзнал, че е истината, каквато и да беше цената на собствената му кариера.

Ханс решава да дойде в Съединените щати, за да учи с Мъри, който тогава преподава в Ню Йорк. Когато го срещнах, бях поразен от твърдия ангажимент на Ханс към принципите на Ротбард и неговите изключителни интелектуални способности. Мъри, разбира се, веднага видя потенциала на Ханс. Когато Мъри беше назначен като председател в катедрата по икономика в Университета на Невада, Лас Вегас, той се постара да осигури позиция на Ханс в същия икономически отдел. Заедно двамата превърнаха UNLV в основен център за изучаване на австрийската икономика; и го направиха в лицето на голяма опозиция от страна на някои от колегите си от отдела.

Мъри беше особено заинтригуван от един от основните аргументи на Ханс. Учителят на Ханс Хабермас е пионер в подхода към етиката, основан на условията за участие в рационален аргумент. По начин, който Хабермас едва ли би одобрил, Ханс обърна етиката на Хабермас с главата надолу. Вместо подкрепа за социализма, етиката на аргументацията, както я обяснява Ханс, предоставя мощна подкрепа на притежанието на частната собственост. Мъри сърдечно одобри и високо похвали аргумента на Ханс:

Ханс Хопа е ... извел една анархо-Локианска етика на правата от самодоказващи се аксиоми. Не само това: той демонстрира, че подобно на самата аксиома за

действие е невъзможно да отречеш или да не се съгласиш с анархо-Локианската етика на правата, без веднага да изпаднеш в противоречие и опровержение. (Либерти, ноември 1988 г.)

Ханс обърна наопаки Хабермас; но не-задоволен от това, той отново преобърна общоприетото мнение. Подобно на Мъри, Ханс е анархо-капиталист. Най-доброто правителство е никакво правителство. Въпреки това възниква въпросът: в един свят на държави какъв тип управление е най-малко лошо? Почти всички казват „демокрация“. За съжаление много либертарианци са съгласни. Ханс показва в своята класическа „Демокрация: Богът, който се провали“, че демокрацията води до разточителни разходи и безразсъдни политики. Управляващите знаят, че ще останат начело само за ограничено време и тяхното отношение ще бъде „вземаме всичко, което можем, и го вземаме сега“. За разлика от това, кралят ще бъде по-малко експлоатативен, той ще се опита да запази живота и имуществото на поданиците си, защото не е временен владетел и иска да предаде проспериращо кралство на своите наследници. Ханс, разбира се, не е казал, че монархията е „добро нещо“, а просто че е по-добра от демокрацията. Великият католически класически либерал Ерик фон Кюнелт-Ледихн, който е повлиял на Ханс, каза, че това е брилянтно прозрение.

„От Аристокрация към Монархия към Демокрация“, едно от есетата, включени в „Кратка история на човека“, обобщава позицията на Ханс. Читателите на този блестящ труд ще открият, че ако монархията е по-добра от демокрацията, аристокрацията е още по-добра. Ако не сте чели Ханс преди, вие сте ще си поднесете удоволствие с тази книга. Само за няколко страници той ще ви накара да поставите под въпрос всичко, което някога сте чели за управлението.

В „Кратка история на човека“ Ханс показва как уроците от австрийската икономика могат да бъдат използвани, за да ни помогнат да разберем историята. Правейки това, Ханс следва пътя, определен от неговия велик ментор Мъри Ротбард. Подобно на Мъри, Ханс е учен с почти универсални интереси. Той е напълно у дома си в антропологията и социологията, както и в световната история, икономика и философия.

Опирайки се на огромните си познания и прозрения за Австрийската икономика, Ханс разглежда два въпроса. Как са възникнали семейството и частната собственост? Как започва индустриалната революция? Читателите ще видят как развитието на сигурни права на собственост и свободния пазар е от съществено значение за човешкия прогрес. Въпросът за нашето време тогава е: Ще продължат ли тези развития в голяма полза за човечеството или държавата ще може да ги осуети?

Използвайки икономиката и философията за осветляване на историята, „Кратка история на човека“ напомня за такива либертариански класици като „Държавата“ на Опенхаймер, „Нашият враг държавата“ на Нок и „Възходът и падението на обществото“ на Чодоров.

Кратка история на човека е идеално въведение към мисълта на един голям социален мислител и изключителен либертарианец.

— Llewellyn H. Rockwell, Jr.

ВЪВЕДЕНИЕ:

АВСТРО-ЛИБЕРТАРИАНСКА РЕКОНСТРУКЦИЯ

СЛЕДВАЩИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ СЕ ОПИТВАТ ДА ОБЯСНЯТ ТРИ от най-важните събития в историята на човечеството.

Първо, обясняваме произхода на частната собственост, и по-специално на земята, както и на семейството и семейното домакинство като институционални основи на селското стопанство и аграрния живот, започнали преди около 11 000 години, с Неолитната революция в Плодородния полумесец на Близкия изток и оттогава – до края на деветнадесети век – оформяща и оставяща отпечатък върху човешкия живот навсякъде.

Второ, обясняваме произхода на индустриалната революция, която започна около 1800 г., само преди около 200 години в Англия. Дотогава и в продължение на хиляди години човечеството е живяло при Малтусиански условия. Нарастването на населението непрекъснато е посягало върху наличните средства за съществуване. Всяко увеличение на производителността е била “изяждана” бързо от увеличаващия се размер на населението, така че реалните доходи за преобладаващата част от населението постоянно са се задържали близо до жизнения минимум. Само от около два века насам човекът е успял да постигне растеж на населението, съчетан с увеличаване на доходите на глава от населението.

И трето, обясняваме паралелния произход и развитие на държавата като териториален монополист на окончателното вземане на решения, т.е. институция, натоварена с властта да законодателства и облагаща жителите на дадена територия, и трансформацията на тази институция от монархическа държава, с „абсолютни“ крале, към демократична държава с „абсолютни“ хора, както излезе на преден план в хода на двадесети век.

Въпреки, че това може да е достатъчно като въведение и читателят може да продължи директно към следващите глави, няколко допълнителни бележки може да са уместни за философски настроения читател.

До началото на двадесети век описанията по надолу биха били класифицирани като социологически изследвания. Но с възхода и все по-доминиращото влияние, постигнато в хода на двадесети век от емпиристко-позитивистко-фалшификационистката философия, терминът социология междувременно придоби много различно значение. Според емпиричната философия нормативните въпроси – въпросите за справедливостта, за

„правилното“ и „погрешното“ – изобщо не са научни въпроси – и следователно по-голямата част от съвременната „научна“ социология е догматично ангажирана с някакъв вариант на етичен релативизъм (на „всичко е допустимо“). И емпиричната философия категорично изключва съществуването на каквито и да било нехипотетични, неподлежащи на фалшифициране или синтетични априорни закони и истини – и съответно съвременната социология е догматично обвързана и с някакъв вариант на емпиричен релативизъм (на „всичко е възможно“, на „никога не можеш да си сигурен в нищо“ и „нищо не може да бъде изключено от самото начало“).

Моите изследвания са и правят всичко, което един „добър емпирик“ не трябва да бъде или да прави; тъй като смятам емпирично-позитивистката философия за погрешна и ненаучна и смятам нейното влияние, особено върху социалните науки, за интелектуална катастрофа с отявлени резултати.

Доказуемо погрешно е да се смята, че етиката не е наука и че не съществуват универсални принципи на справедливостта, нито „истински“ (неслучайни) критерий за разграничаване на морален прогрес от упадък. И също така е доказуемо погрешно да се смята, че не съществуват универсални и инвариантни закони на човешкото действие и взаимодействие, т.е. никакви закони за това какво е и какво не е възможно и какво може и какво не може да бъде направено успешно в човешките дела, както и неслучаен критерий за преценка на действията като правилни и успешни или неправилни и грешни решения на даден проблем или цел.

Що се отнася до второто, „положително“ твърдение, то е в противоречие с цялата класическа икономика. Класическа икономика, реконструирана, усъвършенствана и допълнително напреднала по времето на „Маргиналистката революция“, по-специално от нейния виенски клон, основан от Карл Менгер (1840–1921) с неговите Принципи на икономиката (1871) и достигнал кулминацията си с Лудвиг фон Мизес (1881–1973) и неговата ненадмината творба: „Човешко действие (1940)“, и от това, което оттогава стана известно като австрийска икономика, предоставя интелектуалния материал за една грандиозна, всеобхватна система от нехипотетично истински закони на човешкото действие, на праксеологията - логиката на действието - и на праксеологичните закони.

Всяко обяснение на историческите събития трябва да вземе под внимание праксеологията - и по-специално Лудвиг фон Мизес - и "емпириците" са тези, които не са достатъчно емпирични в работата си. Като отричат или пренебрегват основните праксеологични инварианти и константи в своите наблюдения върху социалния свят, те не успяват да видят гората вместо дърветата.

А що се отнася до първото, „нормативно“ твърдение, то е в противоречие с цялото тяло на частното право, по-специално правото на собствеността и договора, което е израснало в отговор на продължаващото възникване на междуличностни конфликти по отношение на оскъдните ресурси. От старата традиция на „естественото право“ на стоиците, през римското право, до схоластичното право, до съвременната, светска традиция на

„естествените права“, до деветнадесети век се появи набор от закони и научна литература по въпросите на правото, това трябва да засрами всеки етичен релятивист.

Погребана за дълго време под планини от позитивистки правни боклуци, тази традиция беше спасена и съживена, рафинирана и строго реконструирана в наше време преди всичко от Мъри Н. Ротбард (1926–1995) в неговата творба “Етика на свободата” (1981 г.), към най-всеобхватната досега система на естественото право и политическата философия на либертарианството. Всяка нормативна оценка на историческите събития и развития, която се стреми към ранга на наука, т.е. която претендира да бъде нещо повече от произволен израз на вкус, трябва да вземе предвид либертарианството и в частност Мъри Ротбард.

Следователно, за да посоча метода, ръководещ моите изследвания в историята на човечеството, подзаглавието на моята малка книга ще е: Австро-либертарианска реконструкция.

Събитията в човешката история, които искам да обясня, не са необходими и предопределени, а условни емпирични събития и моите изследвания тогава не са упражнения по икономическа или либертарианска теория. Тези изследвания ще трябва да разкажат историята такава, каквато е била в действителност, като вземат предвид всички известни факти. В това отношение не претендирам за оригиналност. Не разкривам неизвестни факти и не оспорвам установени констатации. Разчитам на това, което другите са установили като известни факти. Но фактите и хронологията на събитията не съдържат собствено обяснение или тълкуване. Това, което отличава моите изследвания, е фактът, че те обясняват и тълкуват историята на човека от концептуалната гледна точка на австро-либертарианството: с основните познания на праксеологията (икономика) и на либертарианството (етика).

Те се провеждат при съзнание за нехипотетичния или априористичен характер на законите на праксеологията и етиката и факта, че такива закони налагат строги логически ограничения върху какво – кое – обяснение или тълкуване, на всички възможни обяснения и тълкувания на някои дадени набор от исторически данни, могат да се считат за възможни и евентуално (хипотетично) верни (и следователно научно допустими), и кои от тях могат и трябва да бъдат изключени вместо това като невъзможни и невъзможно верни. Тогава историята се реконструира рационално, т.е. със знанието, че всяко възможно вярно емпирично обяснение и тълкуване трябва да бъде в съответствие не само с „данните“, но по-специално и с праксеологичния и етичен закон, и че всяко обяснение или тълкуване в противоречие с такива закони, дори и привидно „напасване на данните“, е не само емпирично невярно, но изобщо не е научно допустимо обяснение или тълкуване.

Така реконструираната и преразказана история е в значителна степен ревизионистка история, противопоставяща се не само на голяма част или дори на повечето от това, което доминиращият ляв „мейнстрийм“ има да каже по въпроса, но, поради акцента,

поставен в моите изследвания върху човешките неравенства и по-специално върху неравностойните когнитивни способности и психически предразположения, противопоставящи се също на много ясно изразените и прокламирани в това отношение от някои кръгове на „политически коректни“ и „прогресивни“ така наречени „космополитни“ либертарианци от истаблишмънта.

Така, първото монументално събитие в историята на човечеството, Неолитната революция, е реконструирано като когнитивно постижение от първи ред и голяма прогресивна стъпка в еволюцията на човешкия интелект. Институцията на частната собственост върху земята и на семейството и практикуването на земеделие и животновъдство се обяснява като рационално изобретение, ново и иновативно решение на проблема, пред който са изправени племенните ловци и събирачи за балансиране на увеличаването на населението и нарастващия недостиг на земя.

По подобен начин Индустриалната революция е реконструирана като друг голям скок напред в развитието на човешката рационалност. Проблемът с балансирането на размера на земята и населението, който беше временно решен с първоначалното изобретение и последващото разпространение и световната имитация на селското стопанство, трябваше в крайна сметка да възникне отново. Докато броят на населението нараства, доходите на глава от населението могат нарастват само ако и докато нарастването на производителността изпреварва нарастването на населението. Но постоянното нарастване на производителността, т.е. непрекъснатото изобретяване на нови или по-ефективни инструменти за производството на все повече, нови или по-добри продукти, изисква непрекъснато високо ниво на човешка интелигентност, изобретателност и търпение.

Където и докато липсва такова високо ниво на интелигентност, растежът на населението трябва да доведе до по-ниски, а не до по-високи доходи на глава от населението. Следователно индустриалната революция бележи точката, когато нивото на човешката рационалност е достигнало достатъчно високо ниво, за да направи възможно бягството от Малтусианството. Такова бягството е реконструирано като резултат от „размножаването“ в продължение на много поколения на по-интелигентни индивиди и население. По-високият интелект се превръща в по-голям икономически успех, а по-големият икономически успех, съчетан със селективни брачни и семейни политики, се превръща в по-голям репродуктивен успех (производството на по-голям брой оцелели потомци). Това, съчетано със законите на човешката генетика и гражданското наследство, създаде с течение на времето по-интелигентно, изобретателно и иновативно население.

В крайна сметка, докато Неолитната и Индустриалната революция са реконструирани като правилни и новаторски решения на един постоянен проблем: увеличаването на размера на населението, което намаля жизнения стандарт, и следователно като голям интелектуален напредък, третото важно събитие, което трябва да бъде обяснено, е изобретяването на държавата. Държавата е териториален монополист на окончателното вземане на решения и нейната последователна трансформация от монархическа към

демократична държава е създадена като резултат от поредица от кумулативни интелектуални — морални и икономически — грешки и като стъпка назад в развитието на човека рационалност и нарастваща заплаха за постиженията, постигнати с индустриалната революция. Като конструкция, държавата не може да постигне това, което трябва да постигне.

Предполага се, че създава справедливост, т.е. поддържа и прилага закона, но със силата да законодателства държавата може – и неизбежно ще го направи – да наруши закона и да създаде закон в своя полза и така вместо това ще доведе до несправедливост и морална корупция. Държавата трябва да защитава собствеността на своите поданици от чуждестранно нашествие, но с властта да облага поданиците си с данъци, тя може — и неизбежно ще експроприира собствеността на тези поданици, което очевидно не би било достатъчно, за да защити тях и тяхната собственост, а да „защити“ себе си и своите експроприации срещу всеки така наречен „нашественик“, чуждестранен или местен. Като „експроприращ защитник на собствеността“, т.е. като фундаментално „паразитна“ институция, държавата никога не може да помогне, но винаги ще пречи на производството на богатство и следователно ще води до по-ниски доходи на глава от населението.

Следователно в комбинация със следващите изследвания се надявам да направя малък принос към старата традиция на великата социална теория и да направя дългия ход на човешката история от самото ѝ начало до днешната епоха по-разбираем.

Ханс-Херман Хопа

Истанбул, януари 2015 г.

1

ЗА ПРОИЗХОДА НА ЧАСТНАТА СОБСТВЕНОСТ И СЕМЕЙСТВОТО

I. ОБСТАНОВКАТА: ИСТОРИЯ

РАЗУМНО Е ДА ЗАПОЧНЕМ ЧОВЕШКАТА ИСТОРИЯ ПРЕДИ 5 милиона години, когато човешката линия на еволюционен произход се отделя от тази на най-близките ни нечовешки роднини, шимпанзетата. Също така е разумно да започнем преди 2,5 милиона години, с първата проява на хомо хабилис; или преди 200 000 години, когато се появява първият представител на „анатомично световния човек“; или преди 100 000 години, когато анатомично историческият човек се е превърнал в стандартна човешка форма. Вместо това би било добре да започнем само преди 50 000 години, когато „анатомично модерния човек“ е еволюирал до „поведенчески модерен човек“. Предполагаме че това също е изключително разумна обратна точка.[\[1\]](#)

„Поведенческият модерен човек“ се отнася до съществуването на ловци-събирачи, от които дори и днес съществуват изолирани общества. Въз основа на известни археологически доказателства хората, живели преди 100 000 години, очевидно все още са били до голяма степен неспособни да ловуват. Те със сигурност не са успявали да уловят големи и опасни животни и изглежда, че не са знаели как да ловят риба. Техническите инструменти са били изработени изключително от камък и дърво и са били направени от материали от местен произход, което показва липсата на каквото и да е пътуване на разстояние или на търговия. За разлика от това, около 50 000 години по-късно човешкият инструментариум придобива нов, много по-напреднал вид. Освен камък и дърво се използват и други материали: кост, еленов рог, слонова кост, зъби, черупки, като материалите често идват от далечни места. Инструментите, включително ножове, игли,

бодливи върхове, пробивни остриета са били много по-сложно и умело изработени. Технологиата на хвърляне на камъни е била значително подобрена и показва високо развити ловни умения (въпреки че лъковете са били изобретени само преди около 20 000 години). Освен това човекът вече се е бил научил как да лови риба и очевидно можел да строи лодки. Освен с обикновени, функционални инструменти, по това време на сцената се появяват привидно чисто художествени инструменти: орнаменти, фигурки и музикални инструменти, като флейти от птича кост.

Има хипотеза, че това, което е направило промяната възможна за това важно развитие, е била генетична промяна водеща до появата на езика, което е довело до радикално подобрене в способността на човека да учи и да прави иновации. Архаичните хора – *homo ergaster*, *homo neanderthalensis*, *homo erectus* – не са владеели език. За да сме сигурни, можем безопасно да се предположим, че те са използвали, както много от висшите животни, двете така наречени по-ниски функции на езика: експресивната или симптоматична функция и функцията на задействане или сигнал. [2] Въпреки това, те очевидно не са били в състояние да изпълняват две по-висши, когнитивни функции на езика: описателната и особено аргументативната функция. Тези уникални човешки способности – толкова уникално човешки истински, че човек не може да мисли „далеч“ от нашето съществуване, без да изпадне във вътрешни противоречия – за формирането на прости описателни проявления (предложения) като „това (субект) е „а“ (сказание),“ което твърди че е вярно, и особено за представяне на аргументи (вериги от предложения) като „това е „а“; всяко „а“ е „б“; следователно това е „б“, което твърди, че е валидно. Тези се появяват очевидно преди около 50 000 години. [3]

Без език човешката координация е трябвало да се изпълнява чрез използването на инстинкти, от хората, които са притежавали много малко, или чрез физическо насочване или манипулация; и обучението е трябвало да се осъществява или чрез имитация, или чрез вътрешни (имплицитни) заключения. За разлика от координацията, с езика – това става с думите: звуци, асоциирани и логически обвързани с дефиниция на обекти и понятия (характеристики) – координацията е могла да се постигне просто чрез символи; и по този начин обучението е станало независимо от сетивните впечатления (наблюдения) и заключенията станали възможно да бъдат създадени външно (изрично) и постепенно са станали интересубективно възпроизведени и контролирани. Тоест с помощта на езика знанието може да бъде предадено на далечни места и времена (вече не се свързва директно с възприятието); човек е могъл да комуникира по въпроси (придобити и натрупани знания) далеч по време и място. И тъй като в нашият процес на разсъждение, нашият ход на мисли, водещи ни до определени изводи и заключения са станали „обективирани“ във външните, интер-субективно установени аргументи, то(знанието) не само можело лесно да бъде пренесено през времето и пространството, но в това време да бъде публично критикувано, подобрено, и коригирано. Следователно не е чудно, че ръка за ръка с появата на езика настъпват и революционни промени в технологиите.

Преди около 100 000 години размерът на популацията на „съвременните хора“, нашите непосредствени предшественици, е наброявала около 50 000, разпръснати от африканския континент и на север в Близкия изток, района на днешен Израел.[4] От преди около 80 000 до 70 000 години земята е преживяла значителен период на охлаждане. В резултат на това неандерталците, които са живели дотогава в Европа и в течение на много хилядолетия са се били приспособили към студения климат, се преместват на юг, където се сблъскват и очевидно унищожават своите африкански роднини в големи количества. В допълнение, продължителен сух период, започнал преди около 60 000 години, ограбва „съвременния човек“ от голяма част от неговата база за прехрана, така че преди 50 000 години броят на „съвременните хора“ може би не е надвишавал 5 000, ограничени до североизточна Африка.[5]

Въпреки това от тук нататък възходът на всичките хора е пълен, разпространявайки се по цялото земно кълбо и в крайната сметка измествайки технически всички архаични роднини. Смята се, че последните неандерталци, разкрити в някои пещери близо до Гибралтар, са изчезнали преди около 25 000 години. Последните останки от хомо еректус, открити на индонезийския остров Флорес, датират от около 13 000 години назад.

„Съвременните хора“ са водили номадски живот на ловци-събирачи. Обществата са били съставени от малки групи хора (10-30), които понякога са се срещали и образували общ генетичен фонд от около 150 до 500 души (тоест размерът, който генетиците са установили, че е необходим, за да се избегнат дисгенни ефекти [6]). Разделението на труда е било ограничено, като основното разделение е това жените - действащи предимно като събирачи - и мъжете - действащи предимно като ловци. Докато частната собственост върху инструментите и сечивата е известна и призната, номадският начин на живот е позволявал само малко притежания и постепенно е направил обществото на ловците и събирачите сравнително егалитарни.[7] Въпреки това животът привидно изглежда е бил добър за нашите предци.[8] Само няколко часа редовна работа позволявала комфортен живот, с добро (високо съдържание на протеини) хранене и много свободно време. Изкопаемите находки (скелети и зъби) потвърждават, че нашите предшественици ловци-събирачи са повишили продължителността на живота доста над 30 години, постижение което е достигнато едва в хода на деветнадесети век.[9] Противно на Хобс, животът им е всичко друго, но не и гаден, брутален и кратък.[10]

Животът на ловците и събирачите обаче е бил изправен пред фундаментално и в крайна сметка нерешимо предизвикателство. Обществата на ловците и събирачите са водили паразитен начин на живот. Тоест, те не са добавяли нищо към даденото от природата

предлагане на животински стоки. Те само са изчерпвали предоставените им от природата животински стоки. Ловците и събирачите не са произвеждали (с изключване на няколко сечива), а само са консумирали. Те не са отглеждали растения и животни а са чакали природата да регенерира и възстанови това което те са уловили. В най-добрия случай това, което са постигнали, е, че не са ловували прекомерно или събирали прекомерно, така че естественият процес на регенерация не е бил нарушаван или доведен до пълно унищожение. Във всеки случай това, което тази форма на паразитизъм очевидно е включвала е бил неизбежният проблем с нарастването на населението. За да се позволи комфортният живот, описан току-що, гъстотата на населението е трябвало да остане изключително ниска. Изчислено е, че една квадратна миля територия е била необходима за комфортно поддържане на един до двама души, а в по-малко плодородните региони са били необходими дори по-големи територии. [11] И така, какво е трябвало да се направи, когато размерът на населението е надхвърлил тези повече или по-малко тесни граници?

Разбира се, хората биха могли да се опитат да предотвратят нарастването на такъв популационен натиск и наистина обществото на ловците и събирачите са направили всичко възможно в това отношение. Те са предизвиквали аборти, занимавали са се с убийства на деца, особено убийства на деца от женски пол, и намаляване на броя на бременността чрез продължително кърмене (което в комбинация с ниските телесни мазнини, характерни за постоянната мобилност и движение на жените, намалявала женската плодовитост). Въпреки това, че това е облекчавало проблема, не го е решавало. Населението е продължавало да се увеличава.

Като се има предвид, че размерът на населението не може да се поддържа на стационарно ниво, съществуват само три алтернативи за постоянно възникващото „излишно“ население. Човек може да се бори за ограничените запаси от храна, може да мигрира или може да изобрети и приеме нов, технологично напреднал режим на обществена организация, който позволява по-голям размер на населението да се оцелее на тази, дадена територия.

Що се отнася до първия вариант, т.е. борбата, ще бъдат достатъчни няколко забележки. В литературата първобитният човек е описан като мирен и често живеещ в хармония с природата. Най-популярен в това отношение е портретът на Русо на „благородния дивак“. Често се твърди, че агресията и войната са резултат от цивилизацията, изградена върху институцията на частната собственост. Всъщност това е почти точно обратното. [12] Вярно е, че жестокостта на всички съвременни войни е водила обикновено до несравнима касапница. Както Първата, така и Втората световна война, например, доведоха до десетки милиона смъртни случаи и оставиха цели държави в руини. И все пак, както антропологичните доказателства междувременно са направили много ясно, първобитният човек е бил значително по-войнствен от съвременния човек. Изчислено е, че средно около 30 процента от всички мъже в примитивните общества на ловци и събирачи са

умирали от неестествени - насилствени - причини, които далеч надхвърлят всичко, преживяно в това отношение във всички досегашни общества.^[13] Според оценките на Лорънс Кийли, едно племенно общество е губило средно около 0,5 процента от населението в битка всяка година.^[14] Приложено към населението на двадесети век, това би възлизало на процента на жертвите от около 2 милиарда души, вместо действителния брой от „само“ няколкостотин милиона. Разбира се, примитивната война е много различна от съвременната война. Тя не се провежда от редовни войски на бойните полета, а чрез нападения, засади и изненадващи атаки. Въпреки това, всяко нападение се съпровождало с изключителна бруталност, извършена без милост и винаги със смъртоносни резултати; и докато броят на хората, убити при всяко нападение, може да е малък, непрекъснатият характер на тези агресивни сблъсъци е направило насилствената смърт постоянна опасност за всеки мъж (и отвличането и изнасилването за всяка жена).^[15] Освен това в последно време се натрупват все повече доказателства за широко разпространената практика на канибализъм. Всъщност изглежда, че някога канибализмът е бил почти универсална практика.^[16]

По-важното е, че тези констатации относно водените от първобитния човек войни не са просто антропологични любопитни факти, т.е. черти, които може да се считат за случайности на истинската природа на обществата на ловците и събирачите. Напротив, съществуват фундаментални теоретични причини, поради които такива общества се характеризират с непрестанни войни и мирни отношения са почти невъзможни за постигане, особено ако възможността за избягване на едни от други е била изключена, тъй като цялата земя наоколо е била окупирана. Ето защото тогава е станало неизбежно членовете на различни племена на ловци и събирачи да се срещат повече или по-малко често по време на различните си експедиции в търсене на растения и животни. Наистина, с нарастването на броя на населението такива срещи са ставали все по-чести. И тъй като ловците и събирачите не са добавяли нищо към даденото от природата снабдяване с блага, а са консумирали само онова, което било осигурено от природата, тяхната конкуренция за храна непременно е била от антагонистичен характер: или аз бера плодовете, или ловувам дадено животно, или вие го правите. Между членовете на различни племена не е имало или е имало малко търговия и обмен, тъй като членовете на едно племе са се занимавали по същество със същите дейности като тези на всяко друго племе и нито едно от тях не е натрупало излишък от стоки, които да могат да бъдат разменени за излишък от стоки на други. Съществувал е само неизкореним конфликт и колкото повече конфликти е имало, толкова повече броят на населението във всяко племе е надвишавало оптималния си размер. В тази ситуация, когато всичко, присвоено от един човек (или племе), веднага се е консумирало и общото предлагане на стоки е било строго ограничено от природните сили, между хората е могло да съществува само смъртоносен антагонизъм. По думите на Лудвиг фон Мизес хората се превръщат в „смъртоносни врагове един на друг, непримирими съперници в усилията си да си осигурят част от оскъдните средства за препитание, осигурени от природата. Всеки човек би бил принуден да гледа на всички други хора като на свои врагове; жаждата му за задоволяване на собствените му апетити би го довела до непримирим конфликт с всичките му съседи. Никаква симпатия не би могла да се развие при такова състояние на нещата.”^[17] Само

смъртта на съперниците дава решение на собственото желание за оцеляване. Наистина, да се пощади животът на друг човек би оставил този човек готов да създаде още повече потомство и следователно би намалил бъдещ шанс на благодетеля за оцеляване още повече.[\[18\]](#)

Вторият възможен вариант за справяне с постоянно възникващия отново проблем с излишното население е била миграцията. Въпреки, че в никакъв случай не е било евтино - в края на краищата човек е трябвало да напусне познатите територии и да ги смени за непознати - миграцията (в сравнение с битките) трябва да се е появявала често като по-евтината опция, особено докато е съществувала някаква отворена граница. Следователно, напускайки родината си в Източна Африка, последователно цялото земно кълбо е завладяно от групи хора, които се откъсвали от своите роднини, за да формират нови общества в области, които досега не са били заети от хора.

Изглежда, че този процес е започнал също преди около 50 000 години, малко след появата на съвременния поведенчески човек и придобиването на способността да строи лодки. Приблизително от този момент нататък до преди около 12 000 до 11 000 години глобалните температури постепенно са спадали (оттогава сме в период на междуледниково затопляне) и съответно морското равнище е спадало.[\[19\]](#) Хората са прекосили Червено море през Портата на скръбта, която тогава е била просто тесен воден процепа, осяян с острови, за да се достигнат до югозападния край на Арабския полуостров (който се е радвал на сравнително влажен период по това време). Оттам нататък, предпочитайки да остане в тропическите климатични зони, към които човека е бил приспособен, миграцията - вероятно на не повече от 150 души - е продължила на изток. Пътуването е било предимно с лодка, тъй като до преди около 6 000 години, когато човекът се е научил как да опитомява коне, този вид транспорт е бил много по-бърз и удобен от пътуването пеша. Следователно миграцията се е състояла покрай крайбрежието - и е продължила оттам във вътрешността през речни долини - първоначално чак до Индия. Оттам, както изглежда и показват генетичните доказателства, движението на населението се разделя на две посоки. От една страна тя е продължила около Индийския полуостров до Югоизточна Азия и Индонезия (която тогава е била свързана с азиатския континент) и накрая до вече открития бивш континент Сахул (от Австралия, Нова Гвинея и Тасмания, които са били присъединени до преди около 8 000 години), който тогава е бил отделен от континенталната част на Азия само от широк шестдесет мили воден канал, осяян с острови, позволяващи прескачане на къси разстояния, както и на север нагоре по брега до Китай и накрая Япония. От друга страна, процесът на миграция е преминал от Индия в северозападна посока, през Афганистан, Иран и Турция и в крайна сметка Европа. Също така, отделяйки част от този поток на миграция, хората се насочили в североизточна посока към Южен Сибир. По-късните миграции, най-вероятно на три вълни, като първата е била преди около 14 000–12 000 години, са преминали от Сибир през Беринговия проток - тогава (до преди около 11 000 години) сухопътен мост - и към американския континент, очевидно достигайки Патагония само около 1 000 години по-късно (археологически открития на човешки останки в южно Чили са датирани на 12 500 години). Последният миграционен маршрут е тръгнал от Тайван, който е бил населен преди около 5 000 години, плавайки през Тихия океан, за да

достигне полинезийските острови и накрая, само преди около 800 години, Нова Зеландия.[\[20\]](#)

Процесът по същество винаги е бил един и същ: групата нахлува в някаква територия, натискът от населението нараства, някои хора остават на място, друга подгрупа се придвижва напред, поколение след поколение, по крайбрежието, следвайки реки и дивеч и избягвайки пустини и високи планини. Миграцията от Африка чак до Австралия може да е отнела около 4 000 до 5 000 години, а миграцията към Европа 7 000 години (най-старите артефакти там, приписвани на съвременните хора, са открити в България, и са датирани отпреди около 43 000 години) и още 7 000 години, за да достигнат западна Испания.[\[21\]](#) Веднъж разпаднали се, практически не е имало контакт между различните общества на ловците и събирачите. Следователно, въпреки че първоначално са били тясно свързани помежду си чрез преки родствени връзки, тези общества са образували отделни генетични басейни и, изправени пред различни природни среди и в резултат на мутации и генетичен дрейф, взаимодействащи с естествения подбор, с течение на времето те са поели ясно различни проявления.

Като цяло, генетичната разлика между различните общества се увеличава в зависимост от пространственото разстояние между обществата и продължителността на времето на тяхната раздяла.[\[22\]](#) Появили са се различни етноси, а по-късно и ясно различими човешки раси. Тези възникващи, генетично базирани различия са засягали и засягат въпроси като цвят на кожата, физическо изграждане и сила, устойчивост на ниски температури и различни заболявания и толерантност към определени вещества. Те обаче засягали и когнитивни въпроси. По този начин съществуват генетични доказателства за две значителни по-нататъшни развития по отношение на размера и когнитивните способности на човешкия мозък. Едно такова развитие се е случило преди около 37 000 години и засегнало по-голямата част от населението в Европа, както и в Източна Азия (но оставило много малко следи в Африка), а друго се е случило преди около 6 000 години и засегнало предимно хора в Близкия изток и Европа (но е имало по-малко въздействие в Източна Азия и почти никакво в Субсахарска Африка).[\[23\]](#)

Нещо повече, ръка за ръка с географската и корелирана генетична диференциация на хората вървяла и езикова диференциация. С голямо съгласие и подкрепени от генетични (биологични) доказателства, някои лингвисти и по-специално Мерит Рулен [\[24\]](#), следвайки стъпките на пионерската работа на Джоузеф Грийнбърг, направиха правдоподобен случай за един единствен човешки праезик, от които всички човешки езици могат да бъдат извлечени като повече или по-малко далечни роднини. Очевидно е, че първоначалните емигранти от африканската родина преди около 50 000 години са били говорили един и същи език и затова не изглежда изненадващо, че описаното по-горе движение на населението и разделянето на групи от хора в различни генетични басейни, повече или по-малко разделени във времето и пространството един от друг, трябва да бъдат тясно отразени от диференциацията на езиците, групирането на различни езици в езикови семейства и групирането им в още по-големи супер-семейства.[\[25\]](#)

По същия начин процесът на разпространение на езиците изглежда е следвал предвидим модел. Първо, с разпространението на хората по света като ловци и събирачи и съпътстващото разпространение на отделни, разделени генетични басейни, се е появил последователно нарастващ брой различни езици. Така например от 6 000 различни езика, които все още се говорят днес, около 1 200 езика се говорят в Нова Гвинея, един от най-„примитивните“ изостанали региони в света, половината от които имат не повече от „магическото“ число от 500 знаещи езика и не повече от 100 000. След това обаче, с началото на човешкото заселване преди около 11 000 години и последвалия преход към селско стопанство и съпътстващото го разширяване и засилване на разделението на труда (повече за което по-късно), изглежда, че е настъпила противоположна тенденция на това съществуване: точно както изглежда, че генетичните басейни са се разширили, така и броят на различните говорими езици последователно е намалял.

II. ПРОБЛЕМЪТ: ТЕОРИЯ

Преди около 35 000 години, т.е. 15 000 години след първоначалното изселване от Африка, практически цяла Европа, Азия, Австралия и, разбира се, самата Африка са били заети от нашите предци, съвременните хора и архаичните хора: *homo neanderthalensis* и *homo erectus*, са били на ръба на изчезване. Преди около 12 000 години хората също са се били разпространили из цяла Америка. Следователно, освен полинезийските острови, цялата земя и цялото естествено дадено снабдяване със земни (икономически) блага: растения и животни са били човешко притежание; и предвид паразитния начин на живот на ловци-събирачи, хората не са добавяли нищо към тази земя и към даденото от природата предлагане на блага, а просто са реагирали на природните промени.

Тези промени понякога са били доста драстични. Промените в глобалния климат, например, биха могли и наистина са повлияли значително на това колко обитаема земя е налична и естествената растителност и животинска популация. В разглеждания период от време, през 20 000 плюс години между 35 000 и 11 000 години, са настъпили драстични промени в такива природни условия. Преди 20 000 години, например, по време на периода, известен като последния глетчерен максимум, температурите рязко са спаднали и по-голямата част от Северна Европа и Сибир са станали необитаеми. Великобритания и цяла Скандинавия са се покрили с ледници, по-голямата част от Сибир се е превърнала в полярна пустиня, а степната тундра се е простирила на юг до Средиземно море, Черно море и Каспийско море. След 5 000 години, преди около 15 000 години, ледниците започнали да се оттеглят, позволявайки на хората, животните и растенията да заемат отново изоставени преди това региони. 2 500(преди около 12 500) години по-късно обаче,

в рамките на само едно десетилетие, температурите отново са се сринали почти до предишните студени условия; и само още 1 000 години по-късно, преди около 11 500 години, и отново съвсем внезапно, температурите са претърпяли дълготрайно повишение и земята навлязла в така наречения холоцен, последният и все още продължаващ междуледников период на затопляне.^[26] (Сахара е започнала да се превръща в сегашната, изключително гореща пустиня едва преди по-малко от 3 000 години. В пред Римско време, Сахара — и подобно централноазиатските пустини — все още е била зелена савана с изобилие от диви животни. Силата и привлекателността на Картаген, например, се е основавала до голяма степен на плодородието на нейната вътрешност като център на производство на пшеница; този факт е бил важна причина за желанието на Рим да унищожи Картаген и да получи контрол над неговите северноафрикански територии.^[27])

Във всеки случай и независимо от всички усложняващи се детайли и всички промени, които бъдещите емпирични изследвания несъмнено ще доведат до гореизложеното историческо повествование, в даден момент наличната земна маса, за да помогне за задоволяване на човешките нужди, вече не може да бъде увеличена. На икономически жаргон предлагането на производствения фактор „земя“ е станало фиксирано и всяко увеличение на размера на човешкото население трябвало да бъде поддържано от същото, непроменено количество земя. От предишните три налични възможности в отговор на нарастващия демографски натиск: да се премести, да се бори или да изобрети, само последните две останали отворени. Какво да направите, когато се изправите пред това предизвикателство?

За да изясним проблема още по-остро, е полезно първо да хвърлим друг, по-подробен поглед върху доста ограничената степен на разделението на труда в обществото на ловците и събирачите.

Досега антагонизмът между членовете на различни банди или кланове беше обяснен, докато се приемаше за даденост, че в рамките на дадена група или клан съществува сътрудничество - мирно сътрудничество. Но защо трябва да е така? Вътрешногруповото сътрудничество почти навсякъде се приема като нещо естествено. Независимо от това, това също изисква обяснение, защото свят без дори тази ограничена степен на сътрудничество със сигурност е възможен. Със сигурност съществува биологична основа за някои форми на човешко сътрудничество. „Взаимното сексуално привличане на мъжа и жената“, пише Мизес, „е присъщо на животинската природа на човека и не зависи от каквото и да е мислене и теоретизиране. Позволено е да го наречем изначално, вегетативно, инстинктивно или мистериозно.“^[28] Същото може да се каже и за връзката между майка и дете. Ако майките не се грижат за потомството си за продължителен период от време, децата им незабавно ще умрат и човечеството ще бъде обречено. Въпреки това, тази необходима, биологично определена степен на сътрудничество е далеч от тази, която действително се наблюдава в обществата на ловците и събирачите. Така Мизес продължава:

...нито съжителството, нито това, което го предшества или следва, генерира социално сътрудничество и социални начини на живот. Животните също се обединяват при чифтосване, но не са развили социални отношения. Семейният живот не е просто продукт на полов акт. Никак не е естествено и необходимо родителите и децата да живеят заедно по начина, по който живеят в семейството. Връзката на чифтосване не трябва да води до семейна организация. Човешкото семейство е резултат от мислене, планиране и действие. Това е фактът, който го отличава радикално от онези животински групи, които наричаме per analogiam животински семейства.[\[29\]](#)

Защо, например, всеки мъж и всяка жена, след като са преминали ранната детска възраст, не са започвали да ловуват или да се събират сами само и само за да се срещат за случаен секс? Защо не се е случвало това, което беше описано като случило се за групи от хора, които вече са на ниво индивиди: един човек, изправен пред строго ограничено предлагане на дадени от природата блага, да се откъсвал от друг, за да избегне конфликт, докато цялата земя бъде завладяна и след това избухва война на всеки срещу всеки (а не само война на членовете на една група срещу членовете на всички други групи)? Отговорът на това е: поради признанието, че сътрудничеството е по-продуктивно от изолираните, самодостатъчни действия. Разделението на труда и сътрудничеството, основано на такова разделение на труда, увеличи производителността на човешкия труд.

Има три причини за това: Първо, съществуват задачи, които надхвърлят възможностите на всеки отделен човек и вместо това изискват комбинираните усилия на няколко човека, за да бъдат успешно изпълнени. Някои животни, например, може да са твърде големи или твърде опасни, за да бъдат ловувани от отделни индивиди, и изискват съвместното участие на много хора. Или съществуват задачи, които по принцип биха могли да бъдат изпълнени от един човек, но биха отнели толкова много време за изолиран актьор, че крайният резултат не изглежда да си струва усилията. Само съгласувани действия могат да изпълнят тези задачи за достатъчно кратък период от време, за да се смята, че задачата си заслужава. Търсенето на ядливи растения или животни, например, е изпълнено с несигурност. Един ден човек може бързо да се натъкне на подходящи растения или животни, но в друг момент може да ги търси напразно, и да изглежда безкрайно усилие. Но ако се обедини този риск, т.е. ако голям брой събирачи или ловци започнат търсенето си поотделно само за да се повикат един друг, след като някой от тях се окаже късметлия в търсенето си, тогава събирането и ловът може да се превърнат в рутинно успешни начинания за всеки участник.

Второ: Въпреки че естествената среда, пред която е изправен всеки човек, може да е повече или по-малко еднаква, всеки индивид (дори еднояйчните близнаци) е различен от всеки друг. Мъжете, например, са значително по-различни по своите способности от жените. По своята природа мъжете обикновено са по-добри ловци, а жените по-добри събирачи. Възрастните са значително по-различни по своите способности от децата. Някои хора са физически силни, а други показват голяма сръчност. Някои са високи, а други бързи. Някои имат страхотно зрение, а други добро обоняние. Като се имат предвид

такива различия, очевидно е изгодно да се разделят различните задачи, необходими за изпълнение, за да се осигури комфортен живот, по такъв начин, че всеки човек да се специализира в онези дейности, в които има предимство пред другите. Жените събират, а мъжете ловуват. Високите индивиди берат плодове от дървета, а ниските се специализират в събирането на гъби. Бързи бегачи предават по лесно съобщения. Хората с добро зрение ще забележат далечни събития. Децата се използват за изследване на малки и тесни дупки. Хората с голяма сръчност произвеждат инструменти. Силните се специализират в извършването на убийства и т.н.

Трето: Освен това, дори ако членовете на едно племе са толкова различни един от друг, че един човек е по-ефективен във всяка възможна задача от друг, разделението на труда все още е по-продуктивно от изолирания труд. Един възрастен може да се справи по-добре с всяка задача от дете, например. Като се има предвид неизбежният факт на недостига на време обаче, дори и в този възможен най-лош сценарий има икономически смисъл - тоест води до по-голямо физическо производство на стоки, произведени за единица труд - ако възрастният се специализира в тези задачи при което неговата по-голяма ефективност (в сравнение с тази на детето) е особено изразена и оставя онези задачи за изпълнение на детето, при които общата по-ниска ефективност на последното е сравнително по-малка. Въпреки, че възрастният може да е по-ефективен от детето в събирането на дребни дърва за огрев, например, далеч по-голямото превъзходство на възрастния в лова на едър дивеч би направило събирането на дърва загуба на време. Вместо това, той би искал детето да събира дърва за огрев и да използва цялото си ценно време, за да изпълни онази задача, в която е особено изразена неговата по-голяма ефективност, а именно ловът на едър дивеч.

Независимо от това: Докато тези предимства, предлагани от разделението на труда, могат да обяснят вътреплеменното сътрудничество (вместо борбата) и, въз основа на такова първоначално може би чисто „егоистично мотивирано“ сътрудничество, постепенното развитие на чувства на съчувствие (добра воля) към ближните, които надхвърлят каквато и да е биологична основа, която може да съществува за специалната, повече от нормалното приятелска връзка между близки роднини, това обяснение все още стига само дотам. Като се има предвид особената, паразитна природа на обществата на ловци-събиратели и ако се приеме, че земята е фиксирана, неизменно трябва да настъпи моментът, когато броят на хората ще надхвърли оптималния размер на групата и средният жизнен стандарт ще падне, заплашвайки каквато и да е степен на вътрешногрупова солидарност, съществувала преди [\[30\]](#)

Тази ситуация се улавя и обяснява от икономическия закон за възвръщаемостта.

Законът за възвръщаемостта, популярен, но донякъде подвеждащо наричан още закон за намаляващата възвръщаемост, гласи, че за всяка комбинация от два или повече производствени фактора съществува оптимална комбинация (така че всяко отклонение от нея включва материални отпадъци или „загуби на ефективност“). [\[31\]](#) Приложен към двата

първоначални производствени фактора, труда и земята (блага, дадени от природата), законът предполага, че ако се увеличи количеството труд (населението), докато количеството земя и наличната технология (лов и събиране) останат фиксирани, в крайна сметка ще бъде достигната точка, в която физическата продукция за вложена единица труд е максимизирана. Тази точка маркира оптималния размер на популацията. Ако няма налична допълнителна земя и технологията остане фиксирана на „дадено“ ниво, всяко увеличение на населението над оптималния размер ще доведе до прогресивно намаляване на дохода на глава от населението. Стандартът на живот средно ще падне. Достигната е точка на (абсолютно) пренаселване. Това е, както го нарече Мизес, Малтусианския закон за населението.

Поради фундаменталното значение на този Малтусиански закон за населението и за да се избегнат евентуални недоразумения, препоръчително е да се направи изрично и това, което законът не посочва. Законът не твърди къде точно се намира тази оптимална комбинирана точка - например при толкова и толкова хора на квадратна миля, а само че такава точка съществува. В противен случай, ако всяко количество продукция можеше да бъде произведено чрез увеличаване само на един фактор (труд), докато другият (земя) остава непроменен, последният (земята) изобщо би престанал да бъде оскъден — и следователно икономическо благо; човек може да увеличи неограничено възвръщаемостта на което и да е парче земя, като просто увеличи вложения труд, приложен към това парче, без изобщо да се налага да обмисля разширяване на размера на своята земя.

Законът също така не посочва, че всяко увеличение на един фактор (труд), приложено към фиксирано количество от друг (земя), трябва да доведе до по-малко от пропорционално увеличение на произведената продукция. Всъщност, когато човек се приближи до точката на оптимална комбинация, увеличаването на труда, приложен към дадена част от земята, може да доведе до повече от пропорционално увеличение на продукцията (увеличаване на възвръщаемостта). Един допълнителен човек, например, може да направи възможно ловуването на животински видове, които изобщо не могат да бъдат ловувани без този точно този допълнителен ловец. Законът за възвръщаемостта просто гласи, че това не може да се случи без определени граници. Законът също така не твърди, че оптималната точка на комбинация не може да бъде изместена нагоре и навън. Всъщност, както ще бъде обяснено по-долу, благодарение на технологичния напредък оптималната точка на комбиниране може да бъде преместена така, позволявайки на по-голямо население да се радва на по-висок среден жизнен стандарт на същото количество земя. Това, което законът за възвръщаемостта казва, е само, че при дадено състояние на технологично развитие (начин на производство) и съответстваща степен на специализация съществува оптимална комбинирана точка, отвъд която увеличаването на предлагането на труд непременно трябва да доведе до по-малко от пропорционално увеличение на произведената продукция или никакво увеличение.

Наистина, за обществата на ловците и събирачите трудностите да избягат от Малтусианския капан на абсолютното пренаселване са дори по-сериозни, отколкото могат да показват тези квалификации относно закона за възвръщаемостта. Докато тези

квалификации може да оставят впечатлението, че е „само“ технологична иновация, която е необходима, за да се избяга от капана, това не е пълната истина. Не само всяка технологична иновация ще свърши работа. Тъй като обществата на ловците и събирачите са, както беше обяснено, „паразитни“ общества, които не добавят нищо към предлагането на стоки, а просто присвояват и консумират това, което природата предоставя, всяко увеличение на производителността в рамките на този начин на производство не (или само незначително) водят до по-голямо производство на произведени стоки (от събрани растения или ловувани животни), а по-скоро просто (или най-вече) до намаляване на времето, необходимо за производство на по същество непроменено количество продукция. Изобретяването на лъка и стрелите, което изглежда е направено преди около 20 000 години, например, няма да доведе толкова до по-голямо количество налично животинско месо за консумация, като по този начин ще позволи на по-голям брой хора да достигнат или надвишат дадено ниво на потреблението, а по-скоро само на същия брой хора, които се наслаждават на повече свободно време с непроменен стандарт на живот по отношение на консумацията на месо (или в противен случай, ако населението се увеличи, печалбата от повече свободно време ще трябва да бъде платена с намаление в потреблението на месо на глава от населението).

Всъщност за ловците-събирачи печалбите в производителността, постигнати от технологичния напредък като изобретяването на лъка и стрелите, може да не окажат никаква благословия или само много краткотрайна благословия. Тъй като по-голямата лекота на ловуване, която се постига по този начин, например, може да доведе до прекомерен лов, увеличавайки предлагането на месо на глава от населението в краткосрочен план, но намалявайки или евентуално елиминирайки предлагането на месо в дългосрочен план чрез намаляване на естествената скоростта на размножаване на животните или лов на животни до изчезване и по този начин увеличавайки Малтусианския проблем, дори без никакво увеличение на размера на популацията.[\[32\]](#)

III. РЕШЕНИЕТО: ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ

Следователно технологичното изобретение, което реши (поне временно [\[33\]](#)) проблема с постоянно възникващия и възобновяващ се „излишък“ от население и съпътстващия го спад на средния жизнен стандарт, беше революционна промяна в целия начин на производство. Това включва промяната от паразитен начин на живот към истински продуктивен живот. Вместо просто да се присвоява и консумира това, което природата е предоставила, потребителските стоки сега вече се произвеждаха активно и природата се

възстановяваше и подобряваше.

Тази революционна промяна в човешкия начин на производство обикновено се нарича "неолитна революция": преходът от производство на храна чрез лов и събиране към производство на храна чрез отглеждане на растения и животни.^[34] Започва преди около 11 000 години в Близкия изток, в региона, обикновено наричан „Плодородния полумесец“. Същото изобретение е направено отново, привидно независимо, по-малко от 2 000 години по-късно в централен Китай и отново няколко хиляди години по-късно (преди около 5 000 години) също в западното полукълбо: в Мезоамерика, в Южна Америка и в източната част на днешните Съединени щати. От тези центрове на иновации новата технология се разпространила, за да завладее практически цялата земя.

Новата технология представлявала фундаментално когнитивно постижение и е била отразена и изразена в две взаимосвързани институционални иновации, които оттогава нататък до днес са се превърнали в доминираща характеристика на човешкия живот: присвояването и използването на земя като частна собственост и установяването на семейството и семейното домакинство.

За да се разберат тези институционални иновации и когнитивните постижения, които са в основата им, трябва първо да се разгледа отношението към производствения фактор „земя“ от обществата на ловците и събирачите.

Със сигурност може да се приеме, че частната собственост е съществувала в рамките на едно племенно домакинство. Частна собственост със сигурност е съществувала по отношение на неща като лично облекло, инструменти, сечива и украшения. До степента, в която такива артикули са произведени от конкретни лица, които могат да бъдат идентифицирани, или са придобити от други от първоначалните им създатели чрез дарение или размяна, те се считат за лична собственост. От друга страна, доколкото богатата са били резултат от съгласувани или съвместни усилия, те са се считали за колективни битови стоки. Това се отнася най-категорично за средствата за препитание: за събраните горски плодове и уловения дивеч в резултат на някакво вътреплеменно разделение на труда. Следователно без съмнение колективната собственост играе изключително важна роля в обществата на ловците и събирачите и именно поради това терминът „примитивен комунизъм“ често се използва за описване на примитивни, племенни икономики: всеки индивид допринася за доходите на домакинството“ според способностите си” и всеки получава от колективния доход „според нуждите си” (както се определя от съществуващите йерархии в групата) – не съвсем за разлика от „комунизма” в „модерните” домакинства.

И все пак какво да кажем за терена, върху който се извършват всички групови дейности? Човек може спокойно да изключи, че земята се е считала за частна собственост в обществата на ловците и събирачите. Но колективна собственост ли е била? Това обикновено се приема, че е така, почти като нещо естествено. Въпросът обаче всъщност е по-сложен, защото съществува трета алтернатива: тази земя не е била нито частна, нито колективна собственост, а вместо това е представлявала част от околната среда или

по-конкретно от общите условия на действие или това, което също се нарича „обща собственост“ или накратко „общите блага“.[\[35\]](#)

За да се реши този въпрос, стандартните антропологични изследвания са от малка или никаква помощ. Вместо това е необходима както елементарна, така и фундаментална икономическа теория, включително няколко точни дефиниции. Външният свят, в който се извършват действията на човека, може да бъде разделен на две категорично обособени части. От една страна, има неща, които се считат за средства или икономически блага; и от друга страна, има онези неща, които се считат за околна среда - или също понякога, макар и подвеждащо, наричани безплатни стоки. Изискванията даден елемент от външния свят да бъде класифициран като средство или икономическо благо са идентифицирани за първи път с необходимата точност от Карл Менгер [\[36\]](#). Те са дефинирани чрез три части.

Първо, за да стане нещо икономическо благо (оттук нататък просто: благо), трябва да има човешка потребност (непостигната цел или неизпълнено човешко желание или нужда). Второ, трябва да има човешкото възприемане на нещо, за което се смята, че е оборудвано или надарено със свойства или характеристики, причинно свързани (стоящи в причинно-следствена връзка) със, и следователно способни да доведат до задоволяване на тази потребност. Трето, и най-важно в настоящия контекст, възприеман по този начин елемент от външния свят трябва да бъде под човешки контрол, така че да може да бъде използван (активно, съзнателно употребяван) за задоволяване на дадена потребност (достигане на търсената цел). Мизес пише: „Едно нещо се превръща в средство, когато човешкият разум планира да го използва за постигането на някаква цел и човешкото действие наистина го използва за тази цел.“ [\[37\]](#) Само ако едно нещо по този начин бъде поставено в причинно-следствена връзка с човешка нужда и това нещо е под човешки контрол, може ли да се каже, че този обект е присвоен — станал е благо — и следователно е нечия (частна или колективна) собственост. Ако, от друга страна, елемент от външния свят, който стои в причинно-следствена връзка с човешка нужда, но никой не може (или вярва, че може) да контролира и да се намесва в този елемент (а вместо това трябва да го остави непроменен, оставен на собствени природни устройства и ефекти), тогава такъв елемент трябва да се счита за част от неприсвоената среда и следователно не е ничия собственост. Така например слънчевото греене или валежите, атмосферното налягане или гравитационните сили могат да имат причинен ефект върху определени желани или нежелани цели, но доколкото човек смята, че е неспособен да се намеси в такива елементи, те са просто условия за действие, а не част от каквото и да е действие. Например дъждовната вода може да е причинно-следствено свързана с поникването на някои ядливи гъби и тази причинно-следствена връзка може да е добре известна. Но ако не се направи нищо за дъждовната вода, тогава тази вода също не е собственост на никого; може да е фактор, допринасящ за производството, но не е строго погледнато производствен фактор. Само ако има реална намеса в естествените валежи, ако дъждовната вода се събира в кофа или в казан например, тя може да се счита за нечия собственост и става фактор за производство.

На фона на тези съображения сега може да се пристъпи към разглеждане на въпроса относно статута на земята в едно общество на ловци и събирачи.^[38] Разбира се, плодовете, откъснати от един храст, са били собственост; но какво да кажем за храста, който бил причинно свързан с набраните плодове? Храстът е бил издигнат от първоначалния си статут на екологично условие за действие и обикновен фактор, допринасящ за задоволяването на човешките нужди, до статут на собственост и истински производствен фактор едва след като е бил присвоен: тоест, след като човек целенасочено се е намесил с естествения причинно-следствен процес, свързващ храста и горските плодове, например чрез поливане на храста или подрязване на клоните му, за да се постигне определен резултат (увеличаване на реколтата от горски плодове над нивото, което иначе се постига естествено). Освен това, след като храстът е станал собственост чрез поддържане или грижа за него, също и бъдещите реколти от горски плодове стават собственост, докато преди това само действително събраните плодове са били нечия собственост; освен това, след като храстът е бил изваден от естественото си, непритежавано състояние чрез напояване, така че да се увеличи бъдещата реколта от горски плодове, например, земята, поддържаща храста, също е станала собственост.

По същия начин също няма съмнение, че преследваното животно е било собственост; но какво да кажем за стадото, глутницата или стадото, от което е било това животно? Въз основа на нашите предишни съображения, стадото трябва да се разглежда като непритежавана природа, докато човекът не е направил нещо, което да може да се тълкува (и това е в неговия собствен ум) причинно свързано с удовлетворяването на възприемана нужда. Стадото ставаше собственост само след като беше изпълнено изискването за намеса в естествената верига от събития, за да се произведе някакъв желан резултат. Такъв би бил случаят, например, веднага щом човекът се заеме с отглеждане на животни, т.е. веднага щом се опита активно да контролира движенията на стадото. Тогава пастирът не само е притежател на стадото, но по този начин той става собственик и на цялото бъдещо потомство, естествено създадено от стадото.

Какво да кажем обаче за терена, върху който се извършва контролираното движение на стадото? Според нашите дефиниции пастирите не могат да се считат за собственици на земя, поне не автоматично, без да е изпълнено допълнително изискване. Тъй като пастирите, според конвенционалното определение, просто следват естествените движения на стадото и тяхната намеса в природата е ограничена до поддържането на стадото заедно, за да получат по-лесен достъп до някой от членовете му, ако възникне необходимост от доставка на животинско месо. Пастирите обаче не са се намесвали в самата земя. Те не се намесват в земята, за да контролират движенията на стадото; те само определят движението на членовете на стадото. Земята става собственост само след като пастирите се откажат от пастирството и вместо това се обърнат към животновъдството, т.е. след като третират земята като (оскъдно) средство, за да контролират движението на животни чрез контролиране на земята. Това се случва само когато земята е била по някакъв начин оградена, чрез ограждане или изграждане на други препятствия (като окопи), които ограничават свободния, естествен поток от животни. Вместо да бъде просто фактор, допринасящ за производството на животински стада, земята по този начин е била превърната в истински производствен фактор.

Това, което тези съображения показват, е, че е погрешно да се мисли за земята като за колективна собственост на обществата на ловците и събирачите. Ловците не са били пастири и още по-малко са се занимавали с животновъдство; и събирачите не са били градинари или земеделци. Те не са упражнявали контрол върху дадената от природата фауна и флора, като са се грижили за тях или са ги поддържали. Те просто са избирали парчета от природата, за да ги вземат. Земята за тях не е била нищо повече от условие за дейността им, а не тяхна собственост.

В най-добрия случай много малки участъци земя са били присвоени (и по този начин са превърнати в колективна собственост) от ловци и събирачи, за да бъдат използвани като постоянни места за съхранение на излишни стоки за използване в бъдещи моменти и като убежища, докато през цялото време околните територии е продължавало да бъдат третираны и използвани като непритежавани условия за тяхното съществуване.

Следователно това, което може да се каже, че решаващата стъпка към (временно) решение на Малтусианския капан, пред който са изправени растящите общества на ловците и събирачите, е установяването на собственост върху земя, надхвърляща създаването на обикновени места за съхранение и съоръжения за подслон. Притиснати от падащия стандарт на живот в резултат на абсолютното пренаселване, членовете на племето (поотделно или колективно) последователно присвояват все повече и повече от не-притежаваната преди това заобикаляща природа (земя). А основата и мотивацията на това присвояване на заобикалящата земя - и превръщането на бивши места за съхранение и подслон в жилищни центрове на земеделие и животновъдство - се е превърнало в забележително интелектуално постижение. Както отбелязва Майкъл Харт, „идеята за засаждане на култури, защитата им и в крайна сметка прибирането им не е очевидна или тривиална, а изисква значителна степен на интелигентност, за да се възприеме тази идея. Нито една маймуна никога не е стигала до тази идея, нито австралопитека, хомо хабилиса, хомо еректуса, нито дори архаичния хомо сапиенс.

Преди това, всички потребителски стоки са били присвоявани по възможно най-прекия и бърз начин: чрез търсене на храна, т.е. чрез „брание“ на такива стоки, където и да са се намирали. За разлика от това, със земеделието и животновъдството потребителските стоки са получени по косвен и заобиколен начин: чрез производството им чрез умишлен контрол върху земята. Това се основава на откритието, че потребителските стоки (растения и животни) не са просто „дадени“ за бране, но че има и естествени причини, които влияят на тяхното предлагане и че тези естествени причини могат да бъдат манипулирани чрез поемане на контрол върху земята. Новият начин на производство е изисквал повече време, за да се постигне крайната цел на консумацията на храна (и доколкото е включвал също и загуба на свободното време), но чрез намесата на земята като истински производствен фактор той е станал по-продуктивен и довел до по-голяма обща продукция на потребителски стоки (храна), като по този начин позволявал по-голям размер на населението да се поддържа на същия размер земя.[\[40\]](#)

По-конкретно по отношение на растенията: семената и плодовете, подходящи за хранителни цели, вече не са просто събирани (и вероятно съхранявани), но дивите растения, които ги носят, са били активно култивирани. Освен заради техния вкус, семената и плодовете са били избрани по размер, издръжливост (колко могат да се съхраняват), лекота на прибиране на реколтата и покълване на семената и те не са били консумирани, а използвани като суровини за бъдещото производство на потребителски стоки, водещи в сравнително кратък времеви период от може би двадесет до тридесет години до нови, опитомени сортове растения със значително подобрени добиви на единица земя. Сред първите растения, опитомени по този начин в Близкия и Средния изток, са лимецът, емерът, ечемикът, ръжта, грахът и маслините. В Китай това е било ориз и просо; много по-късно в Мезоамерика това са царевица, боб и тиква; в Южна Америка картофи и маниока; в Североизточна Америка слънчоглед и гъши крак; а в Африка сорго, ориз, ямс и маслена палма.[\[41\]](#)

Процесът на опитомяване на животните е протичал по подобен начин и в това отношение е било възможно да се използва опитът, натрупан от първото опитомяване и развъждане на кучета, което се е случило преди около 16 000 години, т.е. все още в условията на ловци и събирачи, някъде в Сибир.[\[42\]](#)

Кучетата са потомци на вълци, а вълците са отлични ловци. Въпреки това, те също са чистачи и се твърди, че като такива вълците редовно се мотаят около човешките къмпинги за отпадъци. Като чистачи онези вълци, които най-малко са се страхували от хората и които проявявали най-приятелско отношение към тях, очевидно са се радвали на еволюционно предимство. Вероятно от тези полупитомни вълци, следващи лагера, малките са били приети в племенни домакинства като домашни любимци и след това е било открито, че могат да бъдат обучени за различни цели. Те са могли да се използват при лов на други животни, за теглене, правели са добри топли легла през студените нощи и дори осигурявали източник на месо в спешни случаи. Най-важното обаче е, че е открито, че някои от кучетата могат да лаят (вълците рядко лаят) и са били селектирани и отглеждани заради способността си да лаят и като такива са изпълнявали безценната задача да предупреждават и пазят собствениците си от непознати и натрапници. Преди всичко тази услуга изглежда е причината, поради която, след като кучето е било „изобретено“, това изобретение се разпространило като горски пожар от Сибир по целия свят. Всеки навсякъде е искал да притежава малко потомство от този нов, забележителен вид животно, защото в ерата на постоянни междуплеменни войни, притежаването на кучета се оказало голямо предимство.[\[43\]](#)

След като кучето е достигнало в района на Близкия изток, който е трябвало да стане първият център на човешката цивилизация, то сигурно е добавило значителна инерция към човешкия „експеримент“ за продуктивен живот и неговия успех. Защото докато кучето, използвано за караул, е било предимство за мобилните ловци-събирачи, то е било още по-голямо предимство за стационарните заселници. Причината за това е ясна: защото в заседналите общества просто е имало повече неща, които е трябвало да бъдат

охранявани. В обществата на ловци и събирачи човек е трябвало да се страхува за живота си, било то от външна или вътрешна агресия. Въпреки това, тъй като нито един член на обществото не е притежавал много от нищо, е имало малка или почти никаква причина да се краде. Нещата обаче са били различни в едно общество на заселници. От самото си начало заседналия живот е белязан от появата на значителни различия в собствеността и богатството, притежавани от различните членове на обществото; следователно, доколкото завистта съществува по какъвто и да е начин, облик или форма (както може безопасно да се предположи) [44] всеки член (всяко отделно домакинство) също е бил изправен пред заплахата от кражба или унищожаване на имуществото му от други, включително особено членове на собственото си племе. Кучетата са оказали безценна помощ при справянето с този проблем, особено защото кучетата, като въпрос на биологичен факт, се привързват към отделни „господари“, а не към хората като цяло или, като котките, например, към конкретни места. [45] Като такива, те самите са представлявали отличен пример за нещо, притежавано частно, а не колективно. Тоест, те са предложили „естествено опровержение“ на каквото и табу да е съществувало в едно първобитно общество срещу частната притежаване на собствеността. Нещо повече и по-важно, тъй като кучетата несъмнено са били собственост на определени индивиди, те се оказали и уникално полезни при охраната на частната собственост на техните естествени собственици от всякакъв вид „чужди“ нашественици. [46]

Животните, дори повече от растенията, са били ценни за хората по различни причини: като източници на месо, мляко, кожа, козина и вълна, а също и като потенциални средства за транспортиране, теглене и тяга, например. Въпреки това, като въпрос на биологичен факт, повечето животни се оказват неподлежащи на опитомяване. [47] Първият и основен критерий за подбор, следователно, при „производството“ на животни като добитък или домашни любимци е била възприетата степен на опитомяване или контрол на животинския вид. За да се тества хипотезата, в първата стъпка е била да се провери дали животното е подходящо за отглеждане на стада. Ако е така, след това е било изпробвано дали стадо диви животни също може да бъде затваряно. Ако е така, човек впоследствие би избрал по-укротените животни като родители на следващото поколение — но не всички животни се размножават в плен! — и така нататък, и нататък. И накрая, човек би избрал измежду разнообразието от опитомени животни за други желани свойства като размер, сила и т.н., като по този начин евентуално е отгледа нов, опитомен животински вид.

Сред първите големи бозайници, опитомени по този начин в Близкия и Средния изток (преди около 10 000 години), са били овцете, козите и прасетата (от диви свине), след това говеда (от диви зубри). Говедата също са били опитомени, очевидно независимо, в Индия приблизително по същото време (преди около 8 000 години). Приблизително по същото време, както в Близкия и Средния изток, овцете, козите и свинете са били опитомени независимо и в Китай, а Китай също е допринесъл за опитомяването на водния бивол (преди около 6 000 години). Централна Азия и Арабия са допринесли съответно за опитомените бактрийска и арабска камила (преди около 4 500 години). И Америка, или по-точно регионът на Андите в Южна Америка, е допринесла за морското свинче (преди около 7 000 години), ламата и алпака (преди около 5 500 години). И накрая, „изобретението“ с особено значими последици е било опитомяването на коня, което се е

случило преди около 6 000 години в района на днешна Русия и Украйна. Това постижение е поставило началото на истинска революция в сухопътния транспорт. Дотогава на сушата човек е трябвало да върви от място на място и най-бързият начин за изминаване на такива разстояния било с лодка. Това се е променило драматично с пристигането на опитомения кон, който оттогава до деветнадесети век с изобретяването на локомотива и автомобила е трябвало да осигури най-бързото средство за сухопътен транспорт. Съответно, не съвсем различно от „изобретяването“ на кучето преди около 16 000 години, „изобретяването“ на коня трябвало да се разпространи като горски пожар. Въпреки това, идвайки около 10 000 години по-късно, последното изобретение вече не е могло да се разпространява толкова широко, колкото първото. Въпреки че кучето е достигнало почти всички краища на света, климатичните промени - глобалното затопляне - които са настъпили междувременно, са направили невъзможно същият успех да бъде повторен в случая с коня. Междувременно евразийската земна маса е била отделена от Америка и от Индонезия, Нова Гвинея и Австралия от водни тела, твърде широки, за да бъдат преодоляни. Така едва хиляди години по-късно, след европейското преоткриване на Америка, например, конят най-накрая е въведен там. (Дивите коне очевидно са съществували на американския континент, но са били ловувани до изчезването им, за да бъде невъзможно всяко самостоятелно опитомяване.)

Присвояването на земята като собственост и основа на селското стопанство и животновъдството обаче е само половината от решението на проблема, породен от нарастващия демографски натиск. Чрез присвояването на земя е било реализирано по-ефективно използване на земята, което е позволявало поддържането на по-голям размер на населението. Но институцията на собственост върху земята сама по себе си не засяга другата страна на проблема: продължаващото разпространение на нови и повече потомци. Този аспект на проблема също е изисквал някакво решение. Трябвало е да се изобрети социална институция, която да постави под контрол това разпространение. Институцията, предназначена да изпълни тази задача, е била институцията на семейството, която се развила не случайно ръка за ръка с тази на собствеността върху земята. Наистина, както посочи Малтус, за да се реши проблемът с пренаселеността, заедно с институцията на частната собственост „търговията между половете“ също трябвало да претърпи някои фундаментални промени [\[48\]](#).

Каква е била търговията между половете преди и каква е била институционалната иновация в това отношение от семейството? Точният отговор на първия въпрос е изключително труден, но е възможно да се идентифицира основната структурна промяна. От гледна точка на икономическата теория, промяната може да се опише като такава от ситуация, при която както ползите от създаването на потомство – чрез създаване на допълнителен потенциален производител – и особено разходите за създаване на потомство – чрез създаване на допълнителен потребител (консуматор) – са социализирани. Това е, пожънато и платено по скоро от обществото като цяло, а не от „производителите“ на това потомство, докато се стигне до ситуацията, в която както ползите, така и разходите, свързани с размножаването, са интернализирани и икономически въведени обратно от тези индивиди, причинно отговорни за тяхното производство.

Каквито и да са били подробностите, изглежда, че институцията на стабилна моногамна, а също и на полигамна връзка между мъже и жени, която днес се свързва с термина семейство, е сравнително нова в историята на човечеството и е предшествана дълго време от институция, която може да бъде широко дефинирана като „неограничен“ или „нерегулиран“ сексуален контакт или като „групов брак.“ [49] Търговията между половете през този етап от човешката история не изключва съществуването на временни двойки отношения между един мъж и една жена. Но по принцип всяка жена е смятана за потенциален сексуален партньор на всеки мъж, както и обратното. „Männer (lebten) in Vielweiberei und ihre Weiber gleichzeitig in Vielmännerei“, отбелязва Фридрих Енгелс, следвайки проучванията на Луис Х. Морган в Ancient Society (1871), „und die gemeinsamen Kinder (galten) daher auch als ihnen allen gemeinsam (gehörig). .... jede Frau (gehörte) jedem Mann und jeder Mann jeder Frau gleichmässig.“ [50]

Това, което обаче Енгелс и безброй по-късни социалисти пропускат да забележат в тяхното възхваляващо описание на миналата – и предполагаемо отново бъдещата – институция на „свободната любов“, е ясният факт, че тази институция има пряк и ясен ефект върху производството на потомство. Както Лудвиг фон Мизес коментира: „Сигурно е, че дори една социалистическа общност да донесе „свободна любов“, тя по никакъв начин не може да донесе свободно раждане.“ [51] Какво внушава Мизес с тази забележка и какво социалисти като Енгелс и Бебел очевидно игнорират, е, че със сигурност в епохата преди наличието на ефективни средства за контрацепция, свободната любов има последствия, а именно бременности и раждания, и че ражданията са включвали ползи, както и разходи. Това няма значение, докато ползите надвишават разходите, т.е. докато допълнителния член на обществото добавя повече към него като производител на стоки, отколкото взема от него като потребител - и това може да е станало така в определено време. Но от закона за възвращаемостта следва, че тази ситуация не може да продължи вечно, без ограничения. Неизбежно моментът трябва да настъпи, когато разходите за допълнително потомство ще надвишат ползите от него. След това всяко по-нататъшно размножаване трябва да бъде спряно - трябва да се упражняват морални ограничения - освен ако човек не иска да изпита прогресивно падане на средния си жизнен стандарт. Въпреки това, ако децата се считат за деца на всички или на никого, защото всеки има сексуални отношения с всеки друг, тогава стимулът да се въздържа от размножаване изчезва или поне значително намалява. Инстинктивно, по силата на биологичната природа на човека, всяка жена и всеки мъж са подтикнати да разпространят и умножат своите гени в следващото поколение на вида. Колкото повече потомство създаде човек, толкова по-добре, защото толкова повече гени ще оцелеят. Без съмнение този естествен човешки инстинкт може да бъде контролиран чрез рационално осмисляне на проблемите. Но ако не трябва да се правят никакви или малки икономически жертви просто за следване на животинските инстинкти, тъй като всички деца се поддържат от обществото като цяло, тогава не съществува никакъв или малък стимул да се използва разум в сексуалните въпроси, т.е. да се упражняват морални ограничения.

От чисто икономическа гледна точка тогава решението на проблема с пренаселеността би трябвало да стане очевиден веднага. Собствеността върху децата или по-точно попечителството върху децата трябва да се приватизира. Вместо да разглеждат децата като колективна собственост на или поверени на „обществото“ или да гледат на ражданията като на някакво неконтролирано и неконтролируемо природно събитие и съответно да разглеждат децата като собственост на или поверени на никого (като просто благоприятни или неблагоприятни „промени в околната среда“), децата трябва вместо това да се разглеждат като субекти, които са частно произведени и поверени на частни грижи. Както Томас Малтус първи проникателно отбеляза, това по същество е това, което се постига с институцията на семейството:

...най-естествената и очевидна проверка (на населението) изглеждаше да се накара всеки мъж да осигури собствените си деца; че това ще действа в известен смисъл като мярка и ръководство за увеличаване на населението, тъй като може да се очаква, че никой човек няма да доведе на света същества, за които не може да намери средства за издръжка; че когато случаят е такъв, изглежда необходимо, за пример на другите, позора и неудобството, съпътстващи подобно поведение, да паднат върху индивида, който по този начин небрежно е хвърлил себе си и невинни деца в мизерия и нужда. — Институцията на брака или поне на някакво изрично или подразбиращо се задължение на всеки мъж да издържа собствените си деца, изглежда е естественият резултат от тези разсъждения в една общност, изправена пред трудностите, които сме предполагали.[\[52\]](#)

Нещо повече и накрая: с формирането на моногамни или полигамни семейства е дошло още едно решаващо нововъведение. По-рано членовете на племето са формирали едно, обединено домакинство и вътрешно племенното разделение на труда е било по същество вътрешно домакинско разделение на труда. С формирането на семействата е дошло разпадането на единното домакинство на няколко независими домакинства и с това също формирането на „няколко“ — или частна — собственост върху земята. Тоест описаното по-горе присвояване на земя не е просто преход от ситуация, при която нещо, което преди е било непритежавано, сега е станало притежание, а по-точно нещо, което преди това е било непритежавано, да е превърнато в нещо, притежавано от отделни домакинства (по този начин позволявайки и появата на междудомакинско разделение на труда).

Следователно по-високият социален доход, възможен благодарение на собствеността върху земята, вече не се е разпределял, както преди: на всеки член на обществото „според неговите нужди“. По-скоро делът на всяко отделно домакинство в общия социален доход е започнал да зависи от икономически вменения му продукт, тоест от неговия труд и имущество, инвестирани в производството. С други думи: предишният широко разпространен „комунизъм“ може все още да е съществувал във всяко домакинство, но комунизмът е изчезнал от отношенията между членовете на различни

домакинства. Доходите на различните домакинства са различни в зависимост от количеството и качеството на вложения труд и имущество и никой не е имал претенции към доходите, произведени от членовете на домакинството, различни от собствените. По този начин „безплатното лежане“ върху усилията на другите и вършене на нищо е станало до голяма степен, ако не и напълно невъзможно. Който не е работил, вече не е могъл да очаква, че все още ще яде.[\[53\]](#)

По този начин, в отговор на нарастващия демографски натиск, се е появил нов начин на обществена организация, който изместил начина на живот на ловци-събирачи, характерен за по-голямата част от човешката история. Както Лудвиг фон Мизес обобщил проблема:

Частната собственост върху средствата за производство е регулиращият принцип, който в рамките на обществото балансира ограничените средства за съществуване, с които обществото разполага, с по-малко ограничената способност на потребителите да се увеличават. Като направи дела в социалния продукт, който се пада на всеки член на обществото, зависим от продукта, той е създал, тоест от неговия труд и неговата собственост, елиминирането на допълнителните човешки същества чрез борбата за съществуване, както това бушува в растителното и животинското царство, се заменя с намаляване на раждаемостта в резултат на социалните сили. „Моралното ограничение“, ограниченията на потомството, наложени от социалните позиции, заменя борбата за съществуване.[\[54\]](#)

След като първо са създали някои постоянни места за съхранение и подслон, след това, стъпка по стъпка, присвоил все повече и повече околна земя като основа за селскостопанско производство и отглеждане на добитък и трансформирали някогашните центрове за съхранение и подслон в разширени селища, съставени от къщи и села заети от отделни семейства, новият начин на живот на хората от Близкия и Средния изток, както и на другите региони на първоначалното човешко заселване, започнал да се разпространява навън, бавно, но неизбежно.[\[55\]](#)

По принцип са възможни два начина, по които е би могла да се осъществи тази дифузия. Или първоначалните заселници постепенно са изместили съседните номадски племена в търсене на нова земя, която да бъде обработвана (демична дифузия), или пък последните са имитирали и възприели новия начин на живот по своя собствена инициатива (културна дифузия). Доскоро се смяташе, че първият начин на дифузия е преобладаващият.[\[56\]](#) Въпреки това, въз основа на новооткрити генетични доказателства, тази гледна точка сега изглежда под въпрос, поне що се отнася до разпространението на новия, заседнал начин на живот от Близкия изток в Европа. Ако сегашните европейци са били потомци на хора от Близкия изток по времето на Неолитната революция, трябва да съществуват генетични следи за това. Всъщност обаче много малко такива следи могат да бъдат открити сред съвременните европейци. По този начин изглежда по-вероятно, че разпространението на новия заседнал начин на живот е станало до голяма степен, ако не

изключително, по последния, втори път(културна дифузия), докато ролята в този процес на първоначалните заселници от Близкия изток е била само незначителна. Може би няколко такива заселници са се изтласкали в северна и западна посока, където след това са били погълнати от съседни хора, възприели техния нов и успешен начин на живот, с ефекта, че собственият им генетичен отпечатък става все по-разреден с нарастващото разстояние от тяхната блискоизточна точка на произход.

Във всеки случай, с Неолитната революция предишният универсален начин на живот на ловци-събирачи по същество е изчезнал или е бил изместен във външните покрайнини на човешкото обитание. Без съмнение, новоразвиващите се земеделски общности са били привлекателни цели за номадски нападатели и поради по-голямата си мобилност съседните номадски племена дълго време са представлявали сериозна заплаха за земеделските заселници. Но в крайна сметка номадите не са им били съпоставими, поради по-големия брой на домакинствата. По-конкретно, именно организирането на по-голям брой хора в общности от домакинства – разположението на отделни домакинства в непосредствена физическа близост едно до друго – е допринесло за военното превъзходство. Животът в общността не само е намалял транзакционните разходи, що се отнася до вътреплеменния обмен. Животът в общността е предлагал и предимството на лесно и бързо координирана съвместна защита в случай на външна агресия. Нещо повече, освен силата на по-големия брой, установените земеделски общности са позволявали също така засилено и разширено разделение на труда и за по-големи спестявания и по този начин са улеснили развитието на оръжието, превъзхождащо всичко, достъпно за банди номади. [57]

Преди петдесет хиляди години размерът на човешката популация се оценявала на едва 5 000 или вероятно 50 000 души. В началото на Неолитната революция, преди около 11 000 години, когато по същество цялото земно кълбо е било завладяно от племена на ловци и събирачи, разпръснали се в течение на хиляди години от първоначалната си родина някъде в Източна Африка, размерът на световното население се оценявало на около четири милиона.[58] Оттогава, бавно, но стабилно, новият начин на производство: на земеделие и животновъдство, базирани на частна (или колективна) собственост върху земята и организирани около отделни семейни домакинства, последователно измествал първоначалния ред на ловци и събирачи. Следователно в началото на християнската ера световното население се е увеличило до 170 милиона, а през 1800 г., която бележи началото на така наречената индустриална революция (темата на следващата глава) и края на аграрната епоха или както се е наричала още „стария биологичен ред“, населението е достигнало до 720 милиона. (Днешното световно население надхвърля седем милиарда!) През тази аграрна епоха размерът на градовете от време на време е достигал или дори надхвърлял един милион жители, но до самия край по-малко от 2 процента от населението е живеело в големите градове и дори в икономически най-напредналите страни 80–90 процента от населението е било заето в селскостопанско производство (докато този брой е редуциран до по-малко от 5 процента днес).

* * *

[1] Вижте следното Nicholas Wade, *Before the Dawn* (Ню Йорк: Penguin Press, 2006).

[2] За „нисшите“ и „висшите“ функции на езика вижте Karl Buehler, *Sprachtheorie. Die Darstellungsfunktion der Sprache* (Щутгарт: UTB, 1982; първоначално публикувана през 1934 г.); и по-специално също така Карл Р. Попър, *Предположения и опровержения* (Лондон: Routledge, 1963), стр. 134f., и същото, *Обективно познание* (Оксфорд: Oxford University Press, 1972), гл. 3, стр. 119–22 и гл. 6, раздели 14–17.

[3] Луиджи Лука Кавали-Сфорца, *Гени, народи и езици* (Бъркли: University of California Press, 2000), р. 93, датира произхода на езика преди около 100 000 години, но предвид цитираните по-горе археологически доказателства по-късната, по-нова дата от преди само 50 000 години изглежда по-вероятна.

[4] Пак там, стр. 92.

[5] Уейд, *Преди зората*, стр. 8, 58; Оценката на Кавали-Сфорца е значително по-висока: 50 000 (Гени, популации и език, стр. 50).

[6] Кавали-Сфорца, *Гени, народи и езици*, стр. 30.

[7] Егалитаризмът на обществата на ловците и събирачите обаче не трябва да се подчертава или идеализира. Тези общества се характеризират и с ясно изразени йерархични черти. Не по-различно от това, което е известно от животинското царство,

мъжете се класирали и доминирали над жените. Често жените са били „взимани“ и третирани от мъже, както се вземат и третират стоки от „външния“ свят: присвоени, откраднати, използвани, малтретирани и търгувани. Децата са класирани под възрастните. Нещо повече, съществували йерархии както сред мъжете, така и сред жените членове на обществото, от управляващите алфа-мъж и жена до най-низшия член на обществото. Случвали са се битки за статус и всеки, който не приемал установения рангов ред, бил изправен пред тежко наказание. Губещите в битките за по-висок статус са били заплашени от нараняване, дори смърт и в най-добрия случай изгонване от племето. С една дума: дори ако животът на племето е осигурявал удобен стандарт на живот по отношение на изобилна храна и свободно време, той е бил всичко друго, но не и удобен по отношение на така ценената днес „индивидуална автономия“. Напротив, животът в племенното домакинство означавал дисциплина, ред и подчинение.

[8] Виж Richard Lee и I. De Vore, eds., *Man the Hunter* (Чикаго: Aldine, 1968); Марвин Харис, *Cannibals and Kings: The Origins of Cultures* (Ню Йорк: Vintage Books, 1977), особено гл. 2.

[9] Харис, *Канибали и крале*, стр. 19f.

[10] Това твърдение обаче се отнася само за живота на ловци-събирачи по време на мирни периоди. За високата честота на военни действия и неестествени причини за смъртта вижте стр. 27. По-долу.

[11] Така например пише в Harris, *Cannibals and Kings*, p. 18: „В цяла Франция по време на късната каменна ера вероятно е имало не повече от 20 000 и вероятно само 1 600 човешки същества.“

[12] Виж Уейд, *Преди зората*, гл. 8 и стр. 150–54; също Lawrence H. Keeley, *War Before Civilization* (Ню Йорк: Oxford University Press, 1996).

[13] Наполеон Шаньон, „Истории на живота, кръвно отмъщение и войни в племенно население“, *Science* 239 (1988): 985–92.

[14] Кийли, *Войната преди цивилизацията*, стр. 33; Уейд, *Преди зората*, стр. 151.

[15] Вижте също Steven LeBlanc, *Constant Battles* (New York: St. Martin's Press, 2003).

[16] Виж Wade, *Before the Dawn*, стр. 154–158. Противопоставяйки свирепостта на примитивните срещу съвременните хора, Уейд, следвайки Кийли, отбелязва (*Before the*

Dawn, p. 152):

Когато примитивните воители се срещаха с войските на цивилизованите общества в открита битка, те редовно ги побеждаваха въпреки огромното несъответствие в оръжията. В индианските войни американската армия „обикновено претърпя тежки поражения“, когато беше хваната на открито, като например от семинолите през 1834 г. и в битката при Литъл Бигхорн. През 1879 г. британската армия в Южна Африка, оборудвана с артилерия и оръдия Gatling, беше убедително победена от зулусите, въоръжени предимно с копия и щитове от волска кожа, в битките при Isandlwana, Myer's Drift и Hlobane. Французите бяха изпратени от туарегите от Сахара през 1890 г. Държавните армии надделяха в крайна сметка само чрез по-голяма работна сила и изтощителни кампании, а не чрез превъзходни бойни умения.

[17] Ludwig von Mises, Mises, Human Action: A Treatise on Economics (Чикаго: Regnery, 1966), p. 144.

[18] Косвено, това прозрение за непримиримия антагонизъм между членовете на различни племена в рамките на обществата на ловците и събирачите също предоставя първа следа относно изискванията за мирно сътрудничество между хората. За да могат членовете на различните племена да гледат един на друг не като на врагове, а като на потенциални сътрудници, трябва да има истинско производство на потребителски стоки (над и отвъд простото присвояване на потребителски стоки, дадени от природата). Най-малкото като минимално изискване трябва да има производство на потребителски стоки в смисъл на съхранение на излишни стоки (на спестяване за бъдещо потребление). Защото само ако човек по този начин добави нещо към природата, което иначе, без неговите съзнателни усилия, изобщо не би съществувало, може да има причина един човек да пощади живота на друг човек за негово собствено добро (поради собствените си егоистични мотиви и за собствените си предимство). Разбира се, както обичат да изтъкват привържениците на тезата, че цивилизацията е тази, която поражда войната, самият факт, че един човек е добавил нещо към доставката на блага, дадени от природата, може също да даде причина за друг човек да участва в агресия: да го ограбят от неговия продукт. Но със сигурност има по-малка причина да убиеш такъв човек, отколкото да убиеш човек, който не е добавил нищо, а просто взема и консумира даденото (и следователно неизбежно намалява онова, което остава на разположение за друг). Освен това, доколкото един човек добавя нещо към общото предлагане на наличните стоки, съществува и причина друг човек да не се намесва в неговата дейност, а да го остави да продължи и да се възползва от него и неговата дейност, като участва във взаимноизгодна търговия с него и следователно, като следствие, в крайна сметка развива симпатични чувства към своите ближни. По този начин, докато цивилизацията не елиминира агресивните импулси на човека, тя може да ги намали и отслаби.

[19] Всъщност последният голям период на затопляне, наричан още междуледников

период, вече е приключил преди около 120 000 години. През този период, т.е. преди повече от 120 000 години, хипопотами са живели в Рейн и Темза и Северна Европа е имала нещо като „африкански вид“. Оттогава нататък ледниците се придвижват стабилно по-на юг и морското ниво в крайна сметка е спаднало с повече от 100 метра. Темза и Елба стават притоци на Рейн, преди той да се влее първо в Северно море и оттам в Атлантическия океан. Виж Josef H. Reichholf, *Eine kurze Naturgeschichte des letzten Jahrtausends* (Frankfurt/M.: Fischer, 2007), стр. 15. Когато този период е свършил, съвсем внезапно, преди около 12 000 години, ледниците бързо са се оттеглили и морското ниво се повишило, не с милиметри на година, а много бързо по в почти подобен на наводнение начин. За много кратък период Англия и Ирландия, които преди това са били свързани с европейския континент, се превръщат в острови. Така възникват Балтийско море и голяма част от съвременното Северно море. По същия начин по-голямата част от днешния Персийски залив датира горе-долу от това време. Пак там, стр. 49.

[20] За повече подробности вижте Wade, *Before the Dawn*, гл. 5; също Jared Diamond, *Guns, Germs, and Steel: The Fates of Human Societies* (Ню Йорк: Norton, 1997), гл. 1.

[21] Виж Cavalli-Sforza, *Genes, Populations, and Languages*, p. 94.

[22] Пак там, стр. 20–25.

[23] Виж Wade, *Before the Dawn*, стр. 96–99.

[24] Мерит Рулен, *Произходът на езика: Проследяване на еволюцията на майчиния език* (Ню Йорк: Wiley, 1994).

[25] Виж Кавали-Сфорца, *Гени, народи и езици*, гл. 5, особено стр. 144 за таблица, показваща връзката между генетични и езикови семейства и дървета на произход. Вижте също Luigi Luca Cavalli-Sforza и Francesco Cavalli-Sforza, *The Great Human Diasporas: The History of Diversity and Evolution* (Cambridge: Perseus Books, 1995), chap. 7; Уейд, *Преди зората*, гл. 10, pp. 102.

[26] През настоящия холоценски период обаче температурите продължават да показват значителни вариации. Преди около 10 000 години, след период на затопляне от хиляди години, температурите достигнали сегашното ниво. Няколко пъти след това температурите са се повишавали значително над това ниво (с до 2 градуса по Целзий): преди 8 000 до 6 800 години, преди 6 000 до 5500 години, преди 5 000 до 4 000 години, преди 2 500 до 2 000 години и отново от десетата до четиринадесети век, по време на така наречения средновековен период на затопляне. Освен това съществуват няколко периода със значително по-ниски температури от сегашните: преди 9 000 до 8 000 години, преди 6 800 до 6 000 години, преди 4 000 до 2 500 години, от втори до осми век и отново от четиринадесети до средата на деветнадесети век, така наречената малка ледникова епоха. Виж Reichholf, *Eine kurze Naturgeschichte des letzten Jahrtausends*, p. 27.

[27] Пак там, стр. 23.

[28] Лудвиг фон Мизес, Човешко действие, стр. 167.

[29] Пак там.

[30] Емпирично изглежда, че „магическото число“, т.е. оптималният размер на населението за общество на ловци и събирачи, е някъде между 50 до 100 души за територия от около 50 до 100 квадратни мили (един човек на квадратна миля). Около тази точка на комбиниране всички предимства, предлагани от разделението на труда, са били изчерпани. Ако размерът на населението се увеличи отвъд това „магическо“ число, средният жизнен стандарт става все по-застрашен и тази заплаха нараства още повече, ако съседните племена, поради собствения си вътрешен растеж на населението, увеличат териториалните си набези, като по този начин допълнително намаляват даденото от природата предлагане на стоки на разположение на членовете на първото племе. Вътрешният, както и външният натиск на населението тогава изискват решение на все по-належащ проблем: а именно чистото оцеляване.

[31] Виж Мизес, Човешко действие, стр. 127–131; idem, *Socialism: An Economic and Sociological Analysis* (Индианаполис: Liberty Classics, 1981), стр. 174–75; също Hans-Hermann Hoppe, *Kritik der sozialwissenschaftlichen Sozialforschung, Untersuchungen zur Grundlegung von Soziologie und Oekonomie* (Opladen: Westdeutscher Verlag, 1985), стр. 59–64.

[32] Всъщност прекомерният лов и изчезването на животни изиграха съдбоносна роля, особено в Америка, която беше окупирана едва след изобретяването на лъка и стрелата. Докато Северна и Южна Америка първоначално показваше почти същата фауна като Евразийския континент - в края на краищата, в продължение на хиляди години животните можеха да се преместват от един континент на друг през Берингийския сухопътен мост - по времето на европейското преоткриване на Америка преди около 500 години всички големи домашни бозайници (с изключение на ламата в Южна Америка) са били ловувани до изчезване. По същия начин сега изглежда, че цялата мегафауна, която някога е обитавала Австралия, е била преследвана до изчезване (с изключение на червеното кенгуру). Изглежда, че това събитие се е случило преди около 40 000 години, само няколко хиляди години след като човекът е пристигнал за първи път в Австралия и дори без помощта на лък и стрела, само с много примитивни оръжия и помощта на огънове, използвани за улавяне на животни. Вижте на това *Diamond, Guns, Germs, and Steel*, стр. 42.

[33] Докато промените, предизвикани от „Неолитната революция“, са позволили значително по-висок устойчив размер на населението, проблемът на Малтус в крайна сметка е трябвало да възникне отново и привидно крайното решение на проблема беше постигнато само с т.нар. „Индустриална революция“, започнала в Европа в края на седемнадесети век. Вижте по въпроса следната глава „От капана на Малтус до индустриалната революция: Размисли върху социалната еволюция“.

[34] Виж също Michael H. Hart, *Understanding Human History* (Augusta, Ga.: Washington

Summit Publishers, 2007), стр. 139.

[35] Виж за това разграничение Murray N. Rothbard, *Man, Economy, and State* (Los Angeles: Nash, 1970), chap. 1.

[36] Карл Менгер, *Принципи на икономиката* (Grove City, Пенсилвания: Libertarian Press, [1871] 1994), p. 52.

[37] Мизес, *Човешко действие*, стр. 92.

[38] Виж също Hans-Hermann Hoppe, *Eigentum, Anarchie und Staat. Studien zur Theorie des Kapitalismus* (Лайпциг: Manuscriptum, [1987] 2005), гл. 4, особено стр. 106.

[39] Харт, *Разбиране на човешката история*, стр. 162.

[40] Изчислено е, че с присвояването на земя и съответната промяна от съществуване на ловци-събирачи към това на земеделци-градинари и животновъдство, размерът на населението, десет до сто пъти по-голям от преди, може да се поддържа със същото количество земя.

[41] Diamond, *Guns, Germs and Steel*, стр. 100, 167.

[42] Уейд, *Преди зората*, стр. 109–13.

[43] Между другото, генетичните анализи разкриха, че всички настоящи кучета, включително тези в Америка, произлизат най-вероятно от едно котило, което се намирало някъде в Източна Азия. Тоест, изглежда, че опитомяването на кучето не се е случило независимо на различни места, а на едно място, откъдето се е разпространило навън, за да обхване в крайна сметка цялото земно кълбо.

[44] Виж Helmut Schoeck, *Envy: A Theory of Social Behavior* (Ню Йорк: Harcourt, Brace & World, 1970).

[45] Виж Konrad Lorenz, *Man Meets Dog* (Ню Йорк: Routledge, 2002; оригинално немско издание 1954).

[46] Забележително е, че дори днес, с наличието на изключително сложни електронни алармени системи, лаещите кучета остават тези, които предлагат най-ефективната защита срещу кражба с взлом.

[47] Виж Diamond, *Guns, Germs and Steel*, гл. 9, особено стр. 168–75.

[48] Есе за принципа на населението, гл. 10.

[49] Виж за това Friedrich Engels, *Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des*

Staates, в: Marx/Engels, Werke, Band 21 (Berling: Dietz Verlag, [1884] 1972).

[50] Пак там, стр. 38. „Мъжете живееха в полигамия, а жените им едновременно в полиандрия и децата им се смятаха за принадлежащи на всички тях. ... Всяка жена принадлежеше на всеки мъж и всеки мъж на всяка жена.”

Между другото, социалистически автори като Фридрих Енгелс не просто описват, но прославят тази институция, много подобно на прославянето на вече споменатата институция на „първобитния комунизъм“. Всъщност социалистите обикновено признават, съвсем правилно, съвместната поява на частната собственост и институцията на семейството и смятат (и се надяват), че и двете институции — частната собственост върху средствата за производство, включително земята, и (моногамното) семейство — в крайна сметка ще изчезне отново с установяването на бъдещо социалистическо общество, характеризиращо се с изобилие (изобилие) от богатство и свободна любов. По този начин, след труден, ако е необходим исторически обиколен път, характеризиращ се с мизерия, експлоатация и мъжко сексуално господство, човечеството най-после ще се завърне – на по-високо ниво – към самите институции, характерни за неговия собствен праисторически „златен век“. При социализма моногамният брак трябваше да изчезне заедно с частната собственост. Изборът в любовта отново щеше да стане свободен. Мъжете и жените биха се обединявали и разделяли, както си искат. И във всичко това, както пише социалистът Август Бебел в своята (по времето през 1880-те и 1890-те години) изключително популярна книга *Die Frau und der Sozialismus*, социализмът няма да създаде нищо наистина ново, а само ще „пресъздаде на по-високо ниво на култура и при новите социални форми това, което е универсално валидно на по-примитивно културно ниво и преди частната собственост да доминира в обществото. Bebel, *Die Frau und der Sozialismus*, 1-во изд. (Щутгарт, 1879), стр. 343; 62-ро изд. Източен Берлин, 1973: www.mlwerke.de/beb/beaa/beaa_000.htm; виж също Ludwig von Mises, *Socialism*, p. 87.

[51] Лудвиг фон Мизес, *Социализъм*, стр. 175.

[52] Есе за принципа на населението, гл. 10.

[53] Рационално мотивиран, колкото и да беше институцията на семейството, преходът от режим на „свободна любов“ към режим на семеен живот не дойде без разходи и свързаните ползи и разходи бяха различни за мъжете и жените.

Разбира се, от гледна точка на мъжа е било изгодно всяка жена да бъде достъпна за сексуално задоволяване. В допълнение, това значително и подобрило шансовете му за репродуктивен успех. Като има деца с възможно най-много жени, вероятността неговите гени да бъдат предадени на бъдещите поколения се увеличава. И това е постигнато на пръв поглед без никакви разходи за него, ако отговорността за отглеждането на децата до зрялост можеше да бъде екстернализирана върху обществото като цяло. Обратно, ако сексуалният достъп е бил ограничен само до една жена (в случай на моногамия) или

няколко жени (в случай на полигамия), шансовете му за сексуално удовлетворение и репродуктивен успех биха били намалени. Освен това мъжете е трябвало да претеглят и сравняват плюсовете (ползите) и минусите (разходите) на секса и размножаването - нещо, което преди не е трябвало да правят. От друга страна, примитивните хора също не можели да не забележат, поне в крайна сметка, че дори при режим на свободна любов шансовете за сексуално удовлетворение и репродуктивен успех в никакъв случай не са били равни. Някои мъжки - по-силните и по-привлекателни алфа мъжки - са имали много по-добри шансове от други. Всъщност, както всеки животновъд знае, само един мъжки е достатъчен, за да поддържа всички женски постоянно забременени. По този начин свободната любов на практика означавала, че много малко мъже „са имали“ повечето жени, и особено повечето от привлекателните и репродуктивно най-привлекателните жени, и създавали по голяма част от потомството, докато повечето от мъжете имали съмнителното задължение да помагат за отглеждането децата на други мъже. Разбира се, дори и най-мрачното признаване на този факт трябва да е представлявало постоянна заплаха за всяка вътреплеменна солидарност и особено за всяка между мъжка солидарност, която е била необходима, например, в защита срещу съперничещи си племена; и тази заплаха трябва да е ставала все по-интензивна, колкото повече населението надхвърля оптималния си размер. Обратно, институцията на моногамно семейство и в малко по-малка степен на полигамно семейство предлага на всеки мъж донякъде еднакъв шанс за репродуктивен успех и по този начин създава много по-голям стимул за всеки мъж да се ангажира и да инвестира в кооперативно поведение.

От женска гледна точка нещата са значително по-различни. В края на краищата жените са тези, които трябва да поемат риска от бременност, свързана със сексуалния контакт. Именно те са особено уязвими по време на бременност и след раждане. Освен това жените са тези, които имат уникална естествена връзка с децата; защото въпреки че винаги може да има известно съмнение относно бащинството, никакво съмнение не е възможно, що се отнася до майчинството. Всяка жена знае кои са нейните деца и кои са децата на другите жени. В светлината на тези природни факти основното предимство на режима на свободна любов от женска гледна точка става очевидно. Поради по-големия риск и инвестиции, свързани със секса за жените, жените са склонни да бъдат по-селективни, що се отнася до техния партньор за чифтосване. По този начин, за да увеличат вероятността за собствения си репродуктивен успех, те проявяват силно предпочитание към партньори за чифтосване, които изглеждат здрави, енергични, привлекателни, ярки и т.н., т.е., с една дума: към алфа мъжки. И тъй като мъжете са по-малко придирчиви в избора си на сексуални обекти, при една система на свободна любов дори най-непривлекателните жени могат реалистично да очакват да могат да се чифтосват от време на време с някои от най-привлекателните мъже и по този начин евентуално да предадат своите „превъзходни“ гени към собственото си потомство. Очевидно това предимство изчезва, щом институцията на семейството замени режим на свободна любов. Сега се предполага, че всяка жена трябва да опита репродуктивния си късмет само с един или може би няколко комплекта мъжки гени, а в по-голямата част от случаите тези гени не се нареждат сред най-добрите. Тогава какво печелят жените от брака? Изглежда много малко, докато населението е било на/или около оптималния си

размер и животът на племето на ловци-събирачи се характеризирал с комфорт и изобилие. Това обаче е трябвало да се промени веднага щом населението е нараствало отвъд тази точка. Колкото повече населението превишавало оптималния си размер, толкова по-интензивна ставала конкуренцията за ограничените хранителни запаси. Каквато и между-женска солидарност да е съществувала преди, сега все повече е отслабвала. Естествено, всяка жена е била заинтересована да осигури собствения си репродуктивен успех и да помогне на собствените си деца да достигнат зрялост и по този начин е влизала в конфликт с всяка друга жена и нейните деца. Дори убийството на дете на друга жена, за да се повиши перспективата за оцеляване на собствените деца, все повече се е смятало за опция в тази ситуация. (Между другото, същият вид между-женско съревнование за репродуктивен успех все още преобладава до известна степен в рамките на полигамните връзки и обяснява някои от особените нестабилности и напрежение, присъщи на такива връзки.) В тази ситуация всяка жена (и нейните деца) има нарастваща нужда от лична защита. Но кой би искал да осигури такава защита? Повечето деца имат един и същи баща - измежду малкото алфа мъже, надарени с повече от равни шансове за създаване на потомство - но те имат различни майки. Съответно не може да се очаква защитата на една жена и нейните деца от друга да идва от бащата на децата, защото бащата много често е същият. Нито може да се очаква да идва от друг мъж; защото защо един мъж трябва да предлага лична подкрепа и защита на жена, която е поддържала сексуални отношения с други мъже и чиито деца са родени от други мъже, особено ако това потомство застрашава собствения му стандарт на живот? Една жена би могла да си осигури лична защита от мъж само ако се откаже от всички предимства на свободната любов и обеща вместо това да предоставя сексуалните си услуги изключително на него и по този начин успява да го увери също, че нейните деца също винаги са негови.

Съществуват ясно изразени мъжки и женски гледни точки не само що се отнася до самото установяване на институцията на семейството, но и по отношение на значението на брачната вярност за поддържане на нейната стабилност. Разликата между мъжките и женските изчисления в това отношение има своята причина в естествения факт, че поне до съвсем скорошното разработване на надеждни генетични тестове за бащинство, майката на детето винаги е била известна по начин - с известна степен на сигурност - недостъпни и недостижими за бащата на детето. Както гласи народната мъдрост: на мама бебето, може и на татко. Този факт, отново съвсем „естествено“, трябвало да доведе до значително различни – асиметрични – очаквания по отношение на подходящо (и неподходящо) мъжко и женско брачно поведение. Разбира се, за да се гарантира стабилността на институцията на семейството, всяка форма на брачна изневяра е трябвало да бъде обществено неодобрена; но неодобрението трябвало да бъде много по-изявено и възможните санкции много по-строги в случай на женска изневяра, отколкото в случай на мъжка изневяра. Въпреки че това може да изглежда „несправедливо“, всъщност е доста рационално и в съответствие с „естеството на нещата“, тъй като женската изневяра включва много по-голям риск за предадените съпрузи, отколкото мъжката изневяра, свързана с предадените съпруги. Изневярата на съпругата може да бъде първата стъпка, водеща до развод със съпруга ѝ, точно както изневярата на съпруга може да бъде първата стъпка, водеща до развод с жена му. В това отношение ситуацията

е еднаква (симетрична) и в двата случая и извършеният „грех“ е еднакво тежък. Въпреки това, ако и доколкото брачната изневяра не води до развод, „грехът“, извършен от жената, трябва да се счита за много по-тежък от този, извършен от мъж. Тъй като извънбрачните сексуални връзки могат да доведат до бременност и ако така забременената жена остане със съпруга си, възниква реалната опасност тя да се изкуши да представи незаконното си потомство на съпруга си като свое, като по този начин го измами да издържа детето на друг мъж. Такава опасност не съществува в обратния случай: никой мъж не може да подчини своето незаконно потомство на жена си, без тя да знае истината по въпроса. Оттук и далеч по-голямата социална стигма, прикрепена към женската в сравнение с мъжката изневяра. (Между другото — и също съвсем рационално — в случая на мъжка изневяра се прави подобно разграничение: престъплението се счита за по-тежко, ако мъжът има връзка с омъжена жена, отколкото с неомъжена; тъй като в първия случай той се превръща в потенциален съучастник в допълнителен женски акт на измама, докато в последния случай той не го прави. Съответно, като признаване на това разграничение и за да се приспособи към доста безразборното мъжко сексуално влечение, проституцията се е превърнала в почти универсална социална институция.)

[54] Мизес, Социализъм, стр. 282.

[55] Въз основа на археологически записи, скоростта на този процес на разпространение е оценена на около един километър на година на сушата (и малко по-висока по крайбрежието и речните долини). Виж Cavalli-Sforza, Genes, Peoples, and Languages, p. 102.

[56] Вижте например Cavalli-Sforza, Genes, Peoples, and Languages, стр. 101–13; Кавали-Сфорца и Кавали-Сфорца, Големите човешки диаспори, гл. 6, особено стр. 144.

[57] Още преди повече от 10 000 години някои селища от ранния неолит, като Чатал Хоюк в днешна Турция, например, са достигнали приблизителен размер от 4 000–5 000 жители. Находки, направени на такива места, включват светилища като Стоунхендж (уви, повече от 6 000 години по-стари!), просторни къщи, изградени от камък и със сложни стенописи, мегалитни колони с животински релефи, скулптури, резби със символи, подобни на писане, орнаменти, каменни съдове със сложни декорации, каменни кинжали, огледала от обсидиан (вулканичен камък), костни игли, върхове на стрели, воденични камъни, кани и вази от камък и глина, пръстени и вериги от цветни камъни, дори началото на металургия.

[58] Виж Colin McEvedy & Richard Jones, Atlas of World Population History, Harmondsworth: Penguin Books, 1978 г.

2

ОТ МАЛТУЗИАНСКИЯ КАПАН ДО ИНДУСТРИАЛНАТА РЕВОЛЮЦИЯ: РАЗМИШЛЕНИЯ ЗА СОЦИАЛНАТА ЕВОЛЮЦИЯ

I. ИКОНОМИЧЕСКА ТЕОРИЯ

За икономическата теория въпросът, как да увеличим богатството и да забогатеем има ясен отговор.

Той има три компонента: ставате по-богати (а) чрез натрупване на капитал, т.е. изграждането на междинни „производители“ или „капиталови“ стоки, които могат да произвеждат повече потребителски стоки за единица време, отколкото могат да бъдат произведени без тях, или стоки, които не могат да бъдат произведени изобщо само със земя и труд (а натрупването на капитал от своя страна има нещо общо с (ниското) времево предпочитание); б) чрез участие и интегриране в разделението на труда; и (с) чрез контрол на популацията, т.е. чрез поддържане на оптималния размер на популацията.

Робинзон Крузо, сам на своя остров, първоначално разполага само със собствения си „труд“ и „земя“ (природа). Той е толкова богат (или беден), колкото природата го е направила. Някои от най-належащите си нужди той може да успее да задоволи директно, снабден само с голи ръце. Най-малкото, той винаги може да задоволи желанието си за свободно време по този начин: веднага. Задоволяването на повечето от неговите желания обаче изисква нещо повече от гола природа и ръце, т.е. някакъв непряк или заобиколен — и отнемащ време — метод на производство. Повечето, наистина почти всички стоки и

свързаните с тях видове удовлетворение изискват помощта на някои само косвено полезни инструменти: на производители или капиталови стоки. С помощта на стоките на производителя става възможно да се произведат повече за единица време от самите стоки, които могат да бъдат произведени и с голи ръце (като свободното време) или да се произведат стоки, които изобщо не могат да бъдат произведени само със земя и труд. За да хване повече риба, отколкото с голи ръце, Крузо изгражда мрежа; или за да построи подслон, който изобщо не може да построи с голи ръце, трябва да направи брадва.

Но създаването на мрежа или брадва изисква жертва (спестяване). Разбира се, производството с помощта на стоки на производителя се очаква да бъде по-продуктивно, отколкото без тях; Крузо не би прекарал никакво време в изграждането на мрежа, ако не очакваше, че с нея може да улови повече риба за единица време, отколкото без нея. Независимо от това, производството на стока на производителя включва жертва; тъй като е необходимо време, за да се изгради производствена стока и същото време не може да се използва за наслада или потребление на свободното време или други непосредствено достъпни потребителски стоки. Когато решава дали да изгради или не мрежа за повишаване на производителността, Крузо трябва да сравни и класира две очаквани състояния на удовлетворение: удовлетворението, което може да постигне сега, без допълнително чакане, и удовлетворението, което може да постигне едва по-късно, след по-дълго чакане време. При вземането на решение да изгради мрежата, Крузо е решил да класира жертвата: пропуснатата стойност на по-голямото потребление сега, в настоящето, под наградата: стойността на по-голямото потребление по-късно, в бъдещето. В противен случай, ако беше класирал тези величини по различен начин, той щеше да се въздържа от изграждането на мрежата.

Това претегляне и възможната размяна на настоящи срещу бъдещи блага и свързаните с тях удовлетворения се управляват от предпочитанието за време. Сегашните блага са неизменно по-ценни от бъдещите и ние разменяме първите срещу вторите само срещу надценка. Степента обаче, в която настоящите блага се предпочитат пред бъдещите, или желанието да се откаже от част от възможното настоящо потребление за по-голямо бъдещо потребление, т.е. желанието да се спестява, е различно от човек на човек и от един момент във времето до друг. В зависимост от височината на личните си предпочитания за време, Крузо ще спестява и инвестира повече или по-малко и стандартът му на живот ще бъде по-висок или по-нисък. Колкото по-ниско е неговото времево предпочитание, т.е. колкото по-лесно е за Крузо да отложи текущото удовлетворение в замяна на някакво очаквано по-голямо удовлетворение в бъдеще, толкова повече капиталови блага ще натрупа Крузо и толкова по-висок ще бъде стандартът му на живот.

Второ, хората могат да увеличат своето богатство чрез участие в разделението на труда. Предполагаме, че Крузо се присъединява към Петкан. Поради техните природни, физически или умствени различия или различията на „земята“ (природата), с която се сблъскват, почти автоматично възникват абсолютни и сравнителни предимства в производството на различни стоки. Крузо е по-добре подготвен да произвежда едно благо, а Петкан друго. Ако се специализират в това, в което всеки е особено добър, общото

производство на стоки ще бъде по-голямо, отколкото ако не са се специализирали и останат в позицията на изолиран и самодостатъчен производител. Като алтернатива, ако или Крузо, или Петкан са превъзходният производител на всяка стока, всеобхватно превъзходният производител трябва да се специализира в онези дейности, в които предимството му е особено голямо, а всеобхватно по-нисшият производител трябва да се специализира в онези дейности, в които е неговият недостатък е сравнително по-малък. По този начин също общата продукция на произведените стоки ще бъде по-голяма, отколкото ако всеки от тях беше останал в самодостатъчна изолация.

Трето, богатството в обществото зависи от размера на населението, т.е. от това дали населението се поддържа в оптималния си размер или не. Това богатство зависи от размера на населението следва от „закона за възвръщаемостта“ и „Малтусовия закон за населението“, които Лудвиг фон Мизес приветства като едно от големите постижения на мисълта. Заедно с принципа на разделението на труда той осигури основите на съвременната биология и на теорията за еволюцията; важността на тези две фундаментални теореми за науките за човешкото действие е на второ място след откриването на закономерността в преплитането и последователността на пазарните явления и тяхната неизбежна детерминация от пазарните данни. Възраженията срещу закона на Малтус, както и срещу закона за възвръщаемостта, са напразни и тривиални. И двата закона са безспорни.^[1]

В своята най-обща и абстрактна форма, законът за възвръщаемостта гласи, че за всяка комбинация от два или повече производствени фактора съществува оптимална комбинация (така че всяко отклонение от нея включва материални отпадъци или „загуби на ефективност“). Приложен към двата първоначални производствени фактора, труд и земя (блага, дадени от природата), законът предполага, че ако трябва непрекъснато да се увеличава количеството на труда (населението), докато количеството земя (и наличната технология) остават фиксирани и непроменени, в крайна сметка ще бъде достигната точка, в която физическата продукция за вложена единица труд е максимизирана. Тази точка маркира оптималния размер на популацията. Ако населението нарасне над този размер, доходът на глава от населението ще намалее; и по същия начин доходът на глава от населението ще бъде по-малък, ако населението падне под тази точка (тъй като разделението на труда ще се свие, със съпътстваща загуба на ефективност). Следователно, за да се поддържа оптимално ниво на доход на човек, населението вече не трябва да нараства, а да остане неподвижно. Съществува само един начин за такова стационарно общество да увеличи допълнително реалния доход на глава от населението или да расте по размер без загуба на доход на глава от населението: чрез технологични иновации, т.е. чрез използване на по-добри, по-ефективни инструменти, станали възможни благодарение на спестяванията чрез въздържане от свободното време или друга непосредствена консумация. Ако няма технологични иновации (технологиите са фиксирани), единственият възможен начин населението да расте по размер без съпътстващ спад в дохода на глава от населението е чрез използване на повече (и вероятно по-добра) земя. Ако обаче няма налична допълнителна земя и технологията е фиксирана на „дадено“ ниво, тогава всяко увеличение на населението над оптималния размер трябва да доведе до прогресивно намаляване на дохода на глава от населението.

Тази последна ситуация е наричана също „Малтусиански капан“. Лудвиг фон Мизес го характеризира така:

Целенасоченото приспособяване на раждаемостта към осигуряването на материалните възможности за благополучие е необходимо условие за човешкия живот и действие, за цивилизацията и за всяко подобряване на богатството и благосъстоянието. ... Когато средният стандарт на живот е нарушен от прекомерното нарастване на броя на населението, възникват непримирими конфликти на интереси. Всеки индивид отново е съперник на всички останали индивиди в борбата за оцеляване. Унищожаването на съперниците е единственото средство за увеличаване на благосъстоянието. ... Както са природните условия, човек има само избор между безмилостната война на всеки срещу всеки или социалното сътрудничество. Но социалното сътрудничество е невъзможно, ако хората дават юзда на естествените импулси на разпространението.^[2]

Вече беше описано и обяснено (в предишната глава) как всичко това работи в обществата на ловците и събирачите. Възможно е човечеството никога да не би напуснало привидно удобния начин на живот на ловци и събирачи. Това би било възможно, ако само човечеството беше в състояние да ограничи целия растеж на населението над оптималния размер на група ловци-събирачи (от няколко десетки членове). В този случай ние все още можеше да живеем днес, до голяма степен както всички наши преки предшественици са живели в продължение на десетки хиляди години, до преди около 11 000 или 12 000 години. В интерес на истината обаче човечеството не е успяло да го направи. Населението наистина нараствало и съответно все по-големи територии трябвало да бъдат завладявани, докато не е свършила допълнителната земя. Нещо повече, технологичният напредък, постигнат в рамките на обществата на ловци и събирачи (като изобретяването на лъка и стрелите преди около 20 000 години, например) увеличил (вместо да намали) скоростта на този експанзионизъм. Тъй като ловците и събирачите (както и всички нечовешки животни) само са изчерпвали (консумирали) доставките на дадени от природата блага, но не произвеждали и добавяли към тази доставка, по-добрите инструменти в ръцете им и са ускорили (вместо да забавят) процеса на териториално разширение.

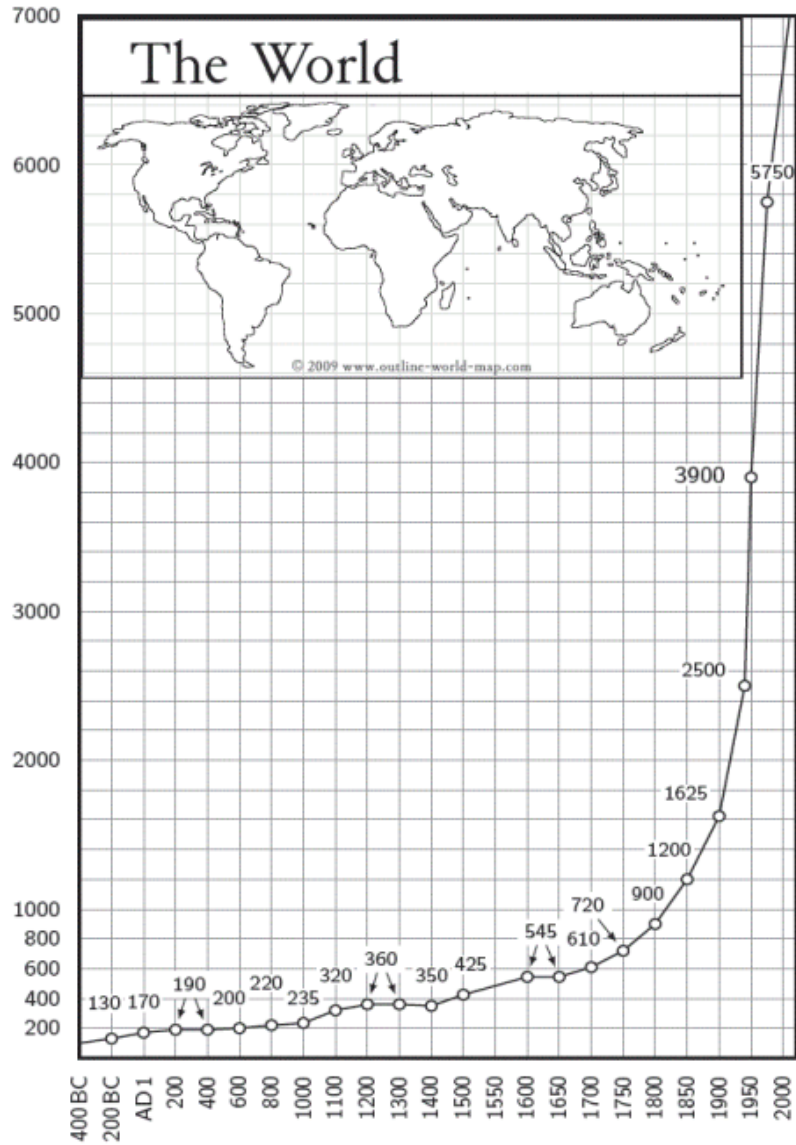
Неолитната революция, започнала преди около 11 000 години, донесла известно облекчение. Изобретяването на селското стопанство и животновъдството е позволило на по-голям брой хора да оцелеят върху същото, непроменено количество земя, а институцията на семейството, чрез приватизиране (интернализирание) на ползите, както и на разходите за производство на потомство, осигурило нова, непозната досега проверка на нарастването на населението. Но нито едно от нововъведенията не довело до трайно решение на проблема с излишното население. Мъжете все още не са могли да си вдигнат панталоните и по-голямата производителност, предизвикана от новия,

непаразитен начин на производство, представен от земеделието и животновъдството, бързо се изчерпвала отново от нарастващия размер на населението. Значително по-голям брой хора биха могли да бъдат поддържани на земното кълбо, отколкото преди, но човечеството все още не е било избягало от Малтусианския капан - до преди около 200 години с началото на така наречената индустриална революция.

II. ИКОНОМИЧЕСКА ИСТОРИЯ: ПРОБЛЕМЪТ

Проблемът, който трябва да бъде обяснен по-долу, е обяснен от две диаграми, изобразяващи растежа на световното население от една страна и развитието на дохода на глава от населението (средния жизнен стандарт) от друга.

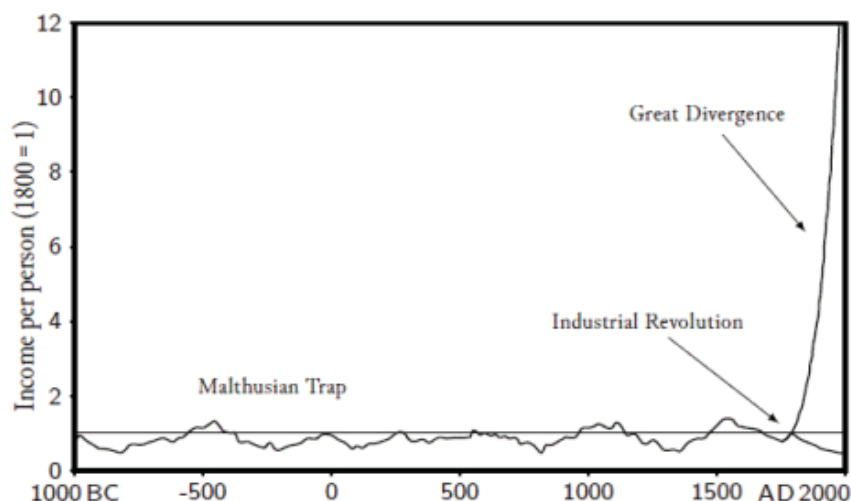
Първата диаграма, взета от Колин Макеведи и Ричард Джоунс [3], показва нарастването на човешкото население от 400 г. пр. н. е. до днес (2 000 г. сл. н. е.). Размерът на населението е около четири милиона в началото на Неолитната революция. Но до преди около 7 000 години (5 000 г. пр. н. е.) площта с култури (първо само в района на Плодородния полумесец, а след това и в северен Китай) била твърде малка, за да има голям ефект върху размера на световното население. Дотогава населението е нараснало до около пет милиона. Но оттогава растежът на населението се ускорява бързо: 2 000 години по-късно (3 000 г. пр. н. е.) той почти се е утроил до четиринадесет милиона, преди 3 000 години (1 000 г. пр. н. е.) е достигнал петдесет милиона [4] и само около 500 години по-късно, когато графиката започва, броят на световното население възлиза на около 100 милиона. Оттогава, както показва диаграмата, размерът на населението продължава да се увеличава бавно, но повече или по-малко стабилно до около 1800 г. (до около 720 милиона), когато настъпва значително изстрелване нагоре и нарастването на населението рязко се увеличава до сега, само около 200 години по-късно да достигне седем милиарда.

Фигура I

Общо световно население (милиони) Единици—измерено в милиони хора

Втората диаграма, взета от Грегъри Кларк [5], показва развитието на дохода на глава от населението от началото на записаната човешка история до настоящето. То също показва значителен пробив нагоре, настъпило около 1800 г. До този момент, т.е. през по-голямата част от записаната човешка история, реалният доход на глава от населението (от гледна точка на храна, жилище, облекло, отопление и осветление) не се е променял. Това означава, че средният жизнен стандарт в Англия от осемнадесети век не е бил значително по-висок от този в древен Вавилон, където могат да бъдат намерени най-старите записи на нивата на заплатите и различните цени на потребителските стоки. Естествено, със заседналия живот и частната земевладелска собственост се появили различни различия в богатството и доходите. Имало е големи земевладелци (лордове), които живеели в огромен лукс, дори и по днешните стандарти, почти от началото на уседналия живот. Нито пък средният жизнен стандарт винаги и навсякъде е бил еднакво нисък. Съществуват ясно изразени регионални различия между, например, английските, индийските и западноафриканските реални доходи през 1800 г. И разбира се, що се отнася до сравненията във времето, много технологии са съществували през 1800 г. в Англия, които са били непознати в древен Рим, Гърция, Китай или Вавилон. И все пак, във всеки случай, навсякъде и по всяко време огромното мнозинство от населението, масата от дребни земевладелци и повечето работници, живеела близо до или само малко над жизнения минимум. Имало е възходи и спадове на реалните доходи, дължащи се на различни външни събития, но никъде не се е забелязвала непрекъсната възходяща тенденция на реалния доход на човек до около 1800 г.

Фигура II

Световна икономическа история в една картина. Доходите са нараснали рязко в много страни след 1800 г., но са намалели в други.

В комбинация и двете диаграми улавят световно-историческото значение на така наречената индустриална революция, настъпила преди около 200 години, както и значението – и по-специално продължителността – на предишния малтусиански етап от

човешкото развитие. Някъде около 1800 г. е имало малка разлика в икономиките на хората и дивите животни. За животните (и растенията) винаги и неизменно е вярно, че увеличаването на техния брой ще посегне на наличните средства за съществуване и в крайна сметка ще доведе до свръхпопулация, до „излишни екземпляри“, както ги нарича Мизес, които трябва да бъдат „изкоренени“ поради липса на препитание. Днес ние знаем, че що се отнася до хората, това не трябва да е така: в съвременните западни общества не съществуват свръхбройни екземпляри, които да бъдат отсяни по този начин. Но през по-голямата част от човешкия живот това наистина е било така.

Разбира се, размерът на населението може да нарасне, най-вече защото повече земя е била взета във владение за земеделска употреба и отчасти поради по-добрата технология, включена в производствените стоки и разширеното и засилено разделение на труда. Но всички подобни икономически „печалби“ винаги са били изяждани бързо от нарастващото население, което отново е посягало на наличните средства за съществуване и водело до пренаселване и появата на „извънщатните екземпляри“, за когото е нямало място в разделения на труда и които впоследствие е трябвало да изчезнат тихо или да се превърнат в заплаха (икономическо „лошо“) под формата на просяци, скитници, грабители, бандити или воители. След това през по-голямата част от човешката история е властвал железният закон за заплатите. Доходите и заплатите са били задържани близо до жизнения минимум поради съществуването на значителен клас свръхщатни екземпляри.

III. ИСТОРИЯТА ОБЯСНЕНА

Защо отне толкова много време, за да се измъкнем от капана на Малтус; и какво се случи, че най-накрая успяхме? Защо мина толкова време, докато се откажем от съществуването на ловци-събирачи в полза на съществуването като земеделски заселници? И защо, дори след изобретяването на земеделието и животновъдството, са били необходими повече от още 10 000 години до привидно окончателното измъкване на човечеството от капана на Малтус? Икономическата теория или това, което казахме за нея, не дава и не може да отговори на тези въпроси.

Стандартният отговор сред икономистите, по-специално сред либертарианските икономисти, е: трябва да е имало институционални пречки, по-специално недостатъчна защита на правата на частна собственост, които са възпрепятствали по-бързото развитие и тези пречки са били премахнати едва наскоро (около 1800 г.). Това по същество е и обяснението на Лудвиг фон Мизес.^[6] По същия начин Мъри Н. Ротбард изтъква подобни

идеи.^[7] Искам да твърдя, че това обяснение е погрешно или поне недостатъчно и да представя очертанията на алтернативно (хипотетично) обяснение.

От една страна, ловците и събирачите, от всичко, което знаем, са имали достатъчно свободно време, за да изобретят земеделието и животновъдството. Отново и отново и на безброй места те са страдали от излишък на население и вследствие на това намаляващи доходи; и все пак, въпреки че алтернативната цена на пропуснатото свободно време трябва да е била ниска, никой никъде, в продължение на десетки хиляди години, не е мислил за земеделието и животновъдството като (поне временно) бягство от малтусианските условия. Вместо това до преди около 11 000 години племената на ловци и събирачи са отговаряли на повтарящото се предизвикателство на пренаселването винаги или чрез миграция, т.е. като са използвали допълнителна земя (докато накрая земята им свърши), или като са се били помежду си до смърт, докато размерът на населението е бил достатъчно намален, за да се предотврати спадът на реалните доходи.

Освен това правата на собственост в установените общества са били добре защитени на много места и времена. Идеята за частната собственост и успешната защита на частната собственост не са изобретения и институции от близкото минало, а са известни отдавна и се практикуват почти от началото на уседналия живот. От всичко, което знаем, например, правата на собственост през 1200 г. в Англия и в голяма част от феодална Европа са били по-добре защитени, отколкото днес в съвременна Англия и Европа. Тоест всички институционални стимули, благоприятстващи натрупването на капитал и разделението на труда, са били налице - и въпреки това никъде, до около 1800 г., човечеството не е успяло да се измъкне от Малтусианския капан на излишното население и стагниращите доходи на глава от населението. По този начин институтът за защита на собствеността може и трябва да се разглежда само като необходимо, но не и като достатъчно условие за икономически растеж (нарастващи доходи на глава от населението).

Трябвало е да има нещо друго - някакъв друг фактор, който не фигурира в икономическата теория - който ще трябва да обясни всичко това.

Част от отговора е очевиден: човечеството не се е измъкнало от капана на Малтус, защото, както беше отбелязано по-рано, мъжете не можели да държат панталоните си вдигнати. Ако го бяха правили, нямаше да има излишно население. Това обаче може да е само част от отговора. Тъй като контролът върху населението може да предотврати падането на реалните доходи, но не може да накара доходите да се повишат.^[8] Някакъв друг, „емпиричен“ фактор, който не фигурира в чистата (априорна) икономическа теория, трябва да обясни продължителността на малтусианската епоха и как най-накрая сме излезли от нея. Този липсващ фактор е историческата променлива на човешката интелигентност и простият отговор на въпросите по-горе (които ще бъдат разработени по-долу) е: защото през по-голямата част от историята човечеството просто не е било достатъчно интелигентно - и е отнело време, за да отгледа тази интелигентност.^[9]

До преди около 11 000 години човечеството не е било достатъчно интелигентно, така че дори най-умните му членове да не са били способни да си представят идеята за непряко

или заобиколно производство на потребителски стоки, което е в основата на земеделието и животновъдството. Идеята първо да се засаждат култури, след това да се грижат и защитават и накрая да се прибере реколтата не е очевидна или тривиална. Нито идеята за опитомяване, отглеждане и развъждане на животни не е очевидна или тривиална. Изисква се значителна степен на интелигентност, за да се възприемат такива понятия. Отнело е десетки хиляди години на естествен подбор при условията на ловец-събирач, за да се размножи най-накрая достатъчно интелигентност, за да направят такива когнитивни постижения възможни.

По същия начин са били необходими още няколко хиляди години естествен подбор при селскостопански условия, за да се достигне праг в развитието на човешкия интелект (или по-точно: на ниско времево предпочитание, свързано с висок интелект), така че растежът на производителността да може непрекъснато да изпреварва растежа на всяко население. От началото на Неолитната революция до около 1800 г. са направени достатъчно изобретения (технологични подобрения) от умни хора (и имитирани от други с по-малък интелект), за да се отчете (в допълнение към по-използваната земеделска земя) значителното увеличение на световното население: от около четири милиона до 720 милиона (сега седем милиарда). Но през цялата епоха скоростта на технологичния прогрес никога не е била достатъчна, за да позволи растеж на населението, съчетан с нарастващи доходи на глава от населението.

Днес приемаме за даденост, че единствено нежеланието да се консумира по-малко и да се спестява повече е това, което налага ограничения на икономическия растеж. Имаме привидно безкраен запас от природни ресурси и рецепти как да произвеждаме повече, по-добри и различни стоки и само нашите ограничени спестявания ни пречат да използваме тези ресурси и да приложим такива рецепти. И все пак това явление всъщност е съвсем ново. През по-голямата част от човешката история спестяванията са били възпрепятствани от липсата на идеи как да се инвестират продуктивно, т.е. как да се превърнат обикновените спестявания (съхраняване) в продуктивни спестявания (производство на производствени стоки). За Крузо, например, не е достатъчно да има ниско предпочитание за време и да спестява. По-скоро Крузо също трябва да измисли идеята за мрежа и трябва да е знаел как да я изгради от нулата. Повечето хора не са достатъчно интелигентни, за да измислят и приложат нещо ново, а в най-добрия случай могат само да имитират, повече или по-малко перфектно, това, което други, по-умни хора са измислили преди тях. И все пак, ако никой не е в състояние да направи това или да имитира това, което други са измислили преди, тогава дори най-сигурните права на собственост няма да имат значение. Всеки стимул се нуждае от рецептор, за да работи, и ако рецепторът липсва или е недостатъчно чувствителен, различните видове стимули нямат значение. Следователно институцията за защита на собствеността трябва да се разглежда само като необходимо (но не и достатъчно) условие за икономически растеж (нарастващи доходи на глава от населението). По същия начин се изисква интелигентност, за да разпознае по-високата физическа производителност на разделението на труда и изисква интелигентност, за да разпознаят законите на човешкото възпроизводство и по този начин да позволи всякаква форма на преднамерен контрол на популацията, да не говорим за ефективен — евтин — контрол.

Механизмът, чрез който по-високата човешка интелигентност (комбинирана с ниско времево предпочитание) се отглежда с течение на времето, е ясна. Като се има предвид, че човекът е физически слаб и зле подготвен да се справя с грубата природа, за него е било по изгодно да развие своята интелигентност.^[10] По-високият интелект се превърнал в икономически успех, а икономическият успех на свой ред се е превърнал в репродуктивен успех (произвеждане на по-голям брой оцелели потомци). За съществуването на двете връзки има огромно количество емпирични доказателства.^[11]

Няма съмнение, че съществуването на ловец-събирач изисква интелигентност: способност да класифицира различни външни обекти като добри или лоши, способност да разпознава множество причини и следствия, да оценява разстояния, време и скорост, да изследва и разпознава пейзажи, за локализиране на различни (добри или лоши) неща и запомняне на тяхното положение едно спрямо друго и др.; най-важното е способността да се общува с другите посредством езика и по този начин да се улесни координацията. Не всеки член на групата е бил еднакво способен на такива умения. Някои са били по-интелигентни от други. Тези разлики в интелектуалните таланти били довели до някаква видима статусна диференциация в рамките на племето – на „отлични“ ловци, събирачи и комуникатори и „лоши“ – и тази статусна диференциация на свой ред би била довела до различия в репродуктивния успех на различните членове на племето, особено предвид „разпуснатите“ сексуални нрави, преобладаващи сред ловците-събирачи. Тоест като цяло „отличните“ членове на племето ще създадат по-голям брой оцелели потомци и по този начин ще предадат своите гени по-успешно в следващото поколение, отколкото „лошите“. Следователно, ако и доколкото човешкият интелект има някаква генетична основа (което изглежда неоспоримо в светлината на еволюцията на целия вид), условията на ловци-събирачи с течение на времето биха произвели (еволюирали до) популация с нарастваща средна интелигентност и в същото време все по нарастващо ниво на „изключителна“ интелигентност.

Конкуренцията вътре и между племената, както и селекцията и отглеждането на по-висок интелект чрез различни нива на репродуктивен успех, не са спрели, след като животът на ловци-събирачи е бил изоставен в полза на земеделието и животновъдството. Интелектуалните изисквания за икономически успех обаче са станали малко по-различни при заседнали условия.

Изобретяването на селското стопанство и животновъдството само по себе си е било изключително познавателно постижение. То е изисквало удължен хоризонт на планиране. Това е изисквало и по-дълги разпоредби и по-дълбоки и по-далечни прозрения във веригите от естествени причини и следствия. И изисквало повече работа, търпение и издръжливост, отколкото в условията на ловец-събирач. В допълнение, за успеха на фермера е било важно човек да притежава в известна степен математически умения, за да брои, измерва и оразмерява. Изисквало се е интелект, за да се разпознаят предимствата на между домакинското разделение на труда и да се изостави самозадоволяването. Изисквало се известна грамотност за съставяне на договори и установяване на договорни отношения. И това изисквало също известно умение за парично изчисляване и счетоводство, за да успее икономически. Не всеки фермер е бил

еднакво способен в тези умения и имал еднакво ниска степен на определяне на времето. Напротив, при селскостопански условия, където всяко домакинство е отговорно за собственото си производство на потребителски стоки и потомство и вече няма „свободно живеене на гърба на другите“, както е при условията на ловец-събирач, естественото неравенство на хората и съответната социална диференциация на и между повече или по-малко успешни членове на едно племе стават все по-видими и поразително видими (по-специално чрез размера на земевладелието). Следователно, превръщането на икономическия (продуктивен) успех и статус в репродуктивен успех, т.е. отглеждането на сравнително по-голям брой оцелели потомци от икономически успешните, е станало още по-пряко и изразено.

Освен това, тази тенденция за избор на по-висок интелект би била особено изразена при „сурови“ външни условия. Ако човешката среда е неизменно постоянна и „мека“ – както в безсезонните тропици, където един ден е като друга година – високият или изключителен интелект предлага по-малко предимство, отколкото в негостоприемна среда с широко вариращи сезонни вариации. Колкото по-предизвикателна е средата, толкова по-висока е премията, поставена върху интелигентността като изискване за икономически и следователно репродуктивен успех. Следователно растежът на човешкия интелект би бил най-ясно изразен в по-суровите (исторически, обикновено северни) райони на човешко обитаване.

Хората живеят от - консумират - животни и растения, а животните живеят от други животни или растения. По този начин растенията стоят в началото на човешката хранителна верига. Растежът на растенията от своя страна зависи от наличието (или отсъствието) на четири фактора: въглероден диоксид (който е равномерно разпределен по земното кълбо и следователно не представлява интерес тук), слънчева енергия, вода и, което е много важно, минерали (като напр. калий, фосфати и др.).[\[12\]](#)

На екватора, където (наблизо) са живели първите съвременни хора, две от трите условия за биологичен растеж са изпълнени перфектно. Имало е изобилие от слънчева светлина и дъжд. Дъжд е валил очаквано почти всеки ден. Дните и нощите са били еднакво дълги, а температурите целогодишно комфортно топли, с малка или никаква разлика между дневните спрямо нощните и летните спрямо зимните температури. В тропическите гори температурите рядко надвишават 30 градуса по Целзий (86 градуса по Фаренхайт) и рядко падат под 20 градуса по Целзий (68 градуса по Фаренхайт). Ветровете като цяло са били спокойни, прекъсвани само от внезапни кратки бури. Тогава условията за човешко обитаване са изглеждали доста привлекателни; и въпреки това гъстотата на населението в тропическите региони е и винаги е била изключително ниска в сравнение с тази в регионите по-на север (и на юг), понякога, като в тропическите гори на Амазонка, почти толкова ниска, колкото гъстотата на населението, типична за пустините или арктически региони. Причината за това е изключителният недостиг на почвени минерали в тропиците.

Почвата на тропиците е, от геологична гледна точка, стара (по-специално в сравнение с онези региони, засегнати от земно-историческата последователност на ледникови и междуледникови периоди) и почти напълно изцедена от минерали (с изключение на

екваториалните региони с вулканична дейност, произвеждаща минерали както на някои индонезийски острови като Ява, например, където гъстотата на човешкото население всъщност винаги е била значително по-висока). В резултат на това огромната биомаса, характерна за тропиците, не произвежда нов излишен растеж. Растежът е целогодишен, но е бавен и не води до увеличаване на общата биомаса. Веднъж пораснала, дъждовната гора само се рециклира. Нещо повече, по-голямата част от тази биомаса е под формата на бавно растящи дървета от твърда дървесина, т.е. мъртва материя; и листата на повечето тропически растения, поради тяхната особена нужда от защита (охлаждане) срещу интензивното екваторно слънце, са не само твърди и жилави, но често са отровни или поне неприятни за хората и други растителноядни като говеда и елени. Тази липса на излишен растеж и специалната химия на тропическите растения обяснява факта, че противно на това, което често се представя, тропиците поддържат само удивително малко и дребни животни. Наистина, единствените животни, които съществуват в изобилие, са мравките и термитите. Тропическа биомаса (най-вече от дървесина) от повече от 1000 тона на хектар произвежда не повече от 200 килограма месо (животинска маса), т.е. една пет хилядна от растителната маса. (За разлика от това, в източноафриканската пасищна савана само петдесет тона растителна маса на квадратен километър (100 хектара) произвеждат около двадесет тона животинска маса: слонове, биволи, зебри, гну, антилопи и газели.) И все пак там, където има са толкова малко и незначителни животни, само малко хора могат да бъдат поддържани. (Всъщност повечето хора, които са живели в тропиците, са живели близо до реки и са поддържали живота си основно от риболов, а не от лов и събиране).

Следователно на мястото на произход хората много бързо са достигнали до точката, в която е трябвало да напуснат райската, топла, стабилна и предвидима среда на тропиците и да навлязат в други региони в търсене на храна. Регионите на север (и на юг) от екватора обаче са били сезонни региони. Това означава, че те са имали по-малко и по-малко постоянни валежи от тропиците и температурите все повече са падали и варирали по широко, докато човек се движи на север (или на юг). В северните райони на човешкото обитаване температурите могат лесно да варират с повече от 40 градуса на ден, а сезонните температури с повече от 80 градуса. Общата биомаса, произведена при такива условия, е значително по-малка, отколкото в тропиците. Въпреки това, по-далеч от екватора, почвата има(често) достатъчно или дори изобилие от минерали, за да компенсира тези климатични недостатъци и предлага оптимални условия за растеж на растителност, подходяща за консумация от животни и хора: на растения, които растат бързо и на тласъци, произвеждат големи сезонни излишъци от прясна биомаса - по-специално от треви (включително зърнени) - които могат да поддържат голям брой големи животни.

По време на последната ледникова епоха, завършила преди около 10 000 години, регионите, които са предлагали тези не толкова райски климатични условия, но превъзходно снабдяване с храна, са включвали (концентрирани тук в северното полукълбо, където се проведе по-голямата част от разглежданото развитие) всички над-екваториална Африка – включително Сахара – и по-голямата част от евразийската земна маса (с изключение на все още арктическата Северна Европа и Сибир). Оттогава и по

същество продължава до днес, северен пояс от пустини, който се разширява на изток, е дошъл да раздели цялата зона от сезонни региони на южна от субекваториални региони и северна, която сега включва и по-голямата част от Северна Европа и Сибир. От етапа на ловец-събирач на човешкото развитие по същество до днес най-високата гъстота на населението може да бъде открита в тези „умерени“ сезонни региони (картина, допълнително модифицирана само от надморската височина).

Важно е да се осъзнае в този контекст обаче, че това, което смятаме за „умерени“ райони на човешко обитаване, всъщност са били доста сурови условия на живот, а в далечните северни ширини дори изключително сурови условия в сравнение с тези в постоянно топло тропиците, към които хората са били приспособени за първи път. За разлика от стабилната и непроменяща се среда на тропиците, умерените региони представляли увеличени промени и колебания и по този начин поставяли все по-трудни интелектуални предизвикателства пред ловците и събирачите. Те не само е трябвало да се научат как да се справят с големи животни, които не са съществували в тропиците (с изключение на вулканичните части на Индонезия), и техните движения. По-важното е, че извън екваториалните региони сезонните промени и флукуациите в човешката среда играели все по-голяма роля и ставало все по-важно да се прогнозира такова промени и флукуации и да се предвидят техните ефекти върху бъдещото снабдяване с храна (на растения и животни). Тези, които са могли да го правят успешно и да направят подходяща подготовка и корекции, са имали по-добър шанс за оцеляване и разпространение от тези, които не са успели.

Извън екваториалната тропическа гора, на север (и на юг), съществуват ясно изразени дъждовни сезони и трябвало да се вземат предвид. През лятото валил дъжд, а през зимата е било сухо. Също така, растежът и разпространението на растенията и животните е бил повлиян от североизточните (или, в южното полукълбо, югоизточните) пасати. В региони още по-на север (или на юг), все повече отделени след края на последния ледников период от субекваториалните региони от пояс от (северни и южни) пустини, дъждовните сезони се изместили, с дъжд през зимата и суша през лятото. Ветровете, влияещи върху разпределението на дъждовете, са били предимно западни. Лятото било горещо и сухо, докато зимните температури, дори на ниска надморска височина, можело лесно да достигнат „смъртоносни“ нива на замръзване, дори и само за кратки периоди. Вегетационните сезони съответно се оказали ограничени. И накрая, в най-северните райони на човешко обитаване, т.е. на север от средиземноморските ширини, дъждът е валил нередовно през цялата година и, с преобладаващи западни ветрове, повече на запад (Северна Европа), отколкото на изток (Северна Азия). Въпреки това сезонните промени и флукуации в тази зона на човешко обитаване са били екстремни. Продължителността на дните (светли) и нощите (тъмни) варира забележително през годината. В крайните северни райони и светлият летен ден, и тъмната зимна нощ могат да продължат повече от месец. По-важното е, че целият регион (и особено изразено е когато човек отива в североизточна посока) е преживял продължителни периоди на често екстремни условия на замръзване през зимата. През тези периоди, продължаващи от много месеци до по-голямата част от годината, целият растеж на растенията по същество е спирал. Растенията са умирали или изпаднали в латентно състояние. Природата е

спряла да доставя храна, а хората (и животните) са били заплашени от гладна смърт и опасност от замръзване до смърт. Сезоните на отглеждане, през които е било възможно да се натрупа излишък от храна и подслон за този непредвиден случай, са били съответно кратки. Освен това изключителните разлики между дългите, сурови и мразовити зими и кратките, меки до топли сезони на отглеждане са повлияли на миграцията на животните. Освен ако не са се били адаптирали напълно към арктическите условия и не могли да изпаднат в някаква форма на зимен сън през „мъртвите“ сезони, животните трябвало да мигрират от сезон на сезон, често на дълги разстояния до и от далечни места. И тъй като животните съставлявали основна част от хранителните доставки на хората, ловците-събирачи също е трябвало да мигрират редовно на големи разстояния.

Пред фона на тази груба картина на човешката екология и география, допълнително модифицирана и усложнена, разбира се, от съществуването на планински вериги, реки и водни басейни, става ясно защо естественият подбор в полза на по-високия интелект между ловците-събирачи е бил по-изразен, когато човек се е движил в северна (или южна) посока към най-студените райони на човешкото обитаване. Без съмнение от хората се изисквало значителен интелект, за да живеят успешно в тропиците. Подобното на равновесие постоянство на тропиците обаче действа като естествено ограничение за по-нататъшното развитие на човешкия интелект. Тъй като един ден е подобавал много на всеки друг ден в тропиците, е нямало никаква нужда някой да взема предвид каквото и да било в действията си, освен непосредственото си обкръжение или да планира нещо повече от непосредствено предстоящото бъдеще. За разлика от това, нарастващата сезонност на регионите извън тропиците създавала интелектуално все по-предизвикателна среда.

Съществуването на сезонни промени и колебания – на дъжд и суша, лято и зима, пареща жега и смразяващ студ, ветрове и затишия – изисквало повече и по-отдалечени фактори, включително слънцето, луната и звездите, и по-дълги участъци от времето трябвало да се вземе предвид, ако човек е искал да действа успешно и да оцелее и да се размножава. Все повече и по-дълги вериги от причини и следствия е трябвало да бъдат осъзнати и повече и по-дълги вериги от аргументи да бъдат осмислени. Хоризонтът на планиране е трябвало да бъде разширен във времето. Човек е трябвало да действа веднага, за да успее много по-късно. Както периодът на производство — интервалът от време между началото на производственото усилие и неговото завършване — така и периодът на осигуряване — времевият диапазон в бъдещето, за който трябва да се направят настоящи провизии (спестявания) — е трябвало да бъдат удължени. В най-северните райони, с дълги и смъртоносни зими, е трябвало да се осигурят храна, дрехи, подслон и отопление, които да издържат през по-голямата част от годината или дори повече. Планирането е трябвало да бъде по отношение на години, вместо дни или месеци. Освен това, в преследването на сезонно и широко мигриращи животни, е било необходимо да се прекосят обширни територии, изискващи изключителни умения за ориентация и навигация. Само групи, средно достатъчно интелигентни, за да генерират изключителни лидери, които притежават такива превъзходни интелектуални умения и способности, са били възнаградени с успех - оцеляване и размножаване. Тези групи и лидери, от друга страна, които не били способни на тези постижения, са свършили наказани с провал, т.е.

изчезване.

Следователно най-големият напредък по пътя към изобретяването на земеделието и животновъдството преди около 11 000 години е трябвало да се случи в най-северните райони на човешко обитаване. Тук конкуренцията вътре и между групите на ловци-събирачи би трябвало да е създала с времето най-интелигентното — условно и далновидно — население. И наистина, през десетките хиляди години допреди около 11 000 години, всеки значителен технологичен напредък произлиза от северните региони: най-вече в Европа или, в случая с керамиката, в Япония. За разлика от това, през същия период инструментариумът, използван в тропиците, остава почти непроменен.

Но обяснителната сила на горната скица на социалната еволюция отива много по-далеч. Признато хипотетичната теория, представена тук, може да обясни защо отне толкова много време, за да се измъкнем от Малтусианския капан, и как такъв подвиг изобщо е възможен и не сме останали завинаги при малтусиански условия: Човечеството просто не е било достатъчно интелигентно, за да постигне повишаване на производителността което може непрекъснато да изпреварва растежа на населението. Първо е трябвало да достигне определен праг на средна и изключителна интелигентност, за да стане това възможно, и е било необходимо време (до около 1800 г.), за да се „отгледа“ такова ниво на интелигентност. Теорията може да обясни добре установения и потвърден (и въпреки това поради съображения за „политическа коректност“ упорито пренебрегван) факт от изследване на интелигентността: че средният коефициент на интелигентност на нациите постепенно намалява, когато човек се движи от север на юг (от около 100 или повече точки в северните страни до около седемдесет в Субсахарска Африка).[\[13\]](#) По-конкретно, по този начин теорията може да обясни защо Индустриалната революция е възникнала и след това се е наложила незабавно в някои - обикновено северни - региони, но не и в други, защо винаги е имало постоянни регионални различия в доходите и защо тези различия са могли да се увеличат (вместо намалят) от времето на индустриалната революция.

Освен това теорията може да обясни това, което на пръв поглед може да изглежда като аномалия: че не в най-северните райони на човешкото обитаване е започнала Неолитната революция преди около 11 000 години и откъдето постепенно и последователно е завладяла останалия свят, а в региони значително по-на юг — но все още далеч на север от тропиците: в Близкия изток, в централен Китай (долината на Яндзъ) и в Мезоамерика. Причината за тази привидна аномалия обаче е лесна за откриване. За да се изобретят земеделието и животновъдството са били необходими два фактора: достатъчно интелигентност и благоприятни природни обстоятелства за прилагането на тази интелигентност. Това е бил вторият фактор, който липсвал в крайните северни райони и по този начин попречил на жителите му да направят революционното изобретение. Екстремните условия на замръзване и изключителната краткотрайност на вегетационния период там направили земеделието и животновъдството практически невъзможни, дори ако идеята можеше да е била замисляна. Това, което е било необходимо, за да се осъществи идеята, са били естествените условия, благоприятстващи заседналия живот: дълъг и топъл вегетационен период (освен

подходящи култури и домашни животни).[14] Такива климатични условия са съществували в споменатите „умерени“ райони. Тук конкурентното развитие на човешкия интелект сред ловците-събирачи е постигнало достатъчен напредък (макар и да изостава от това на север), така че, съчетано с благоприятни природни обстоятелства, идеята за земеделие и животновъдство да може да бъде осъществена. След края на последната ледникова епоха преди около 10 000 години зоната на умерения климат се е разширил на север към по-високи географски ширини, правейки земеделието и животновъдството все по-осъществими и там. Срещайки там още по-интелигентни хора, новите революционни производствени техники не просто са били бързо имитирани и възприети, но повечето последващи подобрения в тези техники започват да водят началото си оттук. На юг от централните на първоначалното изобретение, новата техника също ще бъде постепенно възприета (с изключение на тропиците) - в края на краищата е по-лесно да се имитира нещо, отколкото да се измисли. Срещането на по-малко интелигентни хора там обаче ще доведе до малък или никакъв принос за по-нататъшното развитие на по-ефективни практики в земеделието или животновъдството. Цялото по-нататъшно повишаване на ефективността в тези региони ще произтича от имитирането на техники, изобретени другаде, в региони по-на север.

IV. ПОСЛЕДСТВИЯ И ПЕРСПЕКТИВИ

От това следват няколко заключения и предложения. Първо, теорията за социалната еволюция, очертана тук, води до фундаментална критика на егалитаризма, широко разпространен в социалните науки като цяло, но също и сред много либертарианци. Вярно е, че икономистите допускат човешките „разлики“ под формата на различна производителност на труда. Но тези разлики обикновено се тълкуват като резултат от различни външни условия, т.е. от различни дадености или обучение. Само рядко се допускат вътрешни, биологично закотвени характеристики като възможни източници на човешки различия. И все пак, дори когато икономистите признават очевидното: че човешките различия имат и вътрешни, биологични източници, както Мизес и Ротбард със сигурност правят, те все пак обикновено пренебрегват факта, че самите тези различия на свой ред са резултат от дълъг процес на естествен подбор в полза на човека характеристики и предразположения (физически и умствени), определящи икономическия успех и, повече или по-малко силно корелирани с икономическия успех, на репродуктивния успех. Тоест, все още до голяма степен се пренебрегва, че ние, съвременният човек, сме много различна порода от нашите предшественици преди стотици или дори хиляди години.

Второ, след като се осъзнае, че индустриалната революция е преди всичко резултат от еволюционния растеж на човешкия интелект (а не простото премахване на институционалните бариери пред растежа), ролята на държавата може да бъде призната за фундаментално различна според Малтусиан срещу, пост-малтусиански условия. При условията на Малтус държавата няма голямо значение, поне що се отнася до макро-ефектите. Една по-експлоататорска държава просто ще доведе до по-нисък брой на населението (подобно на вредител), но това не засяга дохода на глава от населението. Всъщност, при намаляване на гъстотата на населението доходът на глава от населението може дори да се повиши, както се случи след голямата епидемия в средата на четиринадесети век. И обратното: една „добра“, по-малко експлоататорска държава ще позволи нарастващ брой хора, но доходите на глава от населението няма да се повишат или дори могат да намалееят, защото земята на глава от населението намалява. Всичко това се променя с индустриалната революция. Защото ако печалбите в производителността непрекъснато изпреварват нарастването на населението и позволяват стабилно нарастване на доходите на глава от населението, тогава една експлоататорска институция като държавата може непрекъснато да расте, без да намалява доходите на глава от населението и да намалява броя на населението. Тогава държавата се превръща в постоянна пречка за икономиката и доходите на глава от населението.

Трето, докато при условията на Малтус царуват положителни евгенични ефекти: икономически успешните произвеждат повече оцеляло потомство и по този начин населението постепенно се подобрява (когнитивно се подобрява). При постмалтусианските условия съществуването и растежът на държавата предизвикват двоен дисгенен ефект, особено при условията на демократична социална държава.^[15] От една страна, „икономически затруднените“, като основни „клиенти“ на социалната държава, произвеждат повече оцеляло потомство, а икономически успешните по-малко. Второ, стабилният растеж на една паразитна държава, възможен благодарение на разрастващата се основна икономика, систематично засяга изискванията за икономически успех. Икономическият успех става все по-зависим от политиката и политическия талант, т.е. таланта да използваш държавата, за да се обогатяваш за чужда сметка. Във всеки случай броят на населението става все по-лош (що се отнася до когнитивните изисквания за просперитет и икономически растеж), вместо да се подобрява.

И накрая, важно е да се отбележи в заключение, че точно както Индустриалната революция и съпътстващото я бягство от Малтусианския капан в никакъв случай не е било критично за развитието в човешката история, така успеха на бягството и постиженията също не са необратими.

* * *

[1] Лудвиг фон Мизес, Човешко действие: Трактат по икономика (Чикаго: Regnery, 1966), стр. 667.

[2] Пак там, стр. 672.

[3] Атлас на историята на световното население (Harmondsworth, UK: Penguin Books, 1978), р. 342.

[4] Пак там, стр. 344.

[5] Грегъри Кларк, Сбогом на милостинята: Кратка икономическа история на света (Принстън, Ню Джърси: Princeton University Press, 2007), стр. 2.

[6] Мизес, Човешко действие, стр. 617–623.

[7] Ротбард, „Ляво и дясно“, in idem, Егалитаризмът като бунт срещу природата и други есета (Обърн, Алабама: Институт Мизес, 2000 г.).

[8] Когато Таити е преоткрит от европейците през 1767 г., около 1000 или вероятно 2000 години след заселването му за първи път от австронезийски фермери, населението му се оценява на 50 000 (днес 180 000). Според всички разкази таитяните са живели райски живот. Реалният доход на глава от населението е висок, не на последно място поради изключително благоприятните климатични условия на полинезийските острови. Таитянските мъже също не са могли да държат вдигнати панталоните си, но за да поддържат високия си стандарт на живот, таитяните са практикували най-строга и безмилостна форма на контрол над населението, включваща убийства на деца и смъртоносни войни. Мястото е било рай, но рай само за живите. И все пак през цялото време таитяните все още живееха в каменната ера. Техният комплект инструменти беше останал по същество непроменен от първото им пристигане на острова(ите). Нямахме по-нататъшно натрупване на капитал и реалният доход на глава от населението, дори и висок поради благоприятни външни обстоятелства, беше останал в застой.

[9] Виж Майкъл Х. Харт, Разбиране на човешката история: Анализ, включващ ефектите от

географията и диференциалната еволюция (Аугуста, Джорджия: Издатели на срещата на върха във Вашингтон, 2007 г.).

[10] Вижте също Arnold Gehlen, *Man* (Ню Йорк: Columbia University Press, 1988).

[11] Вижте също Hart, *Understanding Human History*; Кларк, Сбогом на милостинята, гл. 6; и Ричард Лин, *Дисгеника: Генетично влошаване в съвременните популации* (Ълстър: Институт за социални изследвания в Ълстър, 2011), гл. 2.

[12] Виж следното Josef H. Reichholf, *Stabile Ungleichgewichte: Die Ökologie der Zukunft* (Frankfurt: Suhrkamp, 2008); също Карол Куигли, *Еволюцията на цивилизациите: Въведение в историческия анализ* (Индианаполис: Liberty Classics, 1979), гл. 6.

[13] Виж Richard Lynn & Tatu Vanhanen, *IQ and Global Inequality* (Augusta, Ga.: Washington Summit Publishers, 2006); Ричард Лин, *The Global Bell Curve: Race, IQ and Inequality Worldwide* (Augusta, Ga.: Washington Summit Publishers, 2008); idem, *Расови различия в интелигентността: Еволюционен анализ* (Augusta Ga.: Washington Summit Publishers, 2008).

[14] По-големият недостиг на такива култури и животни на американския континент е вероятната причина за донякъде закъснялото трето независимо изобретение на селското стопанство и животновъдството в Мезоамерика.

[15] Лин, *Дисгеника*.

3

ОТ АРИСТОКРАЦИЯ КЪМ МОНАРХИЯ КЪМ ДЕМОКРАЦИЯ

По-долу искам да опиша накратко исторически пъзел или загадка, която след това ще се опитам да разреша и да отговоря в някои подробности.

Но преди това е необходимо да се направят няколко кратки общи теоретични наблюдения.

Хората не живеят в пълна хармония един с друг. По-скоро между тях отново и отново възникват конфликти. И източникът на тези конфликти винаги е един и същ: недостигът на стоки. Искам да направя X с дадена стока G и вие искате да направите едновременно Y със същата стока. Тъй като е невъзможно за двамата да направим едновременно X и Y с G , то трябва да се сблъскаме. Ако съществуваше свръхизобилие от блага, т.е. ако, например, G бяха налични в неограничени количества, нашият конфликт можеше да бъде избегнат. И двамата можем едновременно да направим „своето“ с G . Но повечето блага не съществуват в свръхизобилие. Откакто човечеството напусна Райската градина, навсякъде около нас е имало и винаги ще има недостиг.

При липса на перфектна хармония на всички човешки интереси и като се има предвид постоянното човешко състояние на недостиг, тогава междуличностните конфликти са неизбежна част от човешкия живот и постоянна заплаха за мира.

Изправено пред конфликти, свързани с оскъдни стоки, но и надарено с разум или по-точно

със способността на хората да общуват, да обсъждат и да спорят един с друг, като проявление на човешкия разум, така човечеството е било и завинаги ще бъде изправено пред въпросът как е възможно да се избегнат подобни конфликти и как да се разрешат мирно, ако възникнат.^[1]

Да предположим, че група от хора, които осъзнават реалността на междуличностните конфликти и ще търсят изход от това затруднение. И нека приемем, че след това предлагам следното като решение: Във всеки случай на конфликт, включително и конфликтите, в които самият аз участвам, аз ще имам последната и единствена дума. Аз ще бъда върховният съдия за това кой какво притежава и кога и съответно кой е прав или крив във всеки спор относно оскъдните ресурси. По този начин всички конфликти могат да бъдат избегнати или гладко разрешени.

Какви биха били шансовете ми да намеря вашето или нечие друго съгласие за това предложение?

Предполагам, че шансовете ми биха били практически нула. Всъщност вие и повечето хора ще помислите за това предложение като нелепо и вероятно ще ме сметнете за луд, точен случай за психиатрично лечение. Защото веднага ще разберете, че при това предложение трябва буквално да се страхувате за живота и имуществото си. Защото това решение ще ми позволи да предизвикам или провокирам конфликт с вас и след това да реша този конфликт в моя полза. Наистина, съгласно това предложение вие по същество ще се откажете от правото си на живот и собственост или дори от всякакви претенции за такова право. Имате право на живот и собственост само доколкото аз ви давам такова право, т.е. докато реша да ви оставя да живеете и да запазя всичко, което смятате за свое. В крайна сметка само аз имам право на живот и съм собственик на всички блага.

И все пак – и тук е пъзелът – това очевидно лудо решение е реалността. Накъдето и да погледнете, тя е въведена в действие под формата на институция на държавата. Държавата е върховният съдия във всеки случай на конфликт. Няма обжалване извън нейните присъди. Ако влезете в конфликт с държавата, с нейните агенти, държавата и нейните агенти решават кой е прав и кой крив. Държавата има право да те облага с данъци. По този начин държавата е тази, която взема решението каква част от вашата собственост ви е позволено да задържите - тоест, вашата собственост е само „фиатна“ собственост. А държавата може да създава закони, да издава закони - тоест целият ви живот е на милостта на държавата. Може дори да нареди да бъдете убит – не в защита на собствения ви живот и собственост, а в защита на държавата или каквото държавата смята за „защита“ на своята „държавна собственост“.

Как тогава, и това е въпросът, на който е добре да се спрем по-подробно сега, може да възникне такава чудна, наистина откачена институция? Очевидно то не би могло да се развие *ab ovo*, спонтанно, като резултат от рационално човешко обсъждане. Всъщност исторически са били необходими векове, за да се случи това. По-долу искам да реконструирам това развитие поетапно: от началото на естествения, аристократичен социален ред, какъвто е подходът към него, например, макар и все още изпълнен с много

несъвършенства, през ранното европейско средновековие на феодални крале и лордове, до и чрез последователното му изместване от първо абсолютни, а след това конституционни крале и класически монархии, които заемат историческа сцена от около седемнадесети век нататък до началото на двадесети век, и накрая до и чрез последователно изместване и окончателна замяна на класически монархии от демокрации (парламентарни републики или монархии), започващи с Френската революция и в разгара си с края на Първата световна война, от 1918 г. насам.

Въпреки че сме се научили в училище да разглеждаме цялото това развитие като прогрес - нищо чудно, защото историята винаги се пише от нейните победители - аз ще го възстановя тук като история за прогресивна глупост и упадък. И незабавно да отговоря на въпрос, който неизменно ще възникне с оглед на този, моят ревизионистичен разказ за историята: Да, сегашният свят е по-богат, отколкото са били хората през Средновековието и следващата монархическа епоха. Но това не показва, че е по-богат поради това развитие. В интерес на истината, както ще демонстрирам индиректно по-долу, нарастването на общественото богатство и общия стандарт на живот, което човечеството е преживяло през това време, се е случило въпреки това развитие и увеличаването на богатството и стандарта на живот би било много по-голямо, ако въпросното развитие не се беше случило. Тогава отново: Как истинските, рационални, търсещи мир хора биха разрешили проблема със социалния конфликт? И нека подчертая тук думата „истински“. Хората, които имам предвид, обсъждайки този въпрос, не са зомбита. Те не седят зад „булото на невежеството“, *à la Rawls*, неограничени от недостига и времето. (Нищо чудно, че Ролс е стигнал до най-перверзните заключения от подобна предпоставка!) Тези хора стоят по средата на живота, така да се каже, когато започват своите разсъждения. Те са твърде добре запознати с неизбежния факт на недостига и ограниченията във времето. Те вече работят и произвеждат. Те взаимодействат с други работници и производители и вече имат много стоки, присвоени и поставени под техен физически контрол, т.е. взети във владение. Всъщност техните спорове неизменно са спорове относно предишни безспорни притежания: дали те трябва да бъдат допълнително зачитани и притежателят да се счита за техен законен собственик или не.

Това, което хората най-вероятно биха приели като решение, предполагам, е следното: за всеки се предполага, първоначално или *prima facie*, че е собственик - надарен с правото на изключителен контрол - на всички онези блага, които той вече, фактически и досега безспорно контролира и притежава. Това е отправната точка. Като техен притежател той има, *prima facie*, по-добри претенции към въпросните вещи от всеки друг, който не контролира и не притежава тези блага - и следователно, ако някой друг се намеси в контрола на притежателя върху такива блага, тогава това лице е *prima facie* в грешка и тежестта на доказване, тоест да докаже обратното, е върху него. Въпреки това, както вече показва тази последна квалификация, сегашното притежание не е достатъчно, за да бъдете в правото. Съществува презумпция в полза на първия, действителен притежател, и демонстрацията на това кой има действителен контрол или кой е поел първия контрол върху нещо винаги стои в началото на опит за разрешаване на конфликт (защото, да повторим, всеки конфликт е конфликт между някой, който вече контролира нещо, и някой друг, който иска да го направи вместо това). Но има изключения от това правило.

Действителният притежател на стока не е нейният законен собственик, ако някой друг може да докаже, че въпросната стока е била контролирана преди това от него и му е била отнета против волята и съгласието му - че е била открадната или ограбена от него - от настоящият владелец. Ако той може да докаже това, тогава собствеността се връща обратно към него и в конфликта между него и действителния собственик той се счита за прав. И настоящият притежател на дадена вещь също не е неин собственик, ако той само е наел въпросната вещь от някой друг за известно време и при определени условия и това друго лице може да докаже този факт, като представи например предишен наем договор или споразумение. И настоящият притежател на дадена вещь също не е неин собственик, ако е работил от името на някой друг, като негов служител, за да използва или произвежда въпросната стока и работодателят може да докаже, че това е фактът, като например представи трудов договор.^[2]

Критериите, принципите, използвани при решаването на конфликт между настоящ контролиращ и притежател на нещо и съперничаещите претенции на друго лице да контролира същото нещо са ясни тогава и може безопасно да се предположи, че универсалното съгласие между реални хора може и ще бъде постигнато по отношение на тях. Следователно това, което липсва в действителните конфликти, не е липсата на закон - беззаконие, а само липсата на съгласие относно фактите. Следователно необходимостта от съдии и арбитри за конфликти не е необходимост от създаване на закони, а необходимост от установяване на факти и прилагане на даден закон към отделни случаи и конкретни ситуации. Казано по друг начин: разискванията ще доведат до прозрението, че законите не трябва да се създават, а се съществуват, за да бъдат открити, и че задачата на съдията е само и изключително тази да прилага даден закон към установени или предстои да бъдат установени факти.

Ако тогава приемем искане от страна на конфликтните страни за специализирани съдии, арбитри и миротворци, не да създават закони, а да прилагат даден закон, към кого ще се обърнат хората, за да удовлетворят това искане? Очевидно те няма да се обърнат към когото и да било, защото повечето хора нямат интелектуалните способности или характера, необходими, за да станат качествен съдия, а след това думите на повечето хора нямат авторитет и малък шанс, ако изобщо има шанс да бъдат чути, уважавани и наложени. Вместо това, за да уредят своите конфликти и да имат трайно признаване и уважение от другите, те ще се обърнат към естествените авторитети, към членове на естествената аристокрация, към благородници и крале.

Това, което имам предвид под естествени аристократи, благородници и крале тук, е просто следното: във всяко общество с някаква минимална степен на сложност няколко индивида придобиват статут на естествен елит. Поради превъзходни постижения на богатство, мъдрост, храброст или комбинация от тях, някои хора придобиват повече авторитет от други и тяхното мнение и преценка предизвиква широко уважение. Освен това, поради селективното чифтосване и законите на гражданското и генетичното наследство, позициите на естествен авторитет често се предават в рамките на няколко „благородни“ семейства. Именно към главите на такива семейства с установени история на превъзходни постижения, далновидност и примерно поведение се обръщат хората с

техните конфликти и оплаквания един срещу друг. Лидерите на благородните фамилии обикновено действат като съдии и миротворци, често безплатно, от чувство за граждански дълг. Всъщност това явление може да се наблюдава и днес във всяка малка общност.

Сега да се върнем към въпроса за вероятния резултат от обсъждане между реални хора за това как да се разреши неизкоренимият човешки проблем на междуличностните конфликти. Лесно можем да си представим, например, че ще има общо съгласие, че във всеки случай на конфликт човек ще се обърне към определен индивид, към главата на най-благородното семейство, крал. Но както вече беше посочено, не е възможно да има съгласие, че този крал може да създава закони. Кралят ще бъде държан под и обвързан от същия закон като всички останали. Кралят трябва само да прилага закона, а не да го създава. И за да се гарантира това, кралят никога няма да получи монопол върху позицията си на съдия. Може да се окаже, че всички наистина се обръщат към него за справедливост, т.е. той има „естествен“ монопол като последен съдия и миротворец. Но всеки остава свободен да избере друг съдия, друг благородник, ако не е доволен от краля. Кралят няма законов монопол върху позицията си на съдия, т.е. Ако бъде установено, че създава закони, вместо просто да ги прилага, или ако се установи, че допуска грешки в прилагането на закона, т.е. ако тълкува погрешно, представя погрешно или фалшифицира фактите по даден случай, неговата преценка остава отворена за да бъде оспорен в друг благороден съд и той самият може да бъде подведен под отговорност за погрешната си преценка. Накратко, кралят може да изглежда като глава на държава, но той определено не е държава, а част от естествен, вертикално и йерархично структуриран и стратифициран социален ред: аристокрация.

Както вече посочих по-рано, нещо подобно на аристократичен естествен ред е възникнало, например, през ранното европейско средновековие, по време на силно оклеветената феодална епоха. Тъй като моята цел тук не е да се занимавам със стандартна история, т.е. история, както е написана от историци, а да предложа логическа или социологическа реконструкция на историята, информирана от действителни исторически събития, но мотивирана по-фундаментално от теоретико-философски и икономически — опасения, няма да отделя много време за доказване на тази теза. Просто се позовавам накратко на книга по този въпрос от Фриц Керн, *Кралство и право през Средновековието* (първоначално публикувана на немски през 1914 г.) и на множество други препратки, дадени в този смисъл в моята книга *„Демокрацията: Богът, който се провали“*. Само толкова за предполагаемата „тъмна“ епоха на феодализма и в подкрепа на моето твърдение, че Средновековието може да служи като груб исторически пример за това, което току-що описах като естествен ред.

Феодалите и кралете са можели да „облагат с данъци“ само със съгласието на облаганите с данък, а на собствената си земя всеки свободен човек е бил също толкова суверен, т.е. върховен и вземащ решения, колкото феодалният крал е бил на своята. Без съгласие данъчното облагане се смятало за секвестир, т.е. за незаконно отнемане. Кралят е бил нисш и подчинен на закона. Кралят може да е благородник, дори най-благородният човек от всички, но е имал и други благородници и не толкова благородници и всички те, всеки благородник и всеки свободен човек не по-малко или повече от самия крал е бил

подчинен на същия закон и е длъжен да защитава и спазва този закон. Този закон се смятал за древен и вечен. „Новите“ закони са били рутинно отхвърляни като закони, които изобщо не са. Единствената функция на средновековния крал е била да прилага и защитава „добрия стар закон“. Идеята за царуване по право на рождение отсъства през ранното средновековие. За да станете крал, се изисква съгласието на тези, които извършват избора, и всеки член и всяка част от общността на избирателите е свободен да се съпротивлява на краля, ако сметне действията му за незаконни. В този случай хората са били свободни да изоставят краля и да потърсят нов.

Това кратко описание на феодалния ред или по-конкретно на „алодиалния“ феодализъм ще бъде достатъчно за моята цел. Нека добавя само това. Тук не твърдя, че този ред е бил съвършен, истински естествен ред, както го характеризирах преди. Всъщност то е било помрачено от много несъвършенства, най-вече съществуването на много места на институцията на крепостничеството (въпреки че тежестта, наложена на крепостните тогава, е била лека в сравнение с тази, наложена на днешните модерни данъчни крепостници). Твърдя само, че този ред се доближава до естествения ред чрез (а) върховенството на и подчинението на всеки под един закон, (б) липсата на каквато и да е законодателна власт и (в) липсата на каквато и да е правен монопол на съдийството и конфликтен арбитраж. И бих твърдял, че тази система можеше да бъде усъвършенствана и запазена почти непроменена чрез включването на крепостни селяни в системата.

Но това не е станало. Вместо това е било извършено фундаментално морално и икономическо безумие. Установен е бил териториален монопол върху върховното съдийство и с това силата на законотворчество и отделянето на закона от и неговото подчинение на законодателството. Феодалните крале са били заменени първо от абсолютни, а след това от конституционни крале.

Концептуално стъпката от феодален крал под закона до абсолютен крал над закона е малка. Бившият феодален крал само настоява, че отсега нататък никой не може с право да избира друг освен себе си като последен съдия. Дотогава кралят може би е бил единственият човек, към когото всички са се обръщали за справедливост, но други, особено други благородници, са могли да действат като съдии, само ако са искали това и е имало търсене на такива услуги на част от търсещите справедливост. Наистина, всеки е бил свободен да участва в самозащита на своята личност и собственост и в частно самораздаване и разрешаване на конфликти, а самият крал може да бъде държан отговорен и изправен пред правосъдието в други съдилища, т.е. негов собствен избор. Да се забрани всичко това и вместо това да се настоява всички конфликти да бъдат подложени на окончателен кралски преглед, тогава е не по-малко от преврат с огромни последици. Както вече беше посочено по-рано, с монополизирването на функцията на върховен съдия, кралят се превърнал в държава и частната собственост е била по същество премахната и заменена от фиатна собственост, т.е. от собственост, предоставена от краля на неговите поданици. Сега кралят можел да облага частната собственост с данъци, вместо да иска от собствениците на частна собственост субсидии, и можел да създава закони, вместо да бъде обвързан от непроменими предишни закони. Следователно бавно, но сигурно законът и правоприлагането стават по-скъпи: вместо да

се предлагат безплатно или срещу доброволно плащане, те се финансират с помощта на задължителен данък. В същото време качеството на закона се влошава: вместо да поддържа съществуващия закон и да прилага универсални и неизменни принципи на справедливостта, кралят като съдия-монополист, който не е трябвало да се страхува от загуба на клиенти в резултат на това, че е по-малко от безпристрастен в решенията си последователно е променял съществуващия закон в своя полза.

Освен това в обществото е било въведено ново ниво и качество на насилие. Разбира се, насилието характеризира отношенията между хората от началото на историята. Но насилието, агресията струва скъпо и до развитието на институцията на държавата, агресорът е трябвало сам да поеме цялата цена, свързана с агресията. Сега, обаче, с държавен крал, цената на агресията е можело да бъде изведена върху трети страни (данъкоплатци и военнослужещи) и съответно агресията, или по-точно империализмът, т.е. опитите за агресивни завоевания чрез война, разширяване нечия територия и поробване на населението и съответно са се увеличили.

И все пак как е възможно подобно развитие, колкото и предвидими да са последствията? Въпреки че не е трудно да се разбере защо един феодален крал може да иска да стане абсолютен крал, т.е. глава на държава: защото кой, освен ангелите, не би искал да бъде в позицията, в която може да решава всички конфликти, включително конфликти, включващи себе си? Далеч по-трудно е да се разбере как кралят, дори и да е най-благородният от знатните хора, може да се измъкне с подобна узурпация над тоталната власт. Очевидно всеки кандидат-държавен крал би се натъкнал на незабавна опозиция, най-вероятно и най-яростно от страна на други благородници, тъй като те са тези, които обикновено притежават повече и имат по-големи имоти и следователно трябва да се страхуват най-много от властта на краля да данъци и закони.

Отговорът на този въпрос всъщност е доста прост и по същество сме запознати с него и до днес. Кралят се е присъединил към „хората“ или към „обикновения човек“. Той се позовал на винаги и навсякъде популярното чувство на завист сред „непривилегированите“ срещу техните собствени „по-добри“ и „висшестоящи“, техните господари. Той е предложил да ги освободи от договорните им задължения спрямо господарите им, да ги направи собственици, а не наематели на техните притежания, например, или да „опрости“ дълговете им към техните кредитори, и е могъл така да поквари общественото чувство за достатъчно справедливост, за да направи аристократичната съпротива срещу неговия преврат безплодна. И за да утеша аристокрацията от загубата на власт и по този начин да намали съпротивата им, кралят допълнително им предложил постове в своите вече много раздути и разширени кралски дворове.

Освен това, за да постигне целта си за абсолютна власт, кралят също се присъединил към интелектуалците. Търсенето на интелектуални услуги обикновено е ниско и интелектуалците, почти вродено, страдат от силно раздута представа за себе си и следователно винаги са склонни и лесно стават запалени пропагандатори на завист. Кралят им е предложил сигурна позиция като придворни интелектуалци и след това те са

му върнали услугата като осигурили необходимата идеологическа подкрепа за позицията на му като абсолютен владетел. Те са направили това чрез създаването на двоен мит: от една страна, описали историята преди пристигането на абсолютният крал във възможно най-лошата светлина, като непрестанна борба на всички срещу всички, където един човек е вълк за друг - обратното към действителната история на предишен естествен аристократичен ред. И от друга страна, те са изобразили поемането на абсолютната власт от краля като резултат от някакво договорно споразумение между поданиците му, вероятно постигнато рационално, основано на мита за иначе заплашителното връщане към *bellum omnia contra omnes*.

Вече показахме, че такъв договор не е възможен и че идеята за такъв договор е чист мит. Никой нормален човек не би подписал такъв договор. Но както едва ли е необходимо да подчертавам, тази идея, т.е. че властта на държавата като териториален монополист на окончателното вземане на решения е основана на някакъв договор, господства в главите на населението и до днес. Колкото и абсурдно да е тогава, придворните интелектуалци са били забележително успешни в работата си.

В резултат на идеологическата работа на интелектуалците за насърчаване на този двоен мит: представянето на възхода на абсолютните монарси като резултат от договор, абсолютната монархия на краля беше превърната в конституционна монархия. В учебниците и официалната ортодоксална историография този преход от абсолютна към конституционна монархия обикновено се представя като голяма стъпка напред в човешката история, като прогрес. Всъщност обаче това представлява поредната глупост и инициира още по-нататъшно разпадане. Тъй като докато позицията на абсолютният крал беше в най-добрия случай слаба, тъй като споменът за неговото действително издигане до абсолютна власт чрез акт на узурпация все още оставаше и по този начин ефективно ограничаваше неговата „абсолютна“ власт, въвеждането на конституция всъщност формализира и кодифицира властта си като налага данъци и закони. Конституцията не е нещо, което защитава хората от краля, но защитава краля от народа. Това беше държавна конституция, която предполагаше това, на което преди все още се е гледало с най-голямо подозрение, а именно правото на облагане с данъци без съгласие и на създаването на закони. По този начин конституционният крал, подлагайки се на няколко формалности и процедурни промени, получил възможност да разшири правомощията си и да се обогати далеч над всичко възможно за него като абсолютен монарх.

По ирония на съдбата, самите сили, които издигнаха феодалния крал първо до позицията на абсолютен, а след това и на конституционен крал, а именно призивът към егалитарни чувства, завистта на обикновения човек към по-добрите от него и привличането на интелектуалци, също помогнаха за постигането на собственото падение на краля и проправиха пътя към друга, още по-голяма глупост: преходът от монархия към демокрация.

Когато обещанията на краля за по-добро и по-евтино правосъдие се оказали празни и интелектуалците са останали недоволни от социалния си ранг и позиция, както е трябвало да се предвиди, същите тези интелектуалци обърнали същите егалитарни

чувства, които кралят преди това беше ухажвал в битката си срещу неговите аристократични конкуренти, срещу самия монархически владетел. В края на краищата самият крал беше член на благородството и в резултат на изключването на всички други благородници като потенциални съдии, неговата позиция беше останала само по-издигната и елитарна, а поведението му още по-арогантно. Съответно, изглеждаше напълно логично кралят също да бъде свален и егалитарните политики, които беше започнал, да бъдат доведени до естествения си край: контрола на съдебната система от обикновения човек, което за интелектуалците означаваше те самите или както те се смятаха, „естествените говорители на народа“.

Интелектуалната критика, насочена срещу краля обаче, не беше критика на институцията на законен монопол върху вземането на окончателни решения, което, както обясних, съставлява крайната морална и икономическа глупост и коренът на всяко зло. Критиците не искаха да се върнат към естествения аристократичен ред, в който те самите биха играли само второстепенна, но важна роля. Но в своята критика те са направили повърхностен призив към старата и неизкоренима представа за равенството на всички пред закона или за превъзходството на закона над всичко. По този начин интелектуалците твърдят, че монархията се основава на лична привилегия и че такава привилегия е несъвместима с равенството пред закона. И следователно предложиха, че чрез отваряне на участие и влизане в държавното управление за всички при равни условия - тоест чрез замяна на монархията с демокрация - принципът на равенството на всички пред закона е удовлетворен.

Колкото и привлекателен да изглежда на пръв поглед този аргумент, той обаче е фундаментално погрешен. Защото демократичното равенство пред закона е нещо съвсем различно и несъвместимо със старата идея за един универсален закон, еднакво приложим за всички, навсякъде и по всяко време. При демокрацията всички са равни, доколкото влизането в държавното управление е отворено за всички при равни условия. Всеки може да стане крал, така да се каже, не само привилегирован кръг хора, т.е. кралят и всеки, когото той в своите абсолютни или конституционни правомощия посочи за свой наследник. Следователно в демокрацията не съществуват лични привилегии или привилегировани лица. Съществуват обаче функционални привилегии и привилегировани функции. Държавните агенти, т.е. така наречените публични длъжностни лица, доколкото действат в официално качество, се управляват и защитават от публичното право и по този начин заемат привилегировано положение спрямо лица, действащи просто под ръководството на частното право.

От една страна, на държавните служители, както на всеки абсолютен или конституционен крал, е разрешено да финансират или субсидират собствените си дейности чрез данъци. Тоест, те не печелят доходите си, както всеки гражданин с частно право, чрез производството и последващата продажба на стоки и услуги на доброволно купувачи или некупувачи потребители. По-скоро като държавни служители им е позволено да се занимават и да живеят от това, което в частните отношения между частноправни субекти се счита за грабеж, кражба и крадена плячка. По този начин привилегиите и законовата дискриминация – както и разграничението между управляващи и поданици – не изчезват

при демокрацията. Точно обратното. Вместо да бъдат ограничени до принцове и благородници, при демокрацията привилегиите са достъпни за всеки: всеки може да участва в кражби и да живее от откраднатата плячка, само ако стане държавен служител. По същия начин, демократично избраните парламенти, както всеки абсолютен или конституционен крал, не са обвързани от никакъв по-висш естествен закон, т.е. от закон, който не е създаден от тях самите (като и включително така наречения конституционен закон), но те могат да законодателстват, т.е. те могат да създават и променят закони. Единствено когато: Докато един крал издава закони в своя полза, при демокрацията всеки е свободен да промотира и да се опитва да приложи законодателство в своя полза, само при условие че влезе в парламента или правителството.

Следователно, предвидимо, при демократични условия тенденцията на всеки монопол на окончателното вземане на решения да повишава цената на правосъдието и да понижава качеството му не намалява, а се задълбочава.

Теоретично казано, преходът от монархия към демокрация е не повече (или по-малко) замаяната на постоянен, наследствен монопол „собственик“ – краля – с временни и взаимозаменяеми „пазител“ – от президенти, министър-председатели и членове на парламента. И в двата случая, кралете и президентите, ще произвеждат „лоши“, т.е. данъци и закони. Въпреки приликите все пак един крал, тъй като той „притежава“ монопола и може да продаде и завещае царството си на наследник по свой избор на неговия наследник, би бил се интересувал от последиците от действията си върху капиталовите стойности на притежанията си.

Като собственик на капитала на „своята“ територия, кралят ще бъде сравнително ориентиран към бъдещето. За да запази или увеличи стойността на собствеността си, неговата експлоатация ще бъде сравнително умерена и пресметлива. За разлика от това, временен и взаимозаменяем демократичен служител не притежава държавата, и докато е на поста, му е позволено да я използва в своя полза. Той притежава текущото използване, но не и основния му капитал. Това не премахва експлоатацията. Вместо това, я прави късогледа, ориентирана към настоящето и некалкулирана, т.е. извършвана без или с малко внимание към стойността на основния капитал. Накратко, насърчава потреблението на капитал.

Нито пък е предимство на демокрацията, че съществува свободен достъп до всяка държавна длъжност (докато при монархията влизането е ограничено по преценка на краля). Напротив, само конкуренцията в производството на добри неща е добро нещо. Конкуренцията в производството на лоши неща, като данъци и законодателство, не е добро. Всъщност е от лошо, по лошо. Това си е чисто зло. Кралете, идващи в положението си по рождение, може да са безобидни дилетанти или почтени хора (и ако са „луди“, те бързо ще бъдат задържани или, ако е необходимо, убити от близки роднини, загрижени за притежанията на кралското семейство, династията). В рязък контраст, изборът на държавни управници чрез народни избори прави по същество невъзможно един безобиден или достоен човек да се издигне до върха. Президентите и министър-председателите влизат в позицията си не поради статута си на естествени

аристократи, както феодалните крале някога, т.е. въз основа на признаването на тяхната икономическа независимост, изключителни професионални постижения, морално безупречен личен живот, мъдрост и превъзходна преценка и вкус, а те влизат в резултат на качеството им на морално необуздани демагози. Следователно демокрацията на практика гарантира, че само опасни хора ще се издигнат до върха на държавното управление.

Освен това: При демокрацията разликата между управляващи и управлявани се размива. Дори възниква илюзията, че разликата вече не съществува: че при демократичното управление никой не се управлява от никого, а вместо това всеки управлява сам себе си. Съответно, обществената съпротива срещу държавната власт е систематично отслабена. Докато експлоатацията и експроприацията – данъчното облагане и законодателството – преди можеха да изглеждат явно потиснически и зли за обществото, сега те изглеждат много по-малко, тъй като човешката природа е такава, след като всеки може свободно да се присъедини в редиците на тези, които са от приемащия край, и следователно ще има повече от тях.

Още по-лошо: При демокрацията социалният характер и личностната структура на цялото население се променят системно. Цялото общество ще бъде напълно политизирано. По време на монархическата епоха древният аристократичен ред все още остава донякъде непокътнат. Само кралят и, косвено, членовете на неговия (изключителен) двор могат да се обогатят - чрез данъци и законодателство - за сметка на други хора и техните имоти. Всеки друг е трябвало да стъпи на собствените си крака, така да се каже, и е дължал позицията си в обществото, богатството и доходите си на някакъв вид усилия за създаване на стойност. При демокрацията структурата на стимулите се променя систематично. Егалитарните чувства и завистта получават свобода. Всеки, не само кралят, вече има право да участва в експлоатацията - чрез законодателство или данъчно облагане - на всички останали. Всеки е свободен да изрази всякакви искания за конфискация. Нищо и никакво желание, не е забранено. По думите на Бастиа, при демокрацията държавата се превръща във великата фикция, чрез която всеки се стреми да живее за сметка на всички останали. Всеки човек и неговата лична собственост са в обсега и са готови за заграбване от всички останали.

Тогава при режим „един човек – един глас“ се задейства безмилостна машина за преразпределение на богатство и доходи. Трябва да се очаква, че мнозинството от нямащите постоянно ще се опитват да се обогатяват за сметка на малцинствата от имащите. Това не означава, че ще има само една класа на имащите и една класа на нямащите, на богатите и на бедните, и не означава че преразпределението – чрез данъчно облагане и законодателство – ще се извършва равномерно от богатите към бедните. Точно обратното. Докато преразпределението от богати към бедни винаги ще играе важна роля и наистина е постоянна характеристика и опора на демокрацията, би било наивно да се предполага, че то ще бъде единствената или дори преобладаващата форма на преразпределение. В крайна сметка богатите и бедните обикновено са богати или бедни с причина. Богатите са обикновено умни и трудолюбиви, а бедните обикновено са скупни, мързеливи или и двете. Малко вероятно е тъпаците, дори да съставляват

мнозинство, систематично да надхитряват и обогатяват себе си за сметка на малцинство от ярки и енергични личности. По-скоро по-голямата част от преразпределението ще се извърши в групата на не-бедните и всъщност често по-добре заможните ще успеят да бъдат субсидирани от бедните. (Само помислете за „безплатното“ университетско образование, при което работническата класа, чиито деца рядко посещават университети, плаща за образованието на децата от средната класа!) Наистина много конкуриращи се партии и коалиции ще се опитат да спечелят за сметка на други. Освен това ще има различни променящи се критерии, определящи какво прави един човек имащ (заслужаващ да бъде ограбен) и друг нямащ (заслужаващ да получи плячката) – и интелектуалците ще играят ролята на основна роля в определянето и насърчаването на тези критерии (като се увери, разбира се, че самите те винаги ще бъдат класифицирани като нямащи, нуждаещи се от още повече плячка). Също така, индивидите могат да бъдат членове на множество групи от имащи или нямащи, губейки за сметка на една характеристика и печелейки за сметка на друга, като някои индивиди се оказват нетни губещи, а други нетни печеливши от преразпределението.

Във всеки случай обаче, тъй като неизменно става въпрос за нещо ценно, нещо „добро“, което се преразпределя – собственост и доходи – от които имащите уж имат твърде много, а нямащите твърде малко, всяко преразпределение предполага, че стимулът за поразждане, да имате или да произвеждате нещо ценно – нещо „добро“ – систематично се намалява и, *mutatis mutandis*, стимулът да не получавате, да не притежавате или да произвеждате нищо ценно – да не бъдете или да нямате нищо „добро“ – а вместо това да разчитате на животът от преразпределения доход и богатство систематично се увеличава. Накратко, делът на добрите хора и добрите, ценностно-продуктивни дейности намалява и делът на лошите или не толкова добрите хора и на непродуктивните навици, черти на характера и типове поведение ще се увеличи, като общият резултат е обедняване общество и прави живота все по-неприятен.

Въпреки че е невъзможно да се предвиди точният изход от перманентната демократична борба на всички срещу всички, освен да се каже, че това ще доведе до все по-високи данъци, до безкраен поток от законодателство и по този начин до повишена правна несигурност и следователно до увеличаване на степента на социално предпочитание във времето, т.е. повишената краткосрочна ориентация („инфантилизация“ на обществото), един резултат от тази борба, един резултат от демокрацията обаче може безопасно да се предвиди. Демокрацията създава и довежда нов властови елит или управляваща класа. Президенти, министър-председатели и лидери на парламенти и политически партии са част от този властови елит и вече говорихме за тях като за по същество аморални демагози. Но би било наивно да се предположи, че те са най-могъщите и влиятелни хора от всички. По-често те са само агенти и делегати - тези, които изпълняват наддаването - на други хора, стоящи отстрани и далеч от обществения поглед. Истинският властови елит, който определя и контролира кой ще стане президент, министър-председател, партиен лидер и т.н., са плутократите. Плутократите, както са определени от великия, но до голяма степен забравен американски социолог Уилям Греъм Съмнър, не са просто свръхбогатите – големите банкери и капитаните на големия бизнес и индустрия. По-скоро плутократите са само подклас на супер богатите. Те са онези свръхбогати големи банкери

и бизнесмени, които са осъзнали огромния потенциал на държавата като институция, която може да облага с данъци и закони за тяхното собствено още по-голямо бъдещо обогатяване и които, въз основа на това прозрение, са решили да се хвърлят в политиката. Те осъзнават, че държавата може да ви направи много по-богати, отколкото вече сте: независимо дали като ви субсидира, като ви възлага държавни поръчки или като приема закони, които ви защитават от нежелана конкуренция или конкуренти, тези плутократи използват богатството си, за да завладеят и използват политиката като средство за целта на собственото си по-нататъшно обогатяване (вместо да стават по-богати единствено чрез икономически средства, т.е. чрез по-добро обслужване на доброволно плащащите клиенти на своите продукти). Те самите не трябва да се занимават с политика. Те имат по-важни и доходоносни неща за вършене от това да си губят времето с ежедневна политика. Но те имат парите и позицията да „купуват“ обикновено далеч по-малко заможните професионални политици, или чрез плащане на подкупи, или косвено, като се съгласяват да ги наемат по-късно, след престоя им в професионалната политика, като високоплатени мениджъри, консултанти или лобисти, и така успяват да оказват решаващо влияние и да определят курса на политиката в своя полза. Те, плутократите, ще останат крайните победители в постоянната борба за преразпределение на доходите и богатството, която е демокрацията. И между тях (елитът на истинската власт, който остава извън светлината на прожекторите), и всички онези, чиито доходи (и богатство) зависят единствено или до голяма степен от държавата и нейната данъчна сила (служителите на постоянно растящия държавен апарат и всички получатели на трансферни плащания, неговите „социални клиенти“), ще изцеждат продуктивността на средна класа все повече и повече.

Не на последно място, демокрацията също има дълбок ефект върху воденето на война. Вече обяснихме, че кралете, тъй като те могат да пренасят цената на собствената си агресия върху другите (чрез данъци), са склонни да бъдат повече от „нормално“ агресивни и войнствени. Въпреки това, мотивът на краля за война обикновено е спор за собственост и наследство, предизвикан от сложна мрежа от междудинастични бракове и нередовното, но винаги повтарящо се изчезване на определени династии. Като насилствени спорове за наследство, монархическите войни се характеризират с ограничени териториални цели. Те не са идеологически мотивирани кавги, а спорове за материални имоти. Освен това, тъй като има междудинастични спорове за собственост, обществеността смята войната по същество за лична работа на краля, която трябва да се плаща от самия него и като недостатъчна причина за по-нататъшно увеличаване на данъците. Освен това, като частни конфликти между различни управляващи фамилии, обществото очаква, а кралете се чувстват задължени, да разпознаят ясно разграничение между воюващи и невоюващи и да насочат военните си усилия специално и изключително един срещу друг и съответното им лично имущество.

Демокрацията радикално трансформира ограничените войни на кралете в тотални войни. Като заличава разликата между управляващи и управлявани, демокрацията засилва идентификацията на обществото с държавата. След като държавата е собственост на всички, както измамно пропагандират демократите, тогава е справедливо всеки да се бори за своята държава и всички икономически ресурси на страната да бъдат

мобилизирани за държавата в нейните войни. И тъй като държавните служители, отговарящи за една демократична държава, не могат и не твърдят, че лично „притежават“ чужда територия (както може да направи един крал), мотивът за война вместо това става идеологически мотив – национална слава, демокрация, свобода, цивилизация, хуманност. Целите са неосезаеми и неуловими: победата на идеите и безусловната капитулация и идеологическото обръщане на губещите (което, тъй като човек никога не може да бъде сигурен в искреността на обръщането, може да изисква масово убийство на цивилни). Също така, разграничението между воюващи и невоюващи става размито и в крайна сметка изчезва при демокрацията, а масовото участие във войната – наборът и популярните военни митинги – както и „съпътстващите щети“ стават част от военната стратегия.

Тези тенденции ще бъдат допълнително засилени от възхода на новия управляващ елит на плутократите. От една страна, плутократите бързо ще осъзнаят огромните печалби, които могат да бъдат направени от въоръжаването на държавата, от производството на същите оръжия и оборудване, използвани във войната, и от възлагането на най-щедрите, финансирани от данъците договори на перфектна за тях цена. Ще бъде изграден военно-промишлен комплекс. И второ, за разлика от повечето хора, които имат само местни или вътрешни интереси, свръхбогатите плутократи имат финансови интереси и на чужди места, потенциално по целия свят, и за да насърчават, защитават и налагат тези чуждестранни интереси е съвсем естествено за да използват военната мощ на собствената си държава също и за намеса, намеса или намеса в чужди работи от тяхно име. Бизнес сделка в чужди държави може да се е провалила или да бъде спечелена концесия или лиценз там – почти всичко може да се използва като причина за оказване на натиск върху собствената държава да дойде да ги спаси и да се намеси извън собствената си територия. Наистина, дори ако тази намеса изисква чужда държава да бъде унищожена, това може да бъде благо за тях, при условие че само те ще получат договора за възстановяване на страната, която техните оръжия са унищожили преди това.

И накрая, тенденцията, която вече е започнала с войната на кралете, водеща до нарастваща политическа централизация, към изграждането на империя, се продължава и ускорява чрез демократична война.

Всяка държава трябва да се започне като териториално малка страна. Това улеснява продуктивните хора да емигрират, за да избягат от данъците и законодателството. Очевидно една държава не обича да вижда продуктивните си хора да бягат и се опитва да ги залови, като разширява територията си. Колкото по-продуктивни хора контролира държавата, толкова по-добре ще бъде. В това експанзионистично желание се сблъсква с опозиция от други държави. Може да има само един монополист при вземането на окончателни решения на дадена територия. Тоест, конкуренцията между различните държави е елиминираща. Или *A* печели и контролира територията, или *B*. Кой печели? Поне в дългосрочен план тази държава ще спечели — и ще превземе чужда територия или ще установи хегемония над нея и ще я принуди да плаща данък — която може паразитно да черпи от сравнително по-продуктивна икономика. Тоест, при същите други неща, вътрешно по-„либералните“ държави, т.е. държавите със сравнително ниски данъци

и слабо законодателно регулиране, ще спечелят над по-малко „либералните“, т.е. по-потисническите държави и ще разширят своята територия или своя обхват от хегемонистичен контрол.

Все още липсва само един важен елемент в тази реконструкция на тенденцията към империализъм и политическа централизация: парите.

Като териториален монополист на законодателството, всяка държава, независимо дали е монархическа или демократична, незабавно разпознава огромния потенциал за собственото си забогатяване - далеч отвъд всичко, предлагано от данъчното облагане - осигурен от монополния контрол върху парите. Определяйки себе си като единствен производител на пари, държавата може да увеличи и надуе паричното предлагане чрез обезценяване на валутата: като произвежда все по-евтини и в крайна сметка „безполезни“ пари, като хартиени пари, които биха могли да бъдат произведени на практика нулева цена, и по този начин това дава възможност на държавата да „купува“ реални, непарични стоки без разходи за себе си. Но в среда на множество конкуриращи се държави, книжни пари и валутни зони, ограниченията на тази политика на „експроприация чрез инфлация“ влизат в действие. Ако една държава надува повече от друга, нейните пари са склонни да се обезценяват на валутния пазар в сравнение с други пари и хората реагират на тези промени, като продават по-инфлационните пари и купуват по-малко инфлационните. „По-добрите“ пари биха се конкурирали с „по-лошите“ пари.

Това може да бъде предотвратено само ако се координират инфлационните политики на всички държави и се създаде инфлационен картел. Но всеки подобен картел би бил нестабилен. Вътрешният и външният икономически натиск биха го разрушили. За да бъде картелът стабилен, е необходим доминиращ изпълнител - което води обратно към темата за империализма и изграждането на империя. Защото една доминираща във военно отношение държава, хегемон, може и ще използва позицията си, за да установи и наложи политика на координирана инфлация и *паричен империализъм*. Тя ще нареди на своите васални държави да раздуват паричната заедно с нейната собствената си инфлация. Тя допълнително ще ги принуди да приемат собствената и валута като тяхна резервна валута и в крайна сметка да заменят всички други, конкурентни валути с единни хартиени пари, използвани по целия свят и контролирани от тях самите, така че да разшири своята експлоататорска власт върху други територии и в крайна сметка цялото земно кълбо дори без по-нататъшни войни и завоевания.

Но – и с това бавно се приближаваме към края на този разказ за морална и икономическа глупост и упадък и вече засегнахме възможния изход – империализмът и изграждането на империя също носят семената на собственото си унищожение. Колкото повече една държава се доближава до крайната цел на световно господство и едно световно правителство и книжни пари, толкова по-малко има причина да поддържа своя вътрешен либерализъм и вместо това да прави това, което всички държави така или иначе са склонни да правят, т.е. тяхната експлоатация на каквито продуктивни хора все още са останали. Следователно, без да имат допълнителни притоци и стагнация и падане на вътрешната производителност, вътрешните политики на империята на хляб и зрелища и

нейните външни политики на война и господство вече няма да могат да се поддържат. Икономическата криза удря и предстоящият икономически срив стимулира децентрализиращи тенденции, сепаратистки и сепаратистки движения и ще доведе до разпадането на империята.

Какъв тогава е моралът на разказаната по горе история? Опитавме се да направим сегашния свят разбираем, да го реконструираме като предвидим резултат от поредица от последователни и кумулативни морални и икономически грешки.

Всички знаем резултатите. Цената на справедливостта нараства астрономически. Данъчното натоварване, наложено на собствениците на имоти и производителите, прави тежестите, наложени на робите и крепостните, да изглеждат сравнително умерени. Освен това държавният дълг се повиши до спиращи дъха висоти. Навсякъде демократичните държави са на ръба на фалита. В същото време качеството на правото непрекъснато се влошава до точката, в която идеята за правото като съвкупност от универсални и неизменни принципи на справедливостта е изчезнала от общественото мнение и съзнание и е заменена от идеята за правото като законодателство. Всеки детайл от личния живот, собствеността, търговията и договорите се регулира от все по-високи планини от хартиени закони. В името на социалната, обществената или националната сигурност, демократичните пазачи ни „защитават“ от глобалното затопляне и охлаждане, изчезването на животни и растения и изчерпването на природните ресурси, от съпрузи и съпруги, родители и работодатели, бедност, болести, бедствие, невежество, предразсъдъци, расизъм, сексизъм, хомофобия и безброй други обществени „врагове“ и „опасности“. И все пак единствената задача, която правителството някога е трябвало да поеме – да защити нашия живот и собственост – то не изпълнява. Напротив, колкото по-високи са нараствали държавните разходи за социална, обществена и национална сигурност, толкова повече правата на частна собственост са ерозирани, толкова повече собствеността е била експроприирана, конфискувана, унищожена и амортизирана и толкова повече са били лишени хората на самата основа на цялата защита: на личната независимост, икономическа сила и лично богатство. Колкото повече хартиени закони бяха създадени, толкова повече правна несигурност и морален риск са създавани, а беззаконието измества закона и реда. И докато ставаме все по-зависими, безпомощни, обеднели, заплашени и несигурни, управляващият елит от политици и плутократи става все по-богат, по-корумпиран, опасно въоръжен и арогантен.

По същия начин знаем за международната сцена. Някогашните сравнително либерални САЩ, чрез привидно безкрайна поредица от войни - войни, които трябваше да направят света безопасен за демокрацията, но в действителност войни за световното господство на САЩ и техните плутократи - се издигнаха до ранга на най-голямата империя в света и глобален хегемон, намесваща се във вътрешните работи и налагаща управлението си върху безброй други държави и техните местни властови елити и население. Освен това, като доминираща световна империя, САЩ също са установили своя валута, щатския долар, като водещата международна резервна валута. И с долара, използван като резервна валута от чуждестранни централни (правителствени) банки, САЩ могат да поддържат постоянен „дефицит без сълзи“. Това означава, че САЩ не трябва да плащат

за своите постоянни превишения на вноса над износа, тъй като е нормално между „равни“ партньори да се налага да изпращат все повече износ в чужбина (износа плаща за внос!). По-скоро: Вместо да използват приходите си от износ, за да купуват американски стоки за вътрешно потребление, чуждестранните правителства и техните централни банки, като знак за техния васален статут спрямо господстващите САЩ, използват резервите си от хартиени долари, за да изкупуват държавни облигации на САЩ да помогне на американците да консумират над възможностите си за сметка на чуждестранното население.

Това, което се опитахме да покажем тук, е защо всичко това не е историческа случайност, а нещо, което е било предвидимо. Не във всички подробности, разбира се, но що се отнася до общия модел на развитие. И че крайната допусната грешка, довела до тези плачевни резултати, беше установяването на териториален монопол върху вземането на окончателни решения, т.е. държава, и следователно цялата история, която ни се разказва и преподава в училищата и стандартните учебници, която представя демокрацията като коронното постижение на човешката цивилизация, е точно обратното на истината.

Тогава последният въпрос е „Можем ли да поправим тази грешка и да се върнем към естествения аристократичен социален ред?“ Писал съм и съм говорил за крайното решение: как един модерен естествен ред – едно частноправно общество – може и ще работи, и мога само накратко да ви насоча тук към тези произведения.^[3] Вместо това, искам само накратко да засегна тук, в самия край, въпросите на политическата стратегия: как евентуално да подходим към крайното решение, което аз и други като моя велик учител Мъри Ротбард предложихме и очертахме - като се има предвид текущото състояние на нещата .

Както беше посочено, демократичната система е на ръба на икономически колапс и фалит, както разкриха по-специално събитията от 2007 г. насам, с голямата и все още продължаваща финансова и икономическа криза. ЕС и еврото са с фундаментални проблеми, както и САЩ и щатският долар. Наистина има зловещи признаци, че доларът постепенно губи статута си на доминираща международна резервна валута. В тази ситуация, не съвсем за разлика от ситуацията след разпадането на бившата съветска империя, безброй децентрализиращи, сепаратистки и сепаратистки движения и тенденции набраха скорост и бих се застъпил за това да се даде възможно най-голяма идеологическа подкрепа на тези движения.

Защото дори ако в резултат на такива децентралистки тенденции се появят нови държавни правителства, независимо дали са демократични или други, териториално по-малките държави и повишената политическа конкуренция ще насърчават умереността по отношение на държавната експлоатация на продуктивни хора. Просто погледнете Лихтенщайн, Монако, Сингапур, Хонконг и дори Швейцария, с техните все още сравнително мощни малки кантони спрямо централното правителство. В идеалния случай децентрализацията трябва да продължи чак до нивото на отделните общности, до свободни градове и села, каквито някога са съществували в цяла Европа. Само помислете за градовете от Ханзата, например. Във всеки случай, дори ако там се появят

нови малки държави, само в малки региони, области и общности глупостта, арогантността и корупцията на политиците и местните плутократи ще станат почти веднага видими за обществеността и евентуално могат бързо да бъдат коригирани и управлявани. И само в много малки политически единици също ще бъде възможно членовете на естествения елит или каквото и да е останало от такъв елит да си възвърнат статута на доброволно признати конфликтни арбитри и мирови съдии.

* * *

[1] Теоретично, всички конфликти по отношение на използването на което и да е благо могат да бъдат избегнати, само ако всяко благо е винаги и непрекъснато частна собственост, т.е. изключително контролирано, от определено лице(а) и винаги е ясно кое нещо се притежава, и от кого, и кое не. Тогава интересите и идеите на различните индивиди могат да бъдат толкова различни, колкото е възможно, и въпреки това не възниква конфликт, доколкото техните интереси и идеи се отнасят винаги и изключително до тяхната собствена, отделна собственост. Следователно конфликтите винаги са конфликти по отношение на отговора на въпроса кой е или не е частен (изключителен) собственик на дадено благо във всеки даден момент. И за да се избегнат всички конфликти от началото на човечеството нататък, освен това винаги трябва да е ясно как частната собственост е първоначално установена (и тук очевидният отговор е: чрез първоначално и следователно безспорно присвояване на ресурси, които преди това не са притежавани) и как собствеността след това може или не може да бъде прехвърлен от едно лице на друго (очевидно: по взаимно съгласие и търговия, а не едностранен грабеж).

[2] Трябва да се отбележи, че логичните изисквания за постоянен мир, за потенциално избягване на всякакви конфликти, са изпълнени именно с това решение. Винаги е ясно кой временно притежава какво и какво да прави, ако съществуват съпернически претенции по отношение на оскъдни ресурси.

[3] Изнесох реч в Института Мизес в Бразилия през 2011 г., озаглавена „Проблемът за социалния ред“. Той е публикуван от Института Мизес в Обърн, Алабама, като „Държавно или частноправно общество“ и е достъпен на: mises.org/daily/5270/State-or-PrivateLaw-Society.

0

ИНДЕКС

аборти, 18
селско стопанство, 22
стадо, 32, 35
стопанство, 52
априорни закони, 10
аристокрация, 4, 6, 8, 74, 79, 81
Австрийска икономика, 11
Австро-либертарианството, 12
канибализъм, 18
натрупване на капитал, 52, 72
Картаген, 23
Чодоров, Франк, 8
Класическа икономика, 11
пренаселеността, 35, 37
конституция, 82
децентрализиращи 90, 92
демокрация, 6, 8, 74, 78
дифузия, 39
разделение на труда, 24, 29, 37, 60, 64
елитен, естествен, 109
етноси, възникване на, 21
евгенични ефекти
отрицателни (дисгенни ефекти), 71
Плодороден полумесец, 10, 28, 59
феодална епоха, 79
феодализъм, алодиален, 80
фиатна собственост, 76, 80
свободна любов, 36, 47, 48, 49
вегетационни сезони, дължина 67, 69
Хабермас, Юрген, 7
Ханза, 92
хегемон, 89, 90, 91
Холоценски период, 44
Хомо Австралопитека, 53
Еректус, 17, 32
Хабилис, 15, 32
Неандерталец, 22, 36
Сапиенс, 53
ловци-събирачи, 15
инфлационен картел, 90
интелектуалци, 82
набиране от крале, 114
роля на, 116
интелигентност, 18
Кийли, Лорънс, 18, 42
Kuehnelt-Leddihn, Ерик фон, 8
Малка ледникова епоха, 44.
Малтус, Томас Р., 6
Условия на Малтус, 13
Малтусов закон за населението, 44, 76
Проблем на Малтус, 46.
Малтусиански капан, 55
дифузия, 39

Нок, Албърт Дж., 8

Опенхаймер, Франц, 8

Ролс, Джон, 76

Робинзон Крузо, 52

Ротбард, Мъри, 7

Благородният дивак на Русо, 18

Сахул, 20

Стоици, 11

UNLV, 7

ЗА АВТОРА

Ханс-Херман Хопа е роден на 2 септември 1949 г. в Пайне, Западна Германия. Посещава Universität des Saarlandes, Saarbrücken, Goethe-Universität, Frankfurt/M, и University of Michigan, Ann Arbor, за обучение по философия, социология, история и икономика. Той спечели докторска степен. (Философия, 1974) и неговата „Хабилитация“ (Социология и икономика, 1981), и двете от Goethe-Universität, Франкфурт на Майн.

Преподавал е в няколко германски университета, както и в Болонския център за напреднали международни изследвания към Университета Джон Хопкинс, Болоня, Италия. През 1985 г. той се мести от Германия в Съединените щати, за да учи при Мъри Ротбард. Той остава близък сътрудник на Ротбард до смъртта му през януари 1995 г.

Икономист от австрийското училище и либертариански/анархо-капиталистически философ, в момента той е почетен професор по икономика в UNLV, почетен сътрудник на Института Мизес, бивш редактор на Journal of Libertarian Studies (1995–2009) и основател и президент на The Property и Общество на свободата (2006–настояще).

Професор Хопа е писал много, някои от публикациите му включват: Демокрацията: Богът, който се провали; Митът за националната отбрана; Икономика и етика на частната собственост; Теория на социализма и капитализма; Handeln und Erkennen; Голямата фантастика; Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung; Eigentum, Anarchie und Staat; Wettbewerb der Gauner; и множество статии по философия, икономика и социални науки. Неговите писания са преведени на тридесет езика.

Той е женен за икономиста д-р А. Гюлчин Имре Хопа и живее със съпругата си в Истанбул.